



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก

Buddhist Good Governance: Administration Mechanism for Peaceful
Coexistence of Ethnic Groups in the Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

โดย

พระสมุทรขรรค์โสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภณ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761297



รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก

Buddhist Good Governance: Administration Mechanism for Peaceful
Coexistence of Ethnic Groups in the Western

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง
การพัฒนากลไกทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

โดย

พระสมุทรวชิรโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภณ)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761297

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

Sub - Research Report 2

Buddhist Good Governance: Administration Mechanism for Peaceful
Coexistence of Ethnic Groups in the Western

Under Research Plan

The Development of Social Mechanisms for Peaceful Coexistence in
Accordance with Philosophy of Sufficiency Economy of
Ethnic Groups in the Western

By

Phrasamutrawachirasophon, Dr. (Sophon Dhammasobhano)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College
B.E. 2561

Research Project Founded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University
MCU RS 610761297

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผู้วิจัย : พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภโณ)

หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ปีงบประมาณ : ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก (๒) วิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ และ (๓) นำเสนอตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ร่วมกับหัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา จากการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน ๘ ท่าน โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุด พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ รองลงมาได้แก่ ด้านความโปร่งใส มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ด้านความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ด้านนิติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ ด้านความมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ และด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ ตามลำดับ

๒. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ พบว่า (๑) ด้านนิติธรรม มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญสูงสุด รูปแบบการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ และรูปแบบการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ (๒) ด้านคุณธรรม มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม รูปแบบการใช้หลักธรรมะในการปกครอง และรูปแบบการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่ (๓) ด้านความโปร่งใส มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และรูปแบบการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ (๔) ด้านความมีส่วนร่วม มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ (๕) ด้านความรับผิดชอบ มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และรูปแบบการวินิจฉัยลงนิคหกรรม และ (๖) ด้านความคุ้มค่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

๓. ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน พบว่า พุทธธรรมาภิบาลหรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เป็นกลไกเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักใดหลักหนึ่งในพุทธธรรมาภิบาล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการไว้ร่วมกัน

Research Title : Buddhist Good Governance: Administration Mechanism for Peaceful Coexistence of Ethnic Groups in the Western

Researcher : Phrasamutrawachirasophon, Dr. (Sophon Dhammasobhano)

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University (Ratchaburi Buddhist College)

Fiscal Year : 2018

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purposes of this research were (1) to study the current situation of administration according to the Buddhist good governance of ethnic groups in the Western, (2) to analyze the administrative model according to the Buddhist good governance, and (3) to present the model of the Buddhist good governance: administration mechanism for peaceful coexistence of ethnic groups in the western. This research was a mix of methods between quantitative research using questionnaires as a tool to collect field data from a sample group of 400 ethnic people in western Thailand under area context in Ratchaburi Province (Chinese ethnicity, Yuan, Mon, Khmer, Lao Wiang, Lao Suong, Karen), and data were analyzed by using a package for social science research and qualitative research by in-depth interviews with the monks and religious scholars in Ratchaburi province from a specific randomness according to a representative of an appropriate group of 10 people then analyzed the data by means of content analysis, trying to maintain the original expressions and improve the clarity of communication and meaning. Using specific group discussions with government heads, ethnic community leaders and religious scholars from a specific randomness according to the representative of the appropriate group of 8 people by analyzing the data obtained with descriptive content analysis.

The findings of this research were following;

1. The current situation of administration according to the Buddhist good governance of ethnic groups in the Western in overall, it was at a high level with an average of 4.00 when considered on each side and found that it was at a high level in all aspects. When sorting from the side with the highest mean to the lowest, it was

found that the side with the highest mean, namely, the virtue side had the mean of 4.08, followed by the transparency with the mean of 4.03, the value side had mean value of 4.03, the side of law had mean of 3.97, participation side with the mean of 3.96 and responsibility side was at 3.92, respectively.

2. The administrative model according to the Buddhist good governance found that (1) as for the rule of law, there was a form of government based on the Dharma-discipline as the highest constitution, form of government based on the Sangha Act and a model of no penalty without the support of discipline and law, (2) in terms of morality, there were forms of governing principles, forms of using principles in government and campaigning for the dissemination of virtues, (3) in terms of transparency, there was a form of disclosure of useful, honest, timely and complete information and the format of constant meetings, (4) in term of participation, there was a form of decentralization of duties and responsibilities to competent persons, (5) on the responsibility side, there was a pattern of suppression the problems and a form of punishment, and (6) in terms of value, there was a model of putting the right man on the right job in Buddhism and patterns of using resource with sufficiency on the middle path.

3. The model of the Buddhist good governance: administration mechanism for peaceful coexistence of ethnic groups in the Western that proper and in line with the current situation, found that the Buddhist good governance was an administrative mechanism for peaceful coexistence as its having morality as an essential element in all principles and acted as a harmonization of all principles, that was, the model of the governing mechanism for the peaceful coexistence of ethnic groups in the Western according to the Buddhist good governance. It was a form of administration based on the laws and traditions of the ethnic group but still held the righteousness and virtue as it was not conducive to a specific group while focusing on teamwork according to the principle of participation. It was not an opportunity for only those who were friends or relatives etc. Therefore, morality was not just one of the principles in Buddhist good governance but also an essential element in all principles and acted as a harmonization of all principles together.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ขอขอบคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการและคณะกรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่พิจารณาให้การอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุเคราะห์คำปรึกษา แนะนำ ในการปรับปรุง แก้ไข การวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จได้ด้วยดี

ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษางานวิจัยทางด้านพระพุทธศาสนา สืบไป

พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร. (โสภณ ธรรมโสภโณ)

๒๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตและกรอบแนวคิด	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๑
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล	๑๑
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง	๕๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	๗๘
๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี	๙๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๘
๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม เฉพาะ	๑๐๙

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๑๑๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๙
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๒๑
๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๒๒
๔.๒ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ	๑๓๒
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	๑๔๖
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๕๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๓
๕.๑ สรุป	๑๕๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๕๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๒
บรรณานุกรม	๑๖๓
ภาคผนวก	๑๗๔
ภาคผนวก ก เครื่องมือวิจัย	๑๗๕
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ	๑๘๔
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรมวิจัยต่าง ๆ	๑๘๘
ภาคผนวก ง การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๙๒
ภาคผนวก จ ผลลัพธ์ ผลผลิต และผลกระทบจากงานวิจัย	๑๙๔
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย	๑๙๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ๙๙
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่ที่จังหวัดราชบุรี จำแนกตามชาติพันธุ์ ๑๑๑
๔.๑	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามเพศ ๑๒๒
๔.๒	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ ๑๒๓
๔.๓	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามการศึกษา ๑๒๓
๔.๔	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอาชีพ ๑๒๔
๔.๕	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ๑๒๔
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม ๑๒๕
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม ๑๒๖
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม ๑๒๗
๔.๙	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส ๑๒๘
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม ๑๒๙
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ ๑๓๐
๔.๑๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า ๑๓๑

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย	๘
๒.๑ หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม	๒๘
๒.๒ หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม	๓๑
๒.๓ หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส	๓๕
๒.๔ หลักการสำคัญของหลักความมีส่วนร่วม	๓๗
๒.๕ หลักการสำคัญของหลักความรับผิดชอบ	๔๒
๒.๖ หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า	๔๔
๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๕๐



คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑. หมายความว่า ระบุถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค ฉบับภาษาไทย เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๑ เป็นต้น ทั้งนี้ โดยใช้ระบบคำย่อ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย) = วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.จ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬนิเทศ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.เอกก.อ.	(ไทย) = ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
---------------	--------------------	---------------	---------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคโลกาภิวัตน์สังคมมีปัญหามากมาย นับตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานไปจนถึงปัญหาระดับโครงสร้าง ตัวอย่างของปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขยายตัวไปในวงกว้าง ปัญหาด้านสังคมปัญหาด้านการเมืองปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ปัญหาข้อพิพาทระหว่างพรมแดน หลายประเทศประสบปัญหาเพราะไม่สามารถสร้างสันติภาพภายในประเทศของตนได้ ปัญหาดังกล่าวกำลังรบกวนแนวทางการแก้ไข ในแวดวงวิชาการปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพัน (Engage) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม มีความพยายามที่จะตีความพุทธธรรมให้ครอบคลุมปัญหาใหม่ ๆ เนื่องจากพุทธศาสนาแบบจารีตที่เน้นการแก้ปัญหาแบบปัจเจกบุคคลไม่เพียงพอต่อการตอบปัญหาของสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ การแก้ปัญหาความทุกข์ของปัจเจกบุคคลและสังคมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้

จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความขัดแย้งน้อยที่สุด พระพุทธองค์สามารถสร้างสังคมสงฆ์ขึ้นมาให้เป็นแบบอย่างของรูปแบบการปกครอง หรือรูปแบบการบริหารจัดการในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี พระธรรมของพระพุทธองค์ก็ยังคงอยู่ และสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเรา ผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใครในโลก สิ่งที่ยึดติดสมมุติว่าไม่มีในโลก แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นไม่มี สิ่งใดที่ยึดติดสมมุติว่ามีในโลก แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นมี... อุบล ปทุม บุณฑริก เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ เติบโตพื้นน้ำ ตั้งอยู่ในน้ำแต่ไม่ติดน้ำ แม้ฉันทใด ตถาคตเกิดในโลก เติบโตในโลก ครอบงำโลก โลกฉาบทาไม่ได้ ฉันทนั้นเหมือนกัน”^๑ พุทธดำรัสที่ยกมาจากปุณฺณสูตรดังกล่าวข้างต้น ตีความได้ว่า คำว่า“ตถาคต” หมายถึง “ธรรม” หรือ “ธรรม” หมายถึง “ตถาคต” ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต”^๒ ดังนั้น พระธรรมของพระองค์หากรู้จักประยุกต์ใช้ย่อมสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโลกได้อย่างแท้จริง มีเพียงกิเลสของมนุษย์เท่านั้นที่เห็นว่าธรรมของพระพุทธองค์ล้าสมัย

^๑ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๙๔/๑๗๘.

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๕๙.

ภายใต้สถานการณ์ความท้าทายและเงื่อนไขที่ประเทศต้องเผชิญและปรับตัวเพื่อพัฒนาไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อมุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรม นำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังกล่าวนี้อธิบายถึงความเป็นเครื่องมือสำคัญในการไปสู่จุดหมายร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคที่ปัญหาต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่งดังเช่นปัจจุบันที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง

แนวคิดทางการบริหารจัดการที่ดี เรียกว่า Good Governance หรือ ธรรมาภิบาล หรือ ธรรมรัฐ มีกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในเรื่องเจตนาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำ เรื่องความสุขของมนุษย์อันถือว่าเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต พระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นถึงอำนาจหรือความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครองเป็นเป้าหมายที่สูงที่สุดของการมีอำนาจ แต่กลับถือว่าเป็นเป้าหมายของการมีอำนาจก็คือการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม เน้นย้ำให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารใช้ธรรมมาเป็นอำนาจมากกว่าใช้อำนาจมาเป็นธรรม และในขณะเดียวกัน ก็มีหลักธรรมสำหรับผู้ใต้ปกครองพึงยึดถือปฏิบัติด้วย

การบริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด^๓ การนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติให้เป็นผล จำเป็นต้องมีเครื่องชี้วัดที่เหมาะสมและเชื่อถือได้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้พยายามสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและใช้ในหน่วยงานของตน แต่ตัวชี้วัดนั้น ๆ ยังเป็นที่ถกเถียงและไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นตัวชี้วัดกลาง เนื่องจาก ความหลากหลายของตัวชี้วัดและมิติที่แตกต่าง ซึ่งมิติเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และกรอบการรับรู้ของผู้นำเสนอแต่ละบุคคลหรือองค์กร^๔

^๓สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^๔บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, *ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๓.

ธรรมาภิบาลนี้เมื่อกระจายเป็นข้อวัตรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสำหรับพระราชามหากษัตริย์ ทรงใช้ปกครองพระราชอาณาจักร ให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ชื่อว่า ทศพิธราชธรรม และนอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อันโบราณบัณฑิตได้กล่าวแสดงไว้โดยปริยายอีก ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร และพละ คือ กำลังของพระมหากษัตริราชเจ้า เป็นต้น เหล่านี้ก็นับรวมอยู่ในหลักธรรมาภิบาล อันผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทุกระดับและแม้ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจ เอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี^๕ ดังในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ (หนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่ม ๑๑๖ ตอน ๖๓ ง วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒) ระบุว่า ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย ๖ ประการ คือ (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักความมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ และ (๖) หลักความคุ้มค่า^๖

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาวตะวันตกของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึง ทศนคติ ความเชื่อ ในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์นี้ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ กลไกทางสังคมที่ยังคงความเข้มแข็ง และการมีพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแห่งสันติภาพเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของหมู่ชน ซึ่งถือเป็นศักยภาพและทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงควรมีการศึกษากลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษา “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ และสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

^๕พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงคโล), **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**, (กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔-๓๕.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ และสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ โดยครอบคลุมบริบทเนื้อหา ๖ ด้าน ประกอบด้วย (๑) ด้านนิติธรรม (๒) ด้านคุณธรรม (๓) ด้านความโปร่งใส (๔) ด้านความมีส่วนร่วม (๕) ด้านความรับผิดชอบ และ (๖) ด้านความคุ้มค่า

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนา กลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตประชากร (Population) กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้เข้าร่วมการสนทนาดังกล่าว (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วย ประชากร (Population) และกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ดังนี้

๑.๑ ประชากร (Population) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน

๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และผู้เข้าร่วมการสนทนาดังกล่าว (Focus Group Discussion) ดังนี้

๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) พระราชวัลภาจารย์

เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

(๒) พระมหาประกอบ โชติปัญโญ

เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(๓) พระครูวิสุทธาณันทคุณ

เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

(๔) พระครูจริยธรรมานุรักษ์

เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

(๕) พระครูอรุณเขตคณารักษ์

เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

(๖) พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์

รองเจ้าคณะอำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี

(๗) พระครูพิทักษ์ศิลปาคม

เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

(๘) พระครูชินวรานุวัตร

เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

(๙) พระครูพัฒนวิสิทธิ์

เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี

(๑๐) นายมนตรี กลิ่นสักโก

นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๒.๒ ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) สำหรับการวิจัย
เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์
และนักวิชาการด้านศาสนา ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบ
เจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน ประกอบด้วย

(๑) พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

(๒) นายชูษณิษฐ์ ประจวบวัน

นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(๓) นายประดิษฐ์ มั่นน้อม

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

(๔) ว่าที่ร้อยตรี อธิภัทร หยวกจ้อย

นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

(๕) นายสมัย บั๊ยมี่

ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

(๖) นายจิระเดช เต็มรัมย์

ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

(๗) นางวีณา สุขอยู่

ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

(๘) นายไชยันต์ ลิ้มมะ

ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี

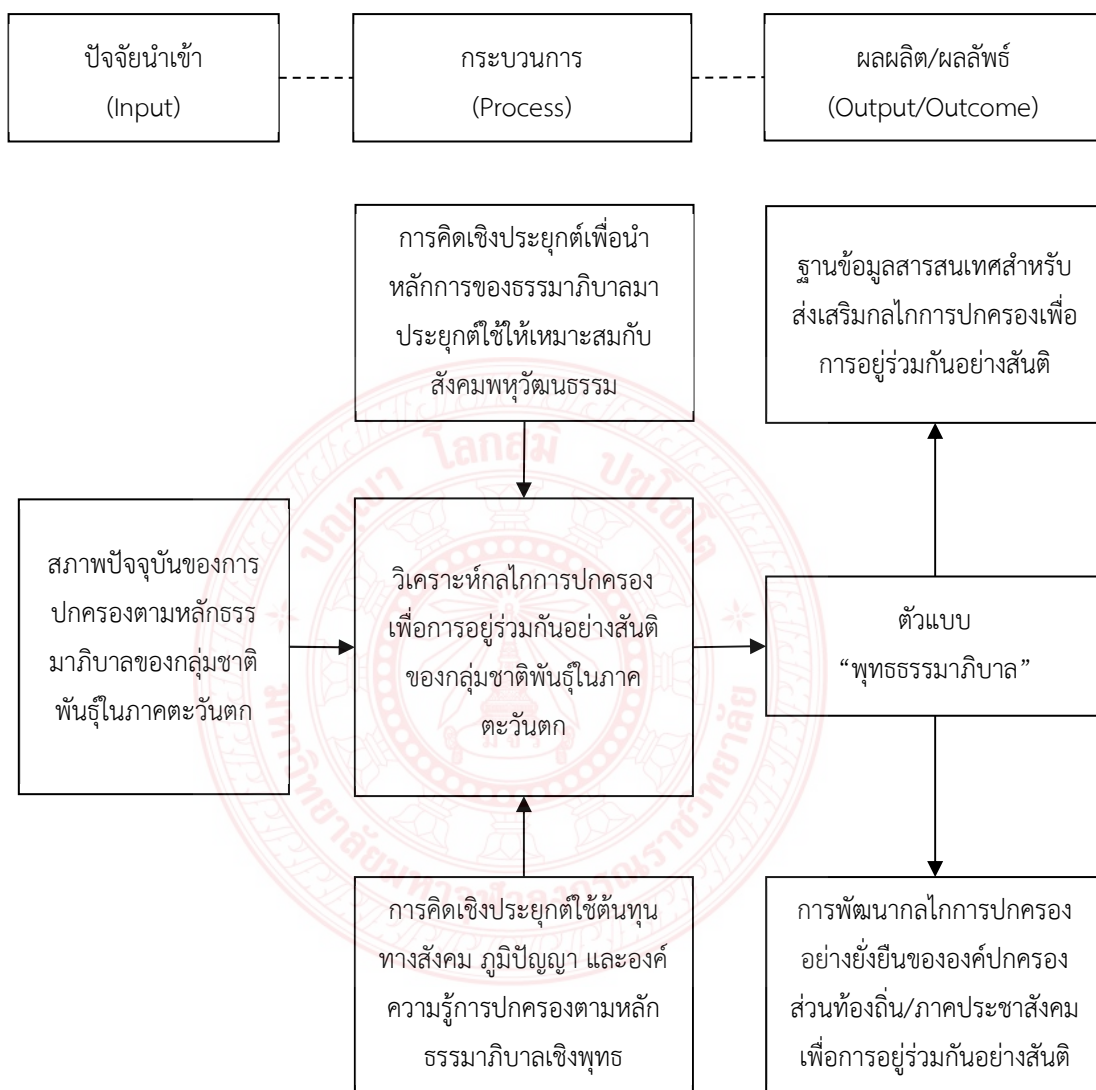
๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมระยะเวลาทำการวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๔.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ที่แสดงความเกี่ยวข้องระหว่างตัวแปรที่ศึกษาและประมวลความคิดรวบยอดไว้ ดังนี้

ภาพที่ ๑.๑
กรอบแนวคิดการวิจัย



๑.๕ นิยมศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ พุทธธรรมาภิบาล หมายถึง ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ได้แก่ ระบบบริหารกิจการบ้านเมือง และสังคมบนพื้นฐานหลักการของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

นิติธรรมเชิงพุทธ หมายถึง การยึดถือกฎหมายบ้านเมือง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่าง ๆ รวมถึงและกติกาต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นโดยธรรม

คุณธรรมเชิงพุทธ หมายถึง การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงามและปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งมีการรณรงค์ให้ทุกฝ่ายใช้หลักคุณธรรมอย่างกว้างขวาง

ความโปร่งใสเชิงพุทธ หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา ทันต่อเหตุการณ์ ครบสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์

ความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ หมายถึง การเปิดโอกาสมีส่วนร่วมในการรับรู้และแสดงความคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามีส่วนร่วม

ความรับผิดชอบเชิงพุทธ หมายถึง การรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน พร้อมปรับปรุงแก้ไขได้ทันท่วงที ใส่ใจต่อปัญหา และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา

ความคุ้มค่าเชิงพุทธ คือ ตระหนักถึงความจำกัดของทรัพยากร ยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่าเพื่อประโยชน์โดยรวม

๑.๕.๒ กลไกการปกครอง หมายถึง กลไกทางสังคมที่ขับเคลื่อนการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ครอบคลุมการบริหาร การวางระเบียบและกฎเกณฑ์สำหรับสังคม เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรม ให้สังคมมีความสันติสุข

๑.๕.๓ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หมายถึง การอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมที่ไร้ความรุนแรง หรือปราศจากการใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม คนในสังคมมีความหนักแน่น เสมอกัน และปรับตัวเข้าหากัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองและสมานฉันท์

๑.๕.๔ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก หมายถึง ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง และชาติพันธุ์กระเหรี่ยงที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี เท่านั้น

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ข้อมูลสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๒ ได้ผลการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

๑.๖.๓ ได้ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๑.๖.๔ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมสันติสุขเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์



บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมภิบาล

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมภิบาล

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมภิบาล โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ธรรมภิบาลในพระไตรปิฎก

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ธรรมภิบาลในพระไตรปิฎก จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธรรมภิบาลนี้ ผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทุกระดับและแม่ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ได้เป็นอย่างดี^๑ โดยที่ธรรมภิบาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้ง ๖ หลักการ มีดังนี้

^๑พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), หลักธรรมภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๔-๓๕.

๑. นิติธรรม

พระภิกษุสงฆ์ผู้มีฐานะพิเศษจากคฤหัสถ์ มีพระธรรมวินัยเป็นธรรมานุการปกครอง/การบริหาร โดยเฉพาะต่างหากจากตัวบทกฎหมายของบ้านเมือง^๒ ดังพุทธพจน์ความว่า

“อานนทบางที่พวกเธอคิดว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ข้อนี้พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปแล้ว ก็จะเป็นพระศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๓ ซึ่งตามพุทธพจน์นี้ วินัย คือ การจัดตั้งระบบและระเบียบแบบแผน กับทั้งบทกฎหมาย ระเบียบ กฎเกณฑ์กติกา ที่เป็นข้อกำหนดในการจัดตั้งรวมทั้งการจัดการให้คนประพฤติปฏิบัติ หรือให้กิจการดำเนินไปตามตัวบทกฎหมาย เมื่อคนตั้งอยู่ในวินัยโดยปฏิบัติตามสิกขาบทก็เป็นผู้มีศีล ศีลจึงเป็นคุณสมบัติของคน เป็นสภาพการฝึกฝนพัฒนาที่อยู่ในตัวคน^๔

ตอนแรกมีวินัยโดยไม่มีสิกขาบท พระก็อยู่กันได้ด้วยดีโดยถือหลักการปฏิบัติไปตามหลักการ มีหลักการเป็นเครื่องรักษาควบคุม ดังปรากฏว่าในวันอุโบสถเมื่อพระภิกษุทั้งหลาย ประชุมกัน พระพุทธเจ้าก็ทรงแถลงหลักการของพระศาสนาเป็นการทบทวนว่าพระพุทธานุศาสนามีอุดมการณ์อย่างนี้ มีหลักการอย่างนี้ ทรงปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ ปี จนกระทั่งเมื่อมีการบัญญัติสิกขาบท จึงทรงบัญญัติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันทบทวนตรวจสอบความประพฤติด้วยสิกขาบทเหล่านั้น^๕ พระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณาบัญญัติขึ้นนับแต่ช่วงตอนกลางแห่งการอุบัติขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นต้นมา ไม่มีการจัดเป็นหมวด ไม่มีการจัดลำดับความสำคัญ และไม่มีการจัดเรียงลำดับข้อ ต่อเมื่อมีการสังคายนาครั้งที่ ๑ ภายใต้การนำของพระมหากัสสปะเถระจึงได้มีการพิจารณาจัดแบ่งออกเป็นหมวด ๆ เรียงลำดับความสำคัญโดยแบ่งออกเป็นข้อๆ รวมเรียกว่า พระวินัย^๖ คือ สิกขาบทสำหรับภิกษุ ๒๒๗ ข้อ^๗

^๒พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), *การบริหารวัด*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๓ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *นิติศาสตร์แนวพุทธ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวัย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

^๕พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวัย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๒-๑๑๓.

^๖คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒-๒๓.

^๗วิ.ม. (ไทย) ๒/๖๕๕/๔๒๗.

โดยปกติพระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบท ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้อยู่แล้ว ที่เรียกว่า อาบัติ แปลว่า ความต้อง โดยทรงปรับโทษไว้หนักและเบา ตามสมควรแก่ความผิด อาบัติมีโทษ ๒ ทาง คือ (๑) โลกวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางโลก หมายถึง สิกขาบทบางข้อภิกษุต้องเข้าแล้วมีโทษทางพระบัญญัติด้วย และผิดกฎหมายบ้านเมืองด้วย (๒) ปณณัตติวัชชะ คือ อาบัติที่มีโทษทางพระบัญญัติอย่างเดียว ภิกษุทำแล้วไม่ผิดกฎหมายบ้านเมือง และไม่ถูกตีเตียน เช่น หม่มจีวรที่ไม่พินทุ เป็นต้น^๘

๒. คุณธรรม

สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกันตลอดจนดำเนินกิจกรรมเพื่อให้คนในสังคมตัวอย่างนี้ ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่นั้น ทรงกำหนดรูปแบบของการปกครองไว้ว่าเป็น “ธรรมาธิปไตย”^๙ คือ การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๑๐} พระพุทธเจ้าทรงนำเอาอธิปไตยมาอธิบายให้เป็นไปในแง่ของการปฏิบัติธรรมของภิกษุ โดยพระองค์ได้ตรัสเรื่อง อธิปไตย ๓ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ อตฺตาธิปไตย หมายถึง การให้อำนาจไว้กับคนๆ เดียว อาทิเช่น มอบให้แก่พระราช หรือผู้ยิ่งใหญ่คนใดคนหนึ่ง^{๑๑}

ประการที่ ๒ โลกาธิปไตย หมายถึง ความมีโลกเป็นใหญ่ หรือปรารถนาโลก (คนหมู่มาก) เป็นใหญ่^{๑๒} คำว่า โลกาธิปไตย มาจากศัพท์ “โลก” สนิกับ “อธิปไตย” โลก ณ ที่นี้หมายถึงราชรัฐหรือสังคมในอินเดีย โลกสภามายังถึง สภาประชาชน คือสภาล่าง (ในอินเดียมีสองสภา อีกสภาหนึ่งคือ ราชยสภา หรือสภาสูง) โลกาธิปไตยจึงอาจถือได้ว่าเป็นการปกครองที่ใกล้เคียงกับประชาธิปไตย เพราะมีความหมายว่ายกพลให้พลเมืองเป็นส่วนใหญ่^{๑๓}

^๘คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๔๐๔-๔๐๘.

^๙อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๘๖.

^{๑๐}อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๙.

^{๑๑}สุรพล สุธะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๓.

^{๑๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศาสนา ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘.

^{๑๓}อ.อ.แล้ว, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

ประการที่ ๓ ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ หรือปรรากธรรมเป็นใหญ่ ดังพุทธพจน์ความว่า “เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่า ธรรมาธิปไตย^{๑๔}

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๑๕}

๓. ความโปร่งใส

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ต่อหมู่คณะหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังที่ มหาปรินิพพานสูตร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ตามหลักอปริหานิยธรรม^{๑๖} แปลว่า ธรรมที่ทำให้เจริญโดยส่วนเดียว มีอยู่ ๗ ประการ คือ (๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พบปะปรึกษาหารือกิจการงาน (ที่พึงรับผิดชอบตามระดับของตน) โดยสม่ำเสมอ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลายที่พึงทำร่วมกัน (๓) ไม่ถือความอำเภोजิตต่อความสะดวก ปัญญาติวางข้อกำหนดคกฏเกณฑ์ ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติวางไว้ และไม่เหยียบย่ำล่ำลึงสิ่งที่ตกลงวางบัญญัติกันไว้แล้ว และถือปฏิบัติมันอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ที่วางไว้เป็นธรรมานุญ (๔) ท่านผู้ใดเป็นผู้ใหญ่มีประสบการณ์ยาวนาน พึงให้เกียรติเคารพนับถือท่านเหล่านั้น มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง (๕) ให้เกียรติและคุ้มครองสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก (๖) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ เราให้ทำดี และเป็นที่ยอมรับของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานเหล่านั้นตามประเพณี และ (๗) จัดการให้ความอารักขา บำรุงคุ้มครอง อันชอบธรรมแก่บรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงธรรมบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักใจและเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน ทั้งเต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก^{๑๗}

^{๑๔}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๑๕}สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, หน้า ๒๕๔.

^{๑๖}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๘/๘๖-๘๘.

^{๑๗}Phra Phomkhunaphon (P.A. Payutto), A Constitution for Living Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life, (Bangkok: Office of National Buddhism Pres, 1997), p. 29.

๔. ความมีส่วนร่วม

การบัญญัติวินัยในแต่ละข้อ พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติตามพระทัยของพระองค์แต่อย่างใด แต่จะทรงคิดถึงประโยชน์ที่จะพึงเกิดขึ้นตามความมุ่งหมายของวินัย คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ สร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศตลอดจนระบบความสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมทุกอย่างให้เอื้อต่อการที่แต่ละบุคคลผู้เข้ามาสู่ชุมชนนี้จะมีโอกาส จะเรียนรู้พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น^{๑๘} วินัยหรือสิกขาบทนี้ประกอบด้วยสิกขาบทต่าง ๆ มากมาย มีทั้งข้อกำหนดเกี่ยวกับ ความเป็นอยู่ส่วนตัว ข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก คือพระภิกษุด้วยกัน และความสัมพันธ์ระหว่างคนภายนอก^{๑๙}

๕. ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรับผิดชอบในฐานะหน้าที่ทำอะไรแล้วต้องสนองตอบต่อสังคม มีองค์กรหน่วยงานพร้อมที่จะถูกตรวจสอบ มีหลักคุณธรรม แต่งตั้งโดยสุจริตเที่ยงธรรม มีอะไรต่าง ๆ มีถูกต้องชอบธรรม^{๒๐}

พระพุทธเจ้าทรงตั้งตนอยู่บนความสุจริตเที่ยงธรรม ดังหลักฐานที่ คราวหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอภิรณะหรืออภิรณแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวภิกษุฉันทะเข้าข้างพวกภิกษุณีแล้ววิวาทกับพวกภิกษุ ชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุณี โดยหลังจากที่ทรงสอบสวนและตำหนิภิกษุฉันทะแล้ว จึงทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายถึง อภิรณทั้ง ๕^{๒๑}

๖. ความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า หมายถึง ตระหนักถึงความจำกัดของทรัพยากร ยึดหลักความประหยัด และคุ้มค่าเพื่อประโยชน์โดยรวม โดยนัยนี้ พระพุทธเจ้าทรงยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่า ดังที่ทรงบัญญัติพระวินัย ในสิกขาบทปาจิตติยหมวดภูตมคามวรรค ในข้อที่ ๔ ความว่า “ภิกษุเอาเตียง ตั้งพูก เก้าอี้ ของสงฆ์ไปตั้งในที่แจ้งแล้วเมื่อหลีกไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บก็ดี ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นก็ดี ต้องปาจิตติย”^{๒๒}

^{๑๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๕๓.

^{๑๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๓.

^{๒๐}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), “พระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล”, **พุทธจักร**, ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๐): หน้า ๑๑.

^{๒๑}วิ.จู. (ไทย) ๖/๒๑๕/๓๓๐-๓๓๑.

^{๒๒}คณาจารย์เลี้ยงเชียงจวงเจริญ, **นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียงจวงเจริญ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาลทั้ง ๖ ประการ คือ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส ความมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ได้ปรากฏมีในพระไตรปิฎก ซึ่งแม้มิได้จัดจำแนกเป็นประเภทตามหลักการของธรรมาภิบาล ดังที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน แต่ก็มีระบุอย่างชัดเจน ดังเช่น หลักนิติธรรมหรือการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับที่เป็นธรรมนั้น พระพุทธเจ้าวางพระธรรมวินัยไว้เป็นธรรมนุญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ พระภิกษุผู้ละเมิดพระวินัยจะพึงมีโทษจากการล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความเป็นมาของธรรมาภิบาล

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความเป็นมาของธรรมาภิบาล จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

แนวคิดเรื่อง Governance ได้ปรากฏมาตั้งแต่อารยธรรมการปกครองของกรีก สมัยโบราณ มาจากศัพท์ของ คำว่า Kubernan ที่บัญญัติโดยปราชญ์ที่ชื่อ Plato ซึ่งก็คือระบบการปกครอง (System of Governing) คำว่า Gubernare ซึ่งหมายถึง Rule making or Steering การกำหนดหรือถือทางเสือในการปกครอง แต่เดิมในภาษาอังกฤษคำนี้หมายถึง รัฐบาล (Government) ในเชิงนามธรรม (Act of Governing หรือ Manner of Governing) ซึ่งก็คือ การจัดการปกครอง

ปัจจุบัน ทั้งในด้านการศึกษาและวิชาชีพทางรัฐประศาสนศาสตร์ถือว่า Governance หรือการจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ การเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐ กรอบแนวคิด Governance เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับประชาชน^{๒๓}

แนวคิดธรรมาภิบาลทำหน้าที่เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องเพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและมีกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน^{๒๔}

^{๒๓} พระจักรพงษ์ กิตติภทโท, “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ๓๐-๓๑.

^{๒๔} บุญบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี, **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

แนวความคิด Governance ได้มีการศึกษากว้างขวางขึ้น และคำนี้ก็ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการ และองค์การเครือข่ายของธนาคารโลก โดยในระยะแรก ๆ ธนาคารโลกกำหนดความหมายตามกรอบความคิดของการดำเนินงานที่เกี่ยวกับขอบเขตของธนาคารโลกว่าด้วย Governance and Development

ดังนั้น คำว่า Governance จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง การกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐในการบริหารทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนา ในระยะเริ่มแรกนั้นธนาคารโลกได้พยายามอธิบายความหมายของ Governance ว่าครอบคลุมถึงความหมาย ๓ ลักษณะ คือ

๑. โครงสร้างและรูปแบบของระบอบการเมือง (Political Regime)
๒. กระบวนการและขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจในการเมืองใช้ในการบริหารทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อพัฒนาประเทศ
๓. ชีตความสามารถของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายและการดำเนินการตามนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๕}

ความคิด Governance หรือ ธรรมรัฐ จึงเป็นการมอบอำนาจการปกครองแบบใหม่ที่แข็งทื่อตายตัว แต่ให้ปฏิสัมพันธ์กับภาคประชาชนและให้มีลักษณะแยกย่อยมากขึ้นแนวคิดธรรมรัฐ คือการเป็นหุ้นส่วนกันในการบริหารและการปกครองโดยรัฐ ประชาชนและเอกชน ซึ่งกระบวนการนี้ทำให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนดีซึ่งแนวคิดนี้เกิดจากการที่ประชาชนเห็นว่า ระบบราชการที่ล้าหลังทุกส่วนต้องการการปฏิรูปต้องมีการปรับโครงสร้างราชการให้ดีขึ้น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และประชาชนต้องการให้มีการตรวจสอบโดยสื่อมวลชนและนักวิชาการในการสร้างธรรมาภิบาล โดยกระบวนการความสัมพันธ์ (Interactive Relation) ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรม ตรวจสอบได้ มีความร่วมมือของฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

การนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้ในประเทศไทย เมื่อครั้งแรกที่มีการอ้างถึงคำว่า Governance ตามความหมายที่ใช้กันในวงวิชาการนั้น คำว่า Governance ถูกใช้ในหนังสือแสดงเจตจำนงกู้เงินของประเทศไทยจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF (IMF: International Monetary Fund)

^{๒๕}เอเจอร์ แซม, ธรรมาภิบาลการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๕), หน้า ๓๑.

IMF (International Monetary Fund) เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการฟื้นฟูและการพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development หรือ IBRD) โดยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๔ ตามกรรมสารสุดท้ายของที่สหประชาชาติ ๔๔ ประเทศที่เมืองเบรตตัน วูดส์ มลรัฐนิวแฮมป์เชียร์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สงครามโลกทางยุโรปยังคงรุนแรงอยู่ และ IMF เริ่มเปิดดำเนินการในเดือนมีนาคมปี ค.ศ. ๑๙๔๗ โดยมีสำนักงานใหม่ตั้งอยู่ ณ นครวอชิงตัน ดี.ซี. โดยมีฐานะเป็นทบวงการชำนานพิเศษขององค์การสหประชาชาติ มีหน้าที่รักษาเสถียรภาพทางการเงินโดยส่งเสริมความร่วมมือทางการเงินระหว่างประเทศ และอำนวยความสะดวกในการขยายตัวทางการค้าเพื่อก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น และส่งเสริมภาวะเศรษฐกิจที่ดีในประเทศสมาชิก ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๒) มีรัฐบาลที่เป็นสมาชิกจำนวน ๑๘๒ ประเทศ^{๒๖} ในปี ๒๕๔๐ เมื่อคราวประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การกู้เงินในครั้งนั้นจำนวน ๑๗.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายหลังการแสดงเจตจำนงของรัฐบาลไทยนี้เอง ที่ทำให้นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ เริ่มหันมาสนใจ Governance ในบริบทของสังคมไทยมากขึ้น^{๒๗}

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ ธีรยุทธ บุญมี เป็นผู้ที่ทำให้คำว่า ธรรมรัฐ เป็นคำที่ใช้แทนคำว่า Governance โดยให้คำจำกัดความว่า หมายถึง การปกครองประเทศที่มีการบริหาร ที่เน้นการกระจายอำนาจ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้น ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนเป้าหมาย วิธีการ ทักษะคติของการบริหารของประเทศมาเน้นที่ประชาชนผู้รับบริการ เน้นความเป็นพลเมือง เน้นความเป็นชุมชน เน้นผลงานมากกว่าเน้นผู้ผลิต ฝ่ายของผู้มีอำนาจ

อย่างไรก็ตาม การจะเกิดธรรมรัฐได้ต้องมีการปฏิรูปสังคม คำว่า ธรรมรัฐ จึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง โดยการเปิดแถลงข่าวเมื่อ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๑ เรียกร้องให้รัฐบาลนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีขณะนั้นสร้าง ธรรมรัฐแห่งชาติ หรือ Governance โดยการระดมผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำสถาบันหลักและเครือข่ายทางสังคมมาร่วมกันแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจไทย^{๒๘}

มีการใช้คำว่า ธรรมรัฐ เป็นคำแปลของคำว่า Good Governance ในภาษาไทย ในช่วงแรกจะสร้างความคลุมเครือมากกว่าความกระจ่างชัด ด้วยความไม่ครอบคลุมของตัวศัพท์ที่เป็นการผสมคำว่า ธรรม กับคำว่า รัฐ และต่อมาคำว่า ธรรมาภิบาล ถูกบัญญัติใช้เป็นความหมายของคำว่า Good Governance หรือธรรมาภิบาล

^{๒๖}สมพงษ์ ชูมาก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทศวรรษ ๑๙๙๐ และแนวโน้ม), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๓.

^{๒๗}ธีรยุทธ บุญมี, “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”, วารสารกรมประชาสัมพันธ์, (๘ มกราคม ๒๕๔๑): หน้า ๑๐.

^{๒๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ได้กำหนดเรื่อง ธรรมาภิบาลในสังคมไทย ให้เป็น ๑ ใน ๔ ของหัวข้อหลัก และมีข้อเสนอเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของไทยออกมา โดยนิยามว่า หมายถึง กฎเกณฑ์การปกครองบำรุงรักษาสังคมบ้านเมืองที่ดี

กฎเกณฑ์การปกครองบำรุงรักษาสังคมบ้านเมืองที่ดี คือ การจัดการบริหารสังคมที่ดีในทุก ๆ ด้านและทุก ๆ ระดับ รวมถึงการจัดระบบองค์การและกลไกของคณะรัฐมนตรี ส่วนราชการ องค์กรของรัฐและรัฐบาลที่ไม่ใช่ส่วนราชการ การบริการราชการส่วนภูมิภาค และองค์กรท้องถิ่น องค์กรอิสระ (Independent Organizations) องค์กรภาคเอกชน ชมรม และสมาคมเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ นิติบุคคล ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม (Civil Society) และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ รัฐบาลไทยได้บัญญัติความหมายที่เป็นทางการของคำว่า Good Governance ว่าหมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และให้นิยามว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบวาระแห่งชาติสำหรับการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ตามระเบียบนี้ได้ระบุถึงหลักสำคัญของธรรมาภิบาล ๖ หลัก^{๒๙} คือ

๑. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมอันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและกฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่อำนาจอใจหรืออำนาจของบุคคล

๒. หลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

^{๒๙}ธีระพล อรุณะกสิกร, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๑๐.

๓. หลักความโปร่งใส เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความชัดเจน

๔. หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ และการแสดงประชามติ

๕. หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจในปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

๖. หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่าสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีนานาชาติ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

ในส่วนในประเทศไทย ภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในสังคมไทย การนำระบบบริหารตามหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารภาครัฐ รวมถึงในแวดวงวิชาการได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดธรรมาภิบาลอย่างแพร่หลาย ดังนั้น การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗^{๓๐} ได้มีการกำหนดหลักการพิจารณาเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาลดังนี้

๑. หลักนิติธรรม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีกฎหมายเป็นรองรับ โดยไม่ให้กฎหมายล้าสมัยเอง

มีการบังคับใช้ได้

ผลการใช้กฎหมายมีความถูกต้อง โดยไม่ให้สนองเป้าหมายของผู้ถือและใช้กฎหมายเสียเองเหนือกว่าเป้าหมายของกฎหมาย

^{๓๐}การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นการประชุมระดับชาติ เรื่อง การเมืองการบริหารของไทยในยุคโลกาภิวัตน์ ดุรายละเอียดยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ และสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการจัดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ วันที่ ๑-๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า คำนำ.

๒. หลักคุณธรรม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการกำหนดจรรยาบรรณที่เป็นรูปธรรม โดยไม่เพียงแต่คาดหวังเฉพาะจากจิตสำนึกใน
ความมีคุณธรรมที่เป็นนามธรรมเท่านั้น

มีมาตรการกำกับควบคุมให้ต้องยึดถือปฏิบัติตาม โดยไม่เพียงแต่พึ่งพาอาศัยเฉพาะ
บรรทัดฐานของข้อห้ามและความเชื่อทางศีลธรรม

มีมาตรฐานพิสูจน์ความผิดกำหนดความผิดและการลงโทษ โดยไม่เพียงแต่การใช้มาตรฐาน
ทางความรู้สึกเป็นเครื่องวัดและไม่มีบทลงโทษ

๓. หลักความโปร่งใส หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการจัดโครงสร้างองค์การ การจัดการและขั้นตอนไหลเวียนของงานแบบเปิด โดย
ออกแบบโครงสร้างและการทำหน้าที่ขององค์การแบบเปิด ครอบคลุมทั้ง องค์การ

มีการจัดระบบงาน และข้อมูลข่าวสารแบบเปิด โดยการออกแบบระบบงานและข้อมูล
ข่าวสารแบบเปิดกระจายทั่วทั้งระบบ และมีการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ

มีกระบวนการทำงานและกระบวนการตัดสินใจแบบเปิด โดยการออกแบบกระบวนการ
ทำงานและการตัดสินใจให้เป็นแบบเปิดตลอดในทุกขั้นตอนที่สำคัญ

๔. หลักการมีส่วนร่วม หลักการที่ควรพิจารณา คือ

การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร นโยบาย แผนงานและงบประมาณ โดยการเข้าร่วมในมิติของ
ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นเนื้อหาของการเข้าร่วมในระดับของการรับรู้

การเข้าถึงการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจ โดยการเข้าร่วมในมิติของการตกลงใจ ซึ่งเป็น
เนื้อหาของการเข้าร่วมในระดับของการกระทำหรือการปฏิบัติการ

การเข้าถึงการกำกับควบคุมผลกระทบ มาตรฐาน เป้าหมาย และผลกระทบ โดยการเข้า
ร่วมในมิติของการคาดหวังผล ซึ่งเป็นการเข้าร่วมในระดับของการปกป้องและคุ้มครองผลประโยชน์

๕ หลักความรับผิดชอบ รับการตรวจสอบสาธารณะ มีหลักประกันสามารถตรวจสอบได้
หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานที่ชัดเจนเป็นพันธะสัญญาโดยวางกรอบความ
รับผิดชอบให้มีขอบเขตชัดเจนและมีข้อมูลผูกพันที่แน่นอน

มีมาตรการกำกับควบคุมที่แน่นอนสม่ำเสมอ โดยสามารถรักษากรอบที่กำหนดไว้ให้
ดำเนินอย่างต่อเนื่องได้

มีการติดตามประเมินวัดผลที่ต่อเนื่องและน่าเชื่อถือ โดยรักษามาตรฐานไว้ให้อยู่ในกรอบที่ยอมรับได้

๖. หลักความคุ้มค่าหรือหลักการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หลักการที่ควรพิจารณา คือ

มีการเพิ่มความสามารถในการทำงาน โดยให้มีการเพิ่มของความสามารถมีส่วนที่มากกว่าการเพิ่มของต้นทุนที่เป็นมูลค่าและเป็นคุณค่า

มีการวัดการสร้างความสามารถและศักยภาพการทำงาน เพื่อผลิตผลโดยให้การเพิ่มของผลิตผลมีส่วนที่ผันไปในทางบวกตามต้นทุนในการเพิ่มความสามารถ

มีการวัดเพิ่มผลผลิตการทำงาน การควบคุมความเสี่ยงและการลดความสูญเสียเพื่อเพิ่มมูลค่าและประโยชน์ที่ได้^{๓๑}

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล หรือ Governance ได้ปรากฏมีมาตั้งแต่อารยธรรมการปกครองของกรีก สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบันนี้ แนวคิดเรื่องหลักธรรมาภิบาล Governance หรือการจัดการปกครองเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญของการบริหารภาครัฐ โดยมีการเน้นบทบาทของการบริหารภาครัฐเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ กระบวนการนี้ทำให้เกิดความเป็นธรรม ความโปร่งใส ความยุติธรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งในส่วนของประเทศไทยได้มีการกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ขึ้น มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยทุกส่วนราชการต้องถือปฏิบัติและรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภา ตามระเบียบนี้ ซึ่งประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า

^{๓๑}เชาวนะ ไตรมาศ, การนำระบบบริหารธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร มุ่งผลสัมฤทธิ์กับการบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางพิสัยสามารถของคนในองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๑-๘.

๒.๑.๓ ความหมายของธรรมาภิบาล

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของธรรมาภิบาล จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ธรรมาภิบาลเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใส ยุติธรรมและตรวจสอบได้^{๓๒} โดยนัยนี้ ธรรมาภิบาล คือ ประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง (๑) ประชาธิปไตย หมายถึง กระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชนและประชาชนโดยทั่วไปในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมีคุณภาพ โปร่งใส และตรวจสอบได้ (๒) ประชาธิปไตย หมายถึง การที่กลไกของรัฐทั้งทางการเมืองและการบริหารมีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพ สะอาดโปร่งใส รับผิดชอบหรือ และ (๓) ประชาธิปไตย หมายถึง การบริหารหรือการปกครองที่ดี หรือการปกครอง หรือการบริหารที่เป็นธรรมโดยมีองค์ประกอบ ๓ ประการ ความโปร่งใส (Transparency) ตรวจสอบได้ (Accountability) และความมีประสิทธิภาพ (Efficiency)^{๓๓}

ธรรมาภิบาลเป็นผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรมซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไป ภาครัฐและภาคเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้กระทำลงไปหลายทาง มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้โดยสาระธรรมาภิบาลหรือ Good Governance คือองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้แน่ใจว่านโยบายที่กำหนดไว้จะได้ผล หมายถึงการมีบรรทัดฐาน^{๓๔}

ธรรมาภิบาลเป็นกลไกของรัฐที่มุ่งความดีงามความมีศีลธรรมเป็นจุดหมายสูงสุด ความมั่งคั่งของรัฐมีไว้เพื่อกระจายทรัพยากรไปสู่คนทุกหมู่เหล่า ไม่ให้เดือดร้อนเรื่องการอุปโภคบริโภค ในนโยบายเรื่องเศรษฐกิจนั้น ต้องได้ทรัพยากรมาด้วยความชอบธรรม และมีส่วนเกื้อกูลประชาชนการใช้ทรัพยากรก็ต้องใช้โดยธรรม มุ่งสิ่งที่เป็นธรรมเป็นความดีสนับสนุนให้คนเป็นคนประพฤติดี คนควรบูชาความดีไม่ใช่ทรัพย์ ด้วยเหตุนี้ธรรมาภิบาลจึงมุ่งเน้นสร้างคนให้มีคุณงามความดี มากกว่าเน้นระบอบการปกครอง^{๓๕}

^{๓๒}ธีรยุทธ บุญมี, **ธรรมรัฐแห่งชาติยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๓๓}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, **แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ**, (กรุงเทพมหานคร: กองกลาง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙-๒๐.

^{๓๔}อานันท์ ปันยารชุน, **ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๓๕}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธรรมรัฐ ธรรมราชา**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๓.

สำนักนายกรัฐมนตรีได้ตราระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยได้ระบุหลักการของ คำว่าการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ไว้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีเป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการฝ่ายปฏิบัติการฝ่ายราชการและฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนส่งเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่อาจจะมีมาในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสอดคล้องกับความเป็นไทยและกระแสโลกปัจจุบัน^{๓๖}

ธรรมาภิบาล หรือ Good Governance หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วนของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืน และมีเสถียรภาพ^{๓๗}เป็นกลไกของรัฐทั้งการเมืองและการบริหารที่มีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใส และรับผิดชอบ เป็นการให้ความสำคัญกับภาครัฐและรัฐบาลเป็นด้านหลัก^{๓๘} เพื่อการบริหารราชการให้บรรลุเป้าหมาย ๗ ประการ ดังนี้

๑. เกิดประโยชน์สุขของประชาชน
๒. เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ
๓. มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ
๔. ไม่มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็น
๕. มีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์

^{๓๖}สถาบันพระปกเกล้า, **ธรรมาภิบาล**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๓๗}ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชณี ภู่อะกุล, **ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๓๘}ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **การปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๔.

๖. ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ

๗. มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอ^{๓๙}

ธรรมาภิบาลเป็นระบบโครงสร้างกระบวนการและความสัมพันธ์ของภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของรัฐซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ดี^{๔๐} เป็นการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง และยังหมายรวมถึงกระบวนการ ความสัมพันธ์ และสถาบันต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ซึ่งประชาชนพลเมืองใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางในการบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับชีวิตประเทศซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างหลักธรรมาภิบาล อันได้แก่ การรับผิดชอบ ความโปร่งใส การปราบปรามทุจริตและการประพฤติมิชอบ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กรอบกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม^{๔๑}

ธรรมาภิบาล มีหลากหลายความหมาย เช่น ในต่างประเทศใช้คำว่า Good Governance มีความหมายตามกลุ่มผู้ใช้แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มธรรมาภิบาลอำนาจนิยม กลุ่มธรรมาภิบาลเสรีนิยม และกลุ่มธรรมาภิบาลชุมชนนิยม แม้จะแตกต่างกันด้านกรอบความคิดแต่ทุกกลุ่มมีเป้าหมายตรงกันที่จะนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้เพื่อปฏิรูปเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง ดังนั้น การเร่งรัดหาข้อยุติสำหรับกรอบความหมายของหลักธรรมาภิบาลโดยผสมผสานแนวคิดเพื่อสร้างหลักการที่ชัดเจนและมีเอกภาพ ซึ่งจะเป็นกรอบแม่บทในการสร้างตัวชี้วัดที่มีคุณภาพจึงเป็นเรื่องจำเป็น ส่วนการเรียนรู้การใช้ธรรมาภิบาลจากต่างประเทศ และนำสาระที่เป็นข้อดีมาปรับใช้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตัวชี้วัดธรรมาภิบาลแม้ในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับลักษณะบางประการของวัฒนธรรมไทยที่ไม่เอื้อต่อการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในสังคมไทย แต่ก็อาจผ่อนคลายเป็นไปได้โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย นอกเหนือจากการให้ความสำคัญกับขั้นตอนการวิเคราะห์ความจำเป็นในการสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและวงจรการสร้างตัวชี้วัดแล้ว ควรที่จะนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาข้อมูลตัวชี้วัดการจัดทำฐานข้อมูลของตัวชี้วัดธรรมาภิบาลโดยเฉพาะการทบทวนจัดทำหมวดหมู่ตัวชี้วัด

^{๓๙}พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, เล่ม ๑๒๐ ตอนที่ ๑๐๐ ก วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๖.

^{๔๐}วรศักดิ์ อวรรณโณ, การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: วิทยุชน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

^{๔๑}ไชยวัฒน์ คำชู, การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: น้ำฝนการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

การคัดเลือกดัชนีกลางของตัวชี้วัดที่เหมาะสมโครงสร้างคณะกรรมการสร้างตัวชี้วัดเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน ต้องมีขนาดกะทัดรัดประกอบด้วยทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญเพื่อผลักดันให้มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ให้มีผลทางนโยบายและภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง^{๔๒}

สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นกลไกในการบริหารงานของภาครัฐในทุก ๆ ด้านโดยชอบธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้กระบวนการ การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมด้านกฎหมาย มีเสถียรภาพมีโครงสร้างการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้

๒.๑.๔ องค์ประกอบ ๖ ประการของธรรมาภิบาล

จากการศึกษาเกี่ยวกับ องค์ประกอบ ๖ ประการของธรรมาภิบาล จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ระบุว่า หลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มี ๖ ประการ ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า^{๔๓} โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. หลักนิติธรรม

นิติธรรม คือ การใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและถูกบังคับใช้กับคนกลุ่มต่าง ๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๔๔} หลักนิติธรรม หมายถึง ระเบียบและกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นข้อตกลงในระดับต่าง ๆ ของหน่วยงาน โดยระเบียบและหลักเกณฑ์และการบังคับใช้เหล่านั้นต้องเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับจากสมาชิก และระเบียบและหลักเกณฑ์เหล่านั้นต้องนำมาซึ่งความเสมอภาคของสมาชิกในหน่วยงานและผู้รับบริการ รวมทั้งสภาพเอื้อต่อการควบคุมและพัฒนาผู้รับบริการด้วย^{๔๕}

^{๔๒}บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และคณะ, **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล**, (กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

^{๔๓}สำนักนายกรัฐมนตรี, **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^{๔๔}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, **รัฐสภาสาร**, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): หน้า ๑.

^{๔๕}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, **หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**, (สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

หลักนิติธรรม ประกอบด้วย กฎหมาย กฎเกณฑ์ต่าง ๆ มีความเป็นธรรม สามารถปกป้องคนดีและลงโทษคนไม่ดีได้ มีการปฏิรูปกฎหมายอย่างสม่ำเสมอให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป การดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว โปร่งใสและตรวจสอบได้ และได้รับการยอมรับจากประชาชน^{๔๖} ทั้งเจตนาธรรม สาระ และการบังคับใช้กฎหมายต้องเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เพื่อประโยชน์ต่อคนหมู่มาก ไม่ใช่เพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ต้องเสมอภาค ชัดเจน และคาดการณ์ได้^{๔๗} การปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยกรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและบังคับใช้กับคนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๔๘} การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลต้องมีกฎเกณฑ์เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาคในสังคม ซึ่งกฎเกณฑ์นี้อาจหมายถึงรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมถึงกฎเกณฑ์ที่มีได้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎเกณฑ์ทางธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และศีลธรรมด้วย^{๔๙} หลักนิติธรรมนี้สำคัญอยู่ที่การวางข้อกำหนด ให้ประชาชนในแต่ละสังคมยึดถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน และมีการวางข้อห้ามมิให้ปฏิบัติที่ทุกคนต้องยึดถือเหมือน ๆ กัน อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน^{๕๐}

การดำเนินการตามหลักนิติธรรม (Operating by Rule of Law) คือ การพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติมกฎหมายให้มีความทันสมัยและเป็นธรรม^{๕๑} หลักนิติรัฐ หรือ หลักนิติธรรม เป็นหลักที่มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจของรัฐ มีหลักการอันเป็นสาระสำคัญ คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย และหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ^{๕๒}

^{๔๖}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๔๗}อานันท์ ปันยารชุน, นานาทัศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๗.

^{๔๘}บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๒๓.

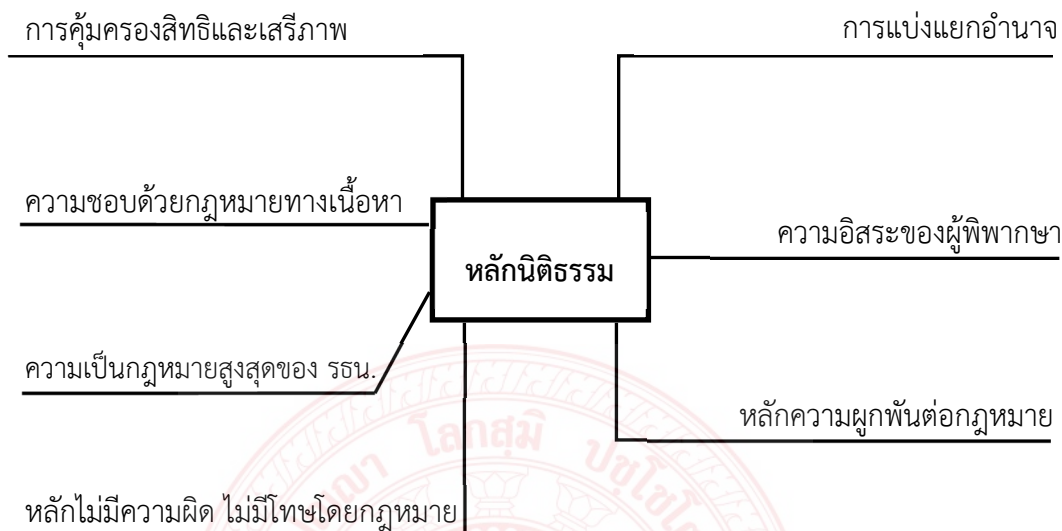
^{๔๙}วนิดา แสงสารพันธุ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๓๙.

^{๕๐}เจริญ เกษภูววัลย์, ทางสู่ธรรมาภิบาล (Good Governance to Be), (นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๖.

^{๕๑}สุจิต นิมิตรกุล, การปกครองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

^{๕๒}สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖.

ภาพที่ ๒.๑

หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม^{๕๓}

หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม (Rule of Law) มีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๗ ประการ ดังนี้

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจ คือ ไม่ให้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยสิ้นเชิง เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ

๒. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ คือ กฎหมายนั้นต้องระบุบทบัญญัติอย่างชัดเจนโดยมิให้กระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลบนพื้นฐานของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” และต้องบังคับใช้ด้วยความเสมอภาค ไม่จำเพาะเจาะจงแก่บุคคลหนึ่ง ๆ หรือกรณีใดกรณีหนึ่งเท่านั้น

๓. หลักความชอบด้วยกฎหมายของฝ่ายตุลาการและฝ่ายปกครอง คือ จะต้องไม่พิจารณาพิพากษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้แตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย และจะต้องใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

๔. หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา คือ ต้องบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรด้วยความชัดเจน และมีให้มีผลย้อนหลังไปเอาโทษกับเหตุการณ์ที่ได้สิ้นสุดลงไปแล้ว

^{๕๓}อ้างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๓๔.

๕. หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา คือ หลักประกันว่าศาลนั้นจะสามารถชี้ขาด ตัดสินคดีความได้โดยอิสระจากอิทธิพลภายนอกอย่างแท้จริง เป็นการคุ้มครองการกระทำของผู้ทำหน้าที่พิพากษาหรือตัดสิน

๖. หลักไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย คือ โทษที่ได้รับนั้นต้องเกิดจากผลของการกระทำ ที่เป็นการกระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในกฎหมายเท่านั้น กล่าวคือ หากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายไว้แล้ว ย่อมไม่มีความผิด จะตรากฎหมายขึ้นมาบังคับเอาผิดย้อนหลังหรือเพิ่มโทษให้สูงขึ้นไม่ได้

๗. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญ คือ การยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ซึ่งหากมีกฎหมายใด ที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับใช้^{๕๔}

ข. หลักคุณธรรม

คุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจพัฒนาบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคงในการประพฤติ ใครไม่ปลูกฝังคุณธรรม ก็เลสจะเกิดขึ้น ยิ่งปลูกฝังคุณธรรมมากขึ้นเท่าใดยิ่งมีความโน้มเอียงที่จะทำความดีมากยิ่งขึ้น^{๕๕}

คุณธรรม หมายถึง ค่าที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือทำให้จิตใจยินดีก็เรียกว่าคุณ ทำให้จิตใจยินร้ายก็เรียกว่าคุณ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยประการทั้งปวงจะอยู่เหนือความหมายของคำ ๆ นี้ ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย ๔ อย่าง ดังนี้

ธรรมะ คือ ธรรมชาติ

ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้

ธรรมะ คือ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

ธรรมะ คือ ผลจากการปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่ที่จะต้องทำหรือใช้มันอย่างถูกต้อง

^{๕๔}อ้างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๓๔-๓๕.

^{๕๕}กীরติ บุญเจือ, จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘๔.

คุณธรรม คือ สมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น รักความเมตตา ความสงสาร อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ เสียสละ ความกตัญญูทักเตือน ละอายและเกรงกลัวต่อบาป และความสุภาพอ่อนโยน เป็นต้น^{๕๖}

คุณธรรม หมายถึง ความดีสูงสุด ปุณฺณอยู่ในอุปนิสัยอันดีงาม อยู่ในจิตสำนึก ความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องหมายเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อสนองความปรารถนา^{๕๗} คุณธรรมเป็นคุณงามความดีที่วิญญูชนพึงสำนึกในจิตใจของตน ในด้านความจริง ความดี ความงาม และใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต^{๕๘} หลักคุณธรรม หมายถึง หลักปฏิบัติในการทำในสิ่งที่ถูกต้อง ด้วยความซื่อสัตย์ จริงใจ ยึดมั่นในความถูกต้องดีงามบนพื้นฐานของศีลธรรมจริยธรรม ภายใต้ระเบียบ ข้อบังคับของผู้รับบริการ สามารถก่อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ^{๕๙} หลักคุณธรรม ประกอบด้วย การร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในและนอกองค์กรลดลง คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรในชาติอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด สังคมมีเสถียรภาพ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยความมีระเบียบวินัย^{๖๐} ความซื่อสัตย์สุจริต (Integrity) ก็เป็นคุณธรรมอีกประการหนึ่ง เป็นการบริหารกิจการอย่างตรงไปตรงมา ในการรายงานผลการดำเนินงาน ต้องมีความถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งความน่าเชื่อถือของรายงานจะขึ้นอยู่กับความซื่อสัตย์สุจริตของผู้บริหาร^{๖๑} ประชาชนชาวตะวันตก ๓ ท่าน มีแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม ที่แตกต่างกันตามยุคสมัย ดังนี้

แนวคิดของ โซคราติส (Socrates) ระบุว่า คุณธรรม เป็นสิ่งดีเด่นที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงได้บ้างเมื่อได้รับการศึกษา และถือว่าความรู้นั้นคือคุณธรรม หรือคุณธรรมนั้นสอนกันได้

แนวคิดของ เพลโต (Plato) ระบุว่า คุณธรรมเป็นความรู้ ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวคน โดยบังเอิญ คุณธรรมเกิดจากความรู้ ไม่ใช่ความรู้ภาคทฤษฎี แต่เกิดจากการปฏิบัติ

^{๕๖}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘.

^{๕๗}พระมหาดิศร ถิระโส, คุณธรรมสำหรับครู, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗.

^{๕๘}เทวี วัฒนา และคนอื่น ๆ, กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนเวชจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

^{๕๙}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๗.

^{๖๐}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, หน้า ๒.

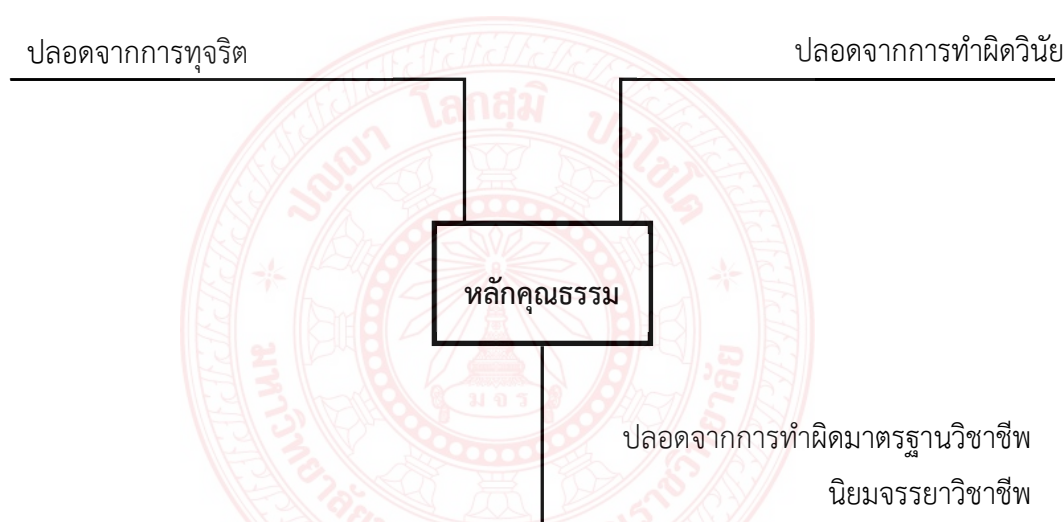
^{๖๑}โสมนัส ณ บางช้าง, “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”, วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๔๘-๕๐.

แนวคิดของ อริสโตเติล (Aristotle) ระบุว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี ซึ่งเป็นสภาวะจิตใจที่มั่นคงและแสดงออกมาในรูปการกระทำในทางสายกลาง ความรู้กับคุณธรรมแยกกันไม่ออก แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน^{๖๒}

หลักคุณธรรม มีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ ปลอดจากการทุจริต ปลอดจากการทำผิดวินัย และปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ นิยมจรรยาวิชาชีพ^{๖๓}

ภาพที่ ๒.๒

หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม^{๖๔}



หลักการสำคัญของหลักคุณธรรม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๓ ประการ ดังนี้

๑. ปลอดจากการทุจริต หมายถึง ไม่มีการทุจริต หรือไม่มีการแสวงหา ประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบ ปราศจากการคอร์ปชั่นหรือฉ้อราษฎร์บังหลวง ปฏิบัติงานให้เป็นตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ต่ำกว่าหรือเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด

๘.

^{๖๒}สุพล วังสินธ์, “คุณธรรมสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู”, *ประชาศึกษา*, ๔๑ (มิถุนายน ๒๕๓๔): หน้า

^{๖๓}สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๒๗.

^{๖๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

๒. ปลอดภัยจากการทำผิดวินัย คือ ให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและวินัยของเจ้าหน้าที่รัฐ ทั้งในด้านการทำงานในหน้าที่ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนตัว และการสนองตอบความต้องการของประชาชน รวมถึงการลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดตามกฎระเบียบ เพื่อความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของราชการ ความเจริญของ ประเทศ ความมั่นคงของชาติ และความผาสุกของประชาชน

๓. ปลอดภัยจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพ นิยมจรรยาวิชาชีพ ซึ่งเป็นจรรยาบรรณวิชาชีพที่ปรากฏอยู่ในวงการวิชาชีพทั้งหลาย เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในอาชีพนั้น ๆ โดยไม่มีกฎหมายบ้านเมืองมาบังคับ กล่าวคือ เกิดจากสำนึกและยอมรับร่วมกันเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องควรกระทำ จรรยาวิชาชีพจึงเป็นอุดมคติที่สูงกว่ากฎหมาย ซึ่งจรรยาวิชาชีพหรือนิยมจรรยาวิชาชีพหรือจรรยาบรรณนี้ มีองค์ประกอบในด้านผลลัพธ์หรือรรถประโยชน์ ด้านปฏิสัมพันธ์ ด้านการยึดมั่น คำสัญญา ธรรมเนียม ระเบียบ ศาสนา และการทำงานตามขั้นตอน^{๖๕}

ค. หลักความโปร่งใส

ความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกาต่างๆ ที่เปิดเผยตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้อย่างอิสระ (Free Flow of Information) ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะของทางราชการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ^{๖๖} เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กร ทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้^{๖๗} สำคัญอยู่ที่การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้ประชาชนเข้าถึงได้สะดวก และมีส่วนร่วมตรวจสอบความถูกต้องในการดำเนินงาน^{๖๘} ความโปร่งใส เป็นการเปิดเผยการดำเนินงานและรายงานทางการเงินของกิจการอย่างถูกต้อง ครบถ้วน เพียงพอ มีความชัดเจนและเรียบง่าย^{๖๙}

^{๖๕}อ้างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี**, หน้า ๕๖-๕๗.

^{๖๖}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, รัฐสภาสาร, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): หน้า ๑.

^{๖๗}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, **หลักสูตรการพัฒนาศูนย์กลางเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี**, หน้า ๗.

^{๖๘}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

^{๖๙}เจริญ เจษฎาวัลย์, **การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (Governance Audit Theory and Practice)**, (นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

ความโปร่งใส (Transparency) เป็นการพิจารณาที่การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับนโยบาย กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกา และความตั้งใจจริงในการบริหารงานของรัฐต่อสาธารณชน ความเป็นอิสระในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การค้า สังคม และสิ่งแวดล้อมสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง หรือการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะของทางราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ รวมถึง ความทันสมัยของข้อมูล และความรวดเร็วของการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เช่น ในการทำธุรกิจประกอบกิจกรรมสังคม หรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในนโยบายของรัฐ นับเป็นสาระสำคัญที่แสดงถึงความโปร่งใสของการบริหารประเทศ^{๗๐}

ธรรมาภิบาลจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้ากระบวนการปกครองและการบริหารขาดความโปร่งใส และองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดความโปร่งใสประกอบด้วย สังคมต้องสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ทันการณ์ และครบถ้วนสมบูรณ์ สังคมต้องมีกลไกที่ตรวจสอบได้ มีกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอิสระ มีสื่อที่เป็นอิสระ และสังคมต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนรัฐต้องมีเหตุผลที่สามารถอธิบายการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ได้^{๗๑}

ความโปร่งใสจะทำให้การทุจริตและการบิดเบือนผลประโยชน์สาธารณะเกิดขึ้นได้ยาก^{๗๒} หลักการบริหารราชการที่มีความสุจริตและโปร่งใส (Honesty and Transparency) เป็นการบริหารราชการที่มีความสุจริตและโปร่งใส รวมถึงการมีระเบียบและการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี เป็นธรรม ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลหรือประชาชนสามารถเข้าตรวจสอบและติดตามผลได้^{๗๓} ผู้บริหารต้องมีความโปร่งใสในการบริหาร ไม่ซ่อนเร้น ปิดบัง รวมทั้งต้องเต็มใจอำนวยความสะดวกให้มีกลไกในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของทุกส่วน^{๗๔}

^{๗๐}บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, *ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)*, หน้า ๖๔.

^{๗๑}อานันท์ ปันยารชุน, *นานาทัศนะว่าด้วยการบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*, หน้า ๗.

^{๗๒}วนิดา แสงสารพันธ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, *วารสารนักบริหาร*, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๔๒.

^{๗๓}สมาน รังสิโยภิญช์, *การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐.

^{๗๔}โสมนัส ณ บางช้าง, “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”, *วารสารนักบริหาร*, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๔๘.

หลักความโปร่งใส เป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลที่ทั่วโลกให้ความสำคัญและพยายามหาทางส่งเสริมให้ทุกประเทศบริหารกิจการบ้านเมืองด้วยความโปร่งใส และได้มีการจัดตั้งสถาบันเพื่อความโปร่งใสระหว่างชาติ (Transparency International : TI) ขึ้น มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน มีหน้าที่พิจารณาจัดอันดับความโปร่งใสในการบริหารงานเป็นประจำทุกปี สำหรับประเทศไทย จากการจัดอันดับความโปร่งใสในปี ๒๕๕๔ อยู่ในอันดับที่ ๖๒ จากทั้งหมด ๙๑ ประเทศ เฉพาะในทวีปเอเชีย ประเทศไทยมีอันดับความโปร่งใสดีกว่าเพียง ๓ ประเทศเท่านั้น คือ ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศอินเดีย และประเทศอินโดนีเซีย^{๗๕} ความโปร่งใสมุ่งถึงความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเป้าหมายของแต่ละฝ่ายที่พึงมีภาระ หน้าที่รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้อง ผู้บริหารต้องสื่อสารให้เจ้าหน้าที่เข้าใจนโยบาย เป้าหมาย และทิศทางการดำเนินงานได้ตรงกันกับที่คาดหวังอย่างทั่วถึง^{๗๖}

ความโปร่งใสในการปฏิบัติงานควรเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรให้โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ประชาชนมีอิสระในการสื่อสาร และสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เมื่อทุกคนมีความเข้าใจก็พร้อมที่จะปฏิบัติเพื่อชุมชนและประเทศชาติต่อไป^{๗๗}

การทุจริตเป็นเสมือนสิ่งปฏิกูลกองใหญ่ของสังคมไทย สาเหตุหลักที่ทำให้การฉ้อราษฎร์บังหลวงในประเทศไทยเป็นไปอย่างกว้างขวางและสะดวกง่ายดาย มาจากโครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่บิดเบี้ยว เพราะให้อำนาจกับรัฐบาลและนักการเมืองมากเกินไปโดยปราศจากการตรวจสอบจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากภาคประชาชน^{๗๘}

^{๗๕} ศัลยา ประชาชาติ, “ทีดีอาร์ไอ ลอกคราบเจ้าสัวไทย บริษัทภิบาลจอมปลอม เป็ตรูปแบบโกงแหลกผู้ถือหุ่น”, **มติชนสุดสัปดาห์**, (๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔): หน้า ๑๒.

^{๗๖} สมหมาย ปฐมวิชัยวัฒน์, “หลักการปกครองที่ดี (Good Governance) กับสภาวะแวดล้อมของระบบควบคุมภายใน (Internal Control Environment)”, **วารสารนักบริหาร**, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): หน้า ๕๑-๕๓.

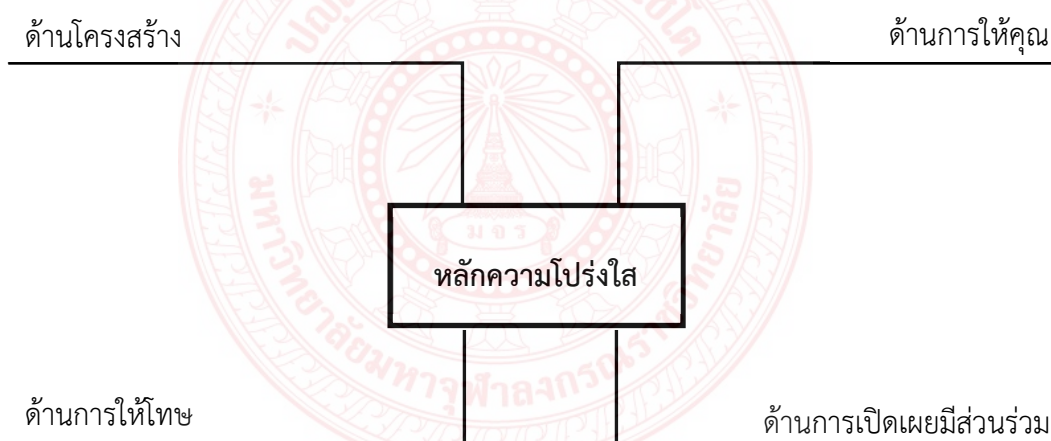
^{๗๗} นันทชาติ ศุภมงคล, “คำให้สัมภาษณ์เรื่องธรรมาภิบาลในองค์กร”, **วารสารนักบริหาร**, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔): หน้า ๑๖-๑๘.

^{๗๘} วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์, **คู่มือการกู้ชาติจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันสสสวธ, ๒๕๕๔), หน้า ๔๒.

ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมายตรงกันข้ามหรือเกือบตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน โดยที่การทุจริตคอร์รัปชันให้ความหมายในเชิงลบและมีความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นศัพท์ที่ให้แง่บวกในเชิงบวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุข กล่าวคือ การทุจริตคอร์รัปชันคือพฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจที่กระทำการใด ๆ ในลักษณะซ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน ส่วนความโปร่งใสหมายถึงพฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยหลักการสำคัญอันเป็นองค์ประกอบของความโปร่งใส มี ๔ ประการ คือ ความโปร่งใสด้านโครงสร้างระบบงาน ความโปร่งใสด้านระบบการให้คุณ ความโปร่งใสของระบบการให้โทษ และความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน^{๗๙}

ภาพที่ ๒.๓

หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส^{๘๐}



หลักการสำคัญของหลักความโปร่งใส ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๔ ประการ ดังนี้

๑. ความโปร่งใสด้านโครงสร้างของระบบงาน คือ ระบบของหน่วยงาน โปร่งใส มีระบบตรวจสอบภายในหน่วยงานที่เข้มแข็ง มีระบบบริหารการเงินและพัสดุที่รัดกุม รวมถึงการสนับสนุนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้การทำงานของหน่วยงาน

^{๗๙}สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๖๕.

^{๘๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

๒. ความโปร่งใสด้านระบบการให้ทุน คือ การให้ประโยชน์แก่บุคลากร ที่มีผลการปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพสูง และมีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นการให้รางวัลเพื่อเป็นกำลังใจ และเป็นการกระตุ้นการทำงานในหน่วยงาน

๓. ความโปร่งใสของระบบการให้โทษ คือ การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดอย่างจริงจังด้วยกระบวนการที่ชัดเจน ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพสูง เพื่อนำไปสู่การยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในปัจจุบันและที่อาจเกิดมีขึ้นในอนาคต

๔. ความโปร่งใสด้านการเปิดเผยของระบบงาน คือ การเปิดเผยให้ได้รับรู้กระบวนการ การทำงานทั้งระบบ ซึ่งเน้นการเข้ามามีส่วนร่วมโดยประชาชนหรือสมาคมวิชาชีพ นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นสาระสำคัญที่แสดงออกถึงความโปร่งใสในหน่วยงาน

ง. หลักการมีส่วนร่วม

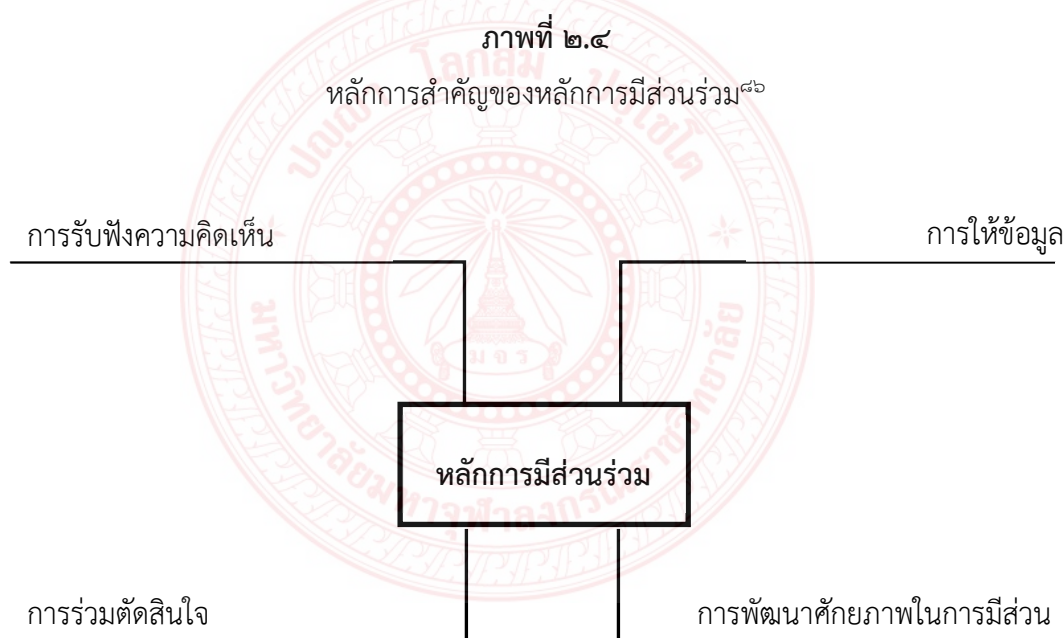
การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นถึงการมีส่วนร่วมในการทำงานประสานความเข้าใจกันและกันอย่างเข้มแข็ง โดยใช้ความเชี่ยวชาญ อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาของการบริหารจัดการ ที่สำคัญต้องอยู่บนฐานแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่^{๔๑} หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการบริหารงานหรือการดำเนินการต่าง ๆ ของหน่วยงาน ได้รับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ รวมทั้งสนับสนุนการติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจ^{๔๒} กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคม เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นบทบาทสำคัญของการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องการเลือกตั้ง การออกกฎหมาย รวมถึงตัวบทกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางสังคมทั้งหมด เช่น ด้านการจัดการสภาพแวดล้อม ด้านการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน ด้านสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการประชาสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนอันเป็นองค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาล นั่นคือ การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นองค์กรพัฒนาสังคมต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมกันปกป้องและดูแลสิทธิของตนเอง^{๔๓}

^{๔๑}สมยศ นาวิการ, การบริหารโดยวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO), (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

^{๔๒}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๘.

^{๔๓}บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ถี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๒๕.

หลักความมีส่วนร่วม ประกอบด้วยความสัมพันธ์ของโครงการต่าง ๆ รวมถึงการประหยัดงบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น หรือจำนวนข้อเสนอแนะ หรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องราวต่าง ๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม^{๘๔} หลักความมีส่วนร่วมเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร เกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษาแนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชนทั้งนี้ หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วมมี ๔ ประการ คือ การรับฟังความคิดเห็น การให้ข้อมูล การร่วมตัดสินใจ และการพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม^{๘๕}



หลักการสำคัญของหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๔ ประการ ดังนี้

๑. การรับฟังความคิดเห็น คือ การเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น

^{๘๔}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓, หน้า ๒.

^{๘๕}สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๗๗.

^{๘๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕.

๒. การให้ข้อมูล คือ การให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจ เช่น การแถลงข่าว เป็นต้น ซึ่งต้องให้ความสำคัญที่องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อผลสัมฤทธิ์ของการให้ข้อมูลนั้น ๆ

๓. การร่วมตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกัน ใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและเท่าเทียมกันเป็นสำคัญ

๔. การพัฒนาศักยภาพในการมีส่วนร่วม คือ การสร้างความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชนให้พัฒนาขึ้นไป เช่น ใต้สวนสาธารณะ ทำประชาพิจารณ์ หรือทำประชาคม เป็นต้น^{๘๗}

จ. หลักความรับผิดชอบ

คำว่า รับผิดชอบ มีคำในภาษาอังกฤษซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันอยู่ ๒ คำ คือ คำว่า Accountability และคำว่า Responsibility ซึ่งกรมวิชาการได้แปลความหมายของคำทั้งสอง นี้ไว้ใน ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา ว่า Accountability หมายถึง ภาระรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้^{๘๘} และ Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบ^{๘๙} Accountability หมายถึง ความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตน คือ ทุกฝ่ายในองค์กรจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสำนึกรับผิดชอบ มีความเข้าใจว่าต้องรับผิดชอบต่อใครบ้าง ในลักษณะใด แคไหน และอย่างไร เช่น คณะกรรมการบริษัทและผู้บริหารต้องมีสำนึกรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้น โดยจะต้องสร้างคุณค่าระยะยาวให้แก่ผู้ถือหุ้น มีการเปิดเผยข้อมูลที่โปร่งใสและเพียงพอแก่ผู้ถือหุ้นทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคกัน หรือพนักงานฝ่ายปฏิบัติการต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่องานที่ปฏิบัติต่อองค์กรและลูกค้า โดยปฏิบัติงานอย่างถูกต้องตามหลักจรรยาบรรณ เป็นต้น ส่วน Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ คือ องค์กรจะต้องกำหนดภารกิจของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ทุกคนทุกฝ่ายรู้หน้าที่ของตนว่าต้องทำอะไร และเข้าใจในหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ยึดหลักความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน เช่น มีการกำหนดภาระหน้าที่ของคณะกรรมการบริษัทว่าต้องพิจารณากันกรองงานอะไรบ้าง มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาอย่างไร เป็นต้น^{๙๐}

^{๘๗} อ่างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๗๗-๗๘.

^{๘๘} กรมวิชาการ, ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๔.

^{๙๐} สมาคมผู้ตรวจสอบภายในแห่งประเทศไทย อ่างใน อัจฉรา โยมสินธุ์, “บรรษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๓๓-๓๘.

คำว่า Accountability เป็นความรับผิดชอบในผลของการตัดสินใจของตนและมีเหตุผลที่อธิบายได้ เป็นความรับผิดชอบในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อสาธารณชนโดยมีการจัดองค์กร การกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงานที่สนองต่อความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งยังสามารถที่จะถูกตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงานได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ^{๙๑} ซึ่งมีใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. ความรับผิดชอบของข้าราชการ ในอันที่จะให้บริการต่อสาธารณะตามเป้าหมาย ที่กำหนด

๒. ความรับผิดชอบที่มีต่อบุคคล ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้มอบหมายงานเป็นการให้สัญญาทางใจว่า ผู้ปฏิบัติงานยินดีจะกระทำหน้าที่นั้นเพื่อผู้ที่มีมอบหมาย

Accountability เป็นการตัดสินใจกระทำการใด ๆ หรือมาตรการที่นำไปใช้ในการกระทำใด ๆ ต้องสามารถอธิบายโดยมีข้อมูลให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรับรู้ได้ว่าเหตุใดจึงตัดสินใจอย่างนั้น ซึ่งเมื่อมีการตัดสินใจไปแล้วผลอาจจะออกมาดีหรือไม่ดีก็ได้ แต่บุคคลต้องรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจของตนเอง^{๙๒}

การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำต่อสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น^{๙๓} เมื่อพูดถึงความรับผิดชอบต่อสังคมประชาธิปไตย มีวิธีพูดง่าย ๆ อย่างหนึ่งคือ ยกเอาวาทะของประธานาธิบดีลินคอล์นมาอ้าง เพราะคนชอบและรู้จักกันมาก คือวาทะที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน วาทะนี้คนจำได้แม่นยำ เวลาพูดกันคนมักมองความหมายในแง่ของความรู้สึกตื่นเต้นว่า ตนเองจะได้ เช่น จะได้ใช้สิทธิ ได้อ่านา หรือได้ความเป็นใหญ่ในการที่จะเป็นผู้ปกครอง แต่อีกแง่หนึ่งที่ไม่ค่อยได้มองคือ ความรับผิดชอบต่อ^{๙๔}

^{๙๑}วนิดา แสงสารพันธ์, “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, วารสารนักบริหาร, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๔๒.

^{๙๒}พร้อมรินทร์ พรหมเกิด, “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง”, รัฐสภาสาร, ๔๘ (มีนาคม ๒๕๔๓): หน้า ๒๗-๔๘.

^{๙๓}เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, รัฐสภาสาร, ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): หน้า ๓.

^{๙๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

หลักความรับผิดชอบ ที่มีระบุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ ความตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ การมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจในปัญหาของบ้านเมือง มีความกล้าหาญที่จะรับผิดชอบผลจากการกระทำ^{๔๕} รวมถึงความมุ่งมั่นและตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุความสำเร็จ สอดคล้องตามกฎระเบียบและหลักเกณฑ์ของทางราชการ หรือส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานอย่างมีจิตสำนึกต่อหน้าที่ สังคม ประชาชน และประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นสำคัญ รวมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานดังกล่าวทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ตลอดจนพร้อมแสดงข้อเท็จจริงในการประกอบภารกิจต่อสาธารณชน สามารถชี้แจงเหตุผลได้ และพร้อมต่อการรับการตรวจสอบจากสาธารณะ^{๔๖}

การตัดสินใจใด ๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำกับสาธารณชนหรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก และมีจิตใจเสียสละ และเห็นคุณค่าสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่^{๔๗} ประเภทของ Accountability จำแนกตามที่มาขององค์กรที่เกี่ยวข้องมี ๕ ประเภท คือ

๑. ความรับผิดชอบทางการบริหาร (Organizational Administrative Accountability) ได้แก่ Accountability ที่มีตามลำดับชั้นของสายการบังคับบัญชาในองค์กรทั่วไป ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งการใด ๆ ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงาน และผู้ใต้บังคับบัญชาก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้า/ผู้บังคับบัญชา ถือว่าไม่มี Accountability และมีความผิดที่ต้องได้รับโทษตามที่กำหนด อย่างไรก็ตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาอาจไม่ปฏิบัติตามคำสั่งใดของผู้บังคับบัญชา หากพิสูจน์ได้ว่าคำสั่งดังกล่าวนั้นขาดความชัดเจนหรือไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เนื่องจากไม่มีทรัพยากรที่เพียงพอในการที่จะทำให้การปฏิบัติงานตามคำสั่งดังกล่าวบรรลุผลได้

๒. ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Legal Accountability) หมายถึง การตรวจสอบควบคุมโดยกลไกที่นอกเหนือจากกฎระเบียบข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติภายในองค์กร กล่าวคือ เป็นกระบวนการตรวจสอบ ควบคุม โดยกระบวนการของกฎหมายที่ดำเนินการโดยกระบวนการทางนิติบัญญัติ หรือการดำเนินการโดยศาลยุติธรรม

^{๔๕}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙, หน้า ๒๖.

^{๔๖}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, หน้า ๗.

^{๔๗}บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance), หน้า ๖๗.

๓. ความรับผิดชอบทางวิชาชีพ (Professional Accountability) สายงานบางอย่างต้องการความเป็นวิชาชีพสูง อาทิ แพทย์ วิศวกร นักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ และนักบัญชี การปฏิบัติอยู่ภายใต้ความคาดหวังในการใช้วิชาความรู้และทักษะเฉพาะด้าน หากไม่สามารถปฏิบัติเป็นมืออาชีพให้บรรลุผล ก็มักจะได้รับการตำหนิเตือนว่า ไม่มีความชำนาญเฉพาะด้านที่เพียงพอ การใช้ดุลยพินิจของความเป็นมืออาชีพ อาจไม่สอดคล้องกับผลประโยชน์โดยรวมในทางตรงข้ามอาจถูกมองว่าเป็นการกระทำ หรือการตัดสินใจที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น เช่น กรณีที่ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ.๑๙๘๖ เมื่อแพทย์เดินขบวนประท้วงการตัดสินใจของรัฐบาลที่กำหนดอัตราค่ารักษาพยาบาล

๔. ความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Accountability) เป็น Accountability ที่อยู่ภายใต้แนวความคิดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามนัยที่ว่านักการเมืองคือตัวแทนของประชาชนซึ่งเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ จัดสรรทรัพยากร และตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ตามความต้องการของประชาชน โดยผ่านการดำเนินงานของระบบราชการ การปฏิบัติงานของข้าราชการจึงต้องมี Accountability ในทางการเมือง โดยปฏิบัติงานตามการมอบหมายจากนักการเมืองที่มีอำนาจหน้าที่ตามระบอบประชาธิปไตย

๕. ความรับผิดชอบทางคุณธรรม (Moral Accountability) เป็น Accountability ที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม บุคคลคนหนึ่งในการบริหารงานภาครัฐจะมีพฤติกรรมที่ผันแปรไปตามแรงผลักดันของศีลธรรมที่คอยดึง และศีลธรรมที่คอยผลัก และ Accountability ของบุคคลนั้นจึงขึ้นอยู่กับศีลธรรมที่คอยผลักและดันเขาอยู่ ฉะนั้น Accountability จึงเป็นผลจากทาง เลือกด้านศีลธรรมของบุคคลคนนั้น^{๔๘}

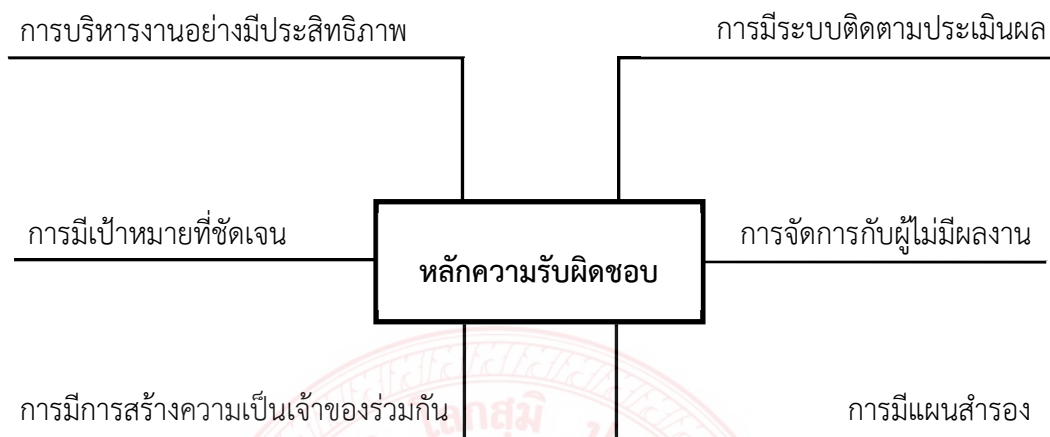
หลักความรับผิดชอบเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารกิจการสาธารณะ โดยความเชื่อและความสนใจหลักสำนึกรับผิดชอบในสังคมไทยนั้นมีแรงผลักดันจากทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ หลักความรับผิดชอบมีหลักการสำคัญ ๖ ประการ คือ การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ การมีระบบติดตามประเมินผล การมีเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน การมีการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน การมีแผนสำรอง^{๔๙}

^{๔๘}สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๑๐๕-๑๐๗.

^{๔๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

ภาพที่ ๒.๕

หลักการสำคัญของหลักความรับผิดชอบ^{๑๐๐}



หลักการสำคัญของหลักความมีส่วนร่วม ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๖ ประการ ดังนี้

๑. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ต้องมีวิธีการทำงานหรือกลไกการทำงานที่รวดเร็ว มีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามนโยบายและวัตถุประสงค์ รวมถึงก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคและความขัดแย้งน้อยที่สุด

๒. การมีระบบติดตามประเมินผล คือ ต้องมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะเพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าหรือล้มเหลวของการปฏิบัติงาน และจะได้แก้ไขปรับปรุง หรือดำเนินการใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ทั้งยังต้องเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของงานด้วย

๓. การมีเป้าหมายที่ชัดเจน คือ การที่มีวัตถุประสงค์ในการทำงานอย่างชัดเจนและสามารถบรรลุผลได้จริง ซึ่งเป้าหมายนั้นอาจอยู่ในรูปของการวัดเชิงปริมาณ หรืออาจอยู่ในรูปเชิงคุณภาพก็ได้ แต่ต้องมีกำหนดเวลาแน่นอนในการบรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานที่ทันเวลา

๔. การจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน คือ การจัดการกับผู้ที่ไม่ทำงาน ไม่มีผลงานปรากฏ ซึ่งบุคคลเหล่านี้นั้นเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ซึ่งอาจจะใช้วิธีการพูดคุยว่ากล่าว ตักเตือน พักงาน หรือให้ออกจากงาน เป็นต้น ซึ่งโดยหลักการแล้วมุ่งเพื่อทำให้คนกระตือรือร้นทำดี ไม่ใช่กำจัดคนไม่ดีเพียงอย่างเดียว

^{๑๐๐}อ้างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, วัตรระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๑๑๓.

๕. การมีการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกัน คือ การสร้างสำนึกรักและหวงแหนองค์กร ด้วยความรู้สึกที่เป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นการกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพจากภายใน

๖. การมีแผนสำรอง คือ การสำรองแผนเอาไว้เพื่อเตรียมพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต กล่าวคือ เป็นการคิดล่วงหน้าเพื่อเผชิญหน้าหรือแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที่^{๑๐๑}

จ. หลักความคุ้มค่า

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แก่ส่วนรวม รวมทั้งการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน^{๑๐๒} ความพึงพอใจของผู้รับบริการ ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ^{๑๐๓} โดยการทำกิจการใดต้องสร้างระบบคุณภาพมาตรฐาน (Quality and Standard) ควบคู่กันไป ให้มีการกำหนดระดับมาตรฐานที่จะไปถึง กำหนดวิธีปฏิบัติและสร้างคู่มือปฏิบัติแล้ววัดผลประเมินผลเป็นระยะ และการบริหารจัดการทุกด้านต้องยึดหลักประหยัดและหลักประสิทธิภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐๔} เพื่อให้เกิดความคุ้มค่า ๒ ระยะ คือ

๑. คุณค่าระยะยาว หลักบรรษัทภิบาลให้ความสำคัญต่อการสร้างคุณค่าในระยะยาวแก่องค์กรมากกว่าการตักตวงผลประโยชน์ในระยะสั้น คณะกรรมการบริษัทจะต้องมีวิสัยทัศน์ ที่กว้างไกล มีความมุ่งมั่นที่จะทำธุรกิจเพื่อสร้างคุณค่าในระยะยาว เพื่อความมั่นคงและยั่งยืน เช่น การตัดสินใจลงทุนอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าในระยะยาว หลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น พัฒนาศักยภาพของทรัพยากรบุคคลในองค์กรอย่างต่อเนื่อง การให้ความสำคัญ กับลูกค้าด้วยการขายสินค้าหรือให้บริการที่มีคุณภาพ ราคายุติธรรม และมุ่งสร้างความประทับใจให้ลูกค้า

๒. การปฏิบัติที่เป็นเลิศ ต้องส่งเสริมให้การปฏิบัติงานในทุกด้านมุ่งสู่ความเป็นเลิศ มุ่งสร้างความสมบูรณ์แบบ โดยมีนโยบายชัดเจนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของธุรกิจ มีการผลักดัน และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีการพัฒนาตลอดเวลา^{๑๐๕}

^{๑๐๑}อ้างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๑๓๐-๑๓๒.

^{๑๐๒}สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, *หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี*, หน้า ๗.

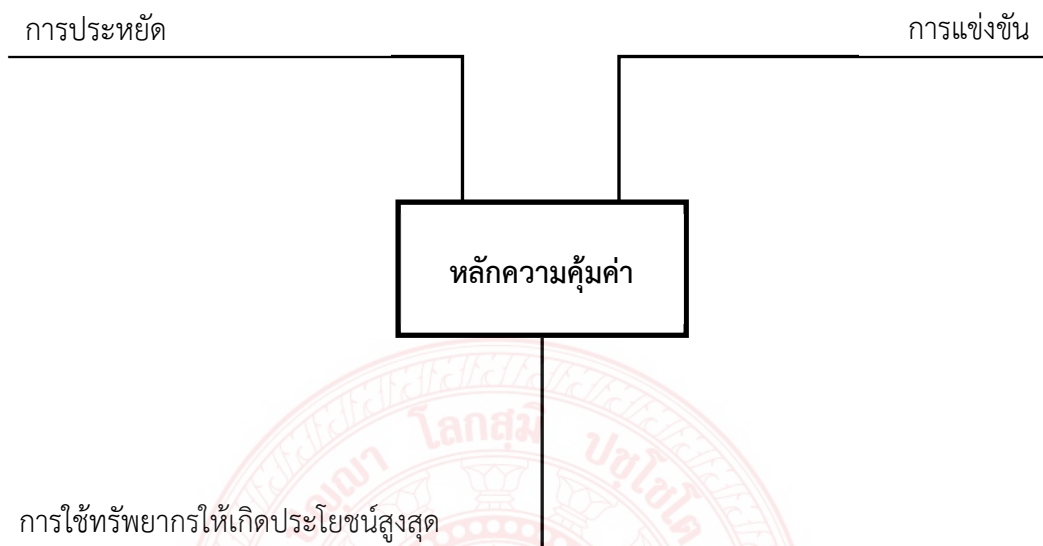
^{๑๐๓}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, *รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓*, หน้า ๒.

^{๑๐๔}เกษม วัฒนชัย, “สถาบันที่เข้มแข็งมั่นคง”, *วารสาร มฉก*, ๔ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๓): หน้า ๔.

^{๑๐๕}อัจฉรา โยมสินธุ์, “บรรษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”, *วารสารนักบริหาร*, ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): หน้า ๓๓.

ภาพที่ ๒.๖

หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า^{๑๐๖}



หลักการสำคัญของหลักความคุ้มค่า ซึ่งมีหลักย่อย ๆ ที่ต้องคำนึงถึง ๓ ประการ ดังนี้

๑. การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ การตระหนักถึงความมีอยู่อย่างจำกัดของทรัพยากรที่ใช้ ดังนั้น จึงต้องบริหารทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดนั้นให้เกิดผลประโยชน์ ที่มากกว่าต้นทุนที่เสียไปในการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ อย่าให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์

๒. การประหยัด คือ การเพิ่มมูลค่าของผลผลิตหรือการลดต้นทุนผลิต กล่าวคือ ทำได้โดยเพิ่มมูลค่าของผลผลิตให้มากขึ้นในขณะที่ใช้ต้นทุนเท่าเดิม หรือคงมูลค่าของผลผลิตให้คงที่ไว้ในขณะที่ต้นทุนลดลง

๓. การมีศักยภาพในการแข่งขัน คือ ความสามารถในการแข่งขันกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ได้แก่ การมีนโยบายที่ชัดเจน มีวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกำหนดเป้าหมาย ให้สอดคล้องกับนโยบาย ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการวางกลยุทธ์และมีความเป็นผู้นำที่สามารถพาผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่เป้าหมายตามนโยบายที่กำหนดไว้ได้ กล่าวได้ว่า ศักยภาพในการแข่งขันนี้ มุ่งไปที่กระบวนการบริหารและความมีภาวะผู้นำของผู้บริหารหรือผู้ปกครององค์กรหรือหน่วยงานนั้น

^{๑๐๖}สถาบันพระปกเกล้า, วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี, หน้า ๑๑๘.

หลักความคุ้มค่าเป็นการมุ่งเน้นถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประสิทธิภาพ มีความประหยัด และสามารถแข่งขันกับประเทศต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ หลักความคุ้มค่ามีหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด การประหยัด การแข่งขัน^{๑๐๗}

สรุปได้ว่า หลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือการปกครองที่เป็นธรรม เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในบริบทนี้เป็นหลักธรรมาภิบาลตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ ซึ่งระบุว่า หลักการของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มี ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) นิติธรรม คือ การตรากฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับและมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม (๒) คุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงามโดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงาม (๓) ความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ (๔) ความมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ โดยเปิดโอกาสให้มีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกัน (๕) ความรับผิดชอบ คือ การตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันทีทั้งที่ และ (๖) ความคุ้มค่า คือ การตระหนักรู้ถึงความมีจำกัดของทรัพยากร มีการบริหารจัดการที่ยึดหลักความประหยัดเป็นสำคัญ

๒.๑.๕ ธรรมาภิบาลในบริบทสังคมไทย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาลในบริบทสังคมไทย จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

เมื่อคราวประเทศไทยเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ การกู้เงินในครั้งนั้นจำนวน ๑๗.๒ พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ภายหลังจากแสดงเจตจำนงของรัฐบาลไทยนี้เอง ที่ทำให้นักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ เริ่มหันมาสนใจ Governance ในบริบทของสังคมไทยมากขึ้น^{๑๐๘} ธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการที่ดีในบริบทสังคมไทย มีจุดเริ่มต้น เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๐ จากการประชุมคณาจารย์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยคณาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นนักวิชาการกลุ่มแรกที่ดีความ Good Governance ที่เป็นอิสระจากความหมายของธนาคารโลกและ IMF

^{๑๐๗} อ่างแล้ว, สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

^{๑๐๘} ธีรยุทธ บุญมี, “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”, *วารสารกรมประชาสัมพันธ์*, (๘ มกราคม ๒๕๔๑): หน้า ๑๐.

ดังกล่าวนี้ ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลในสมัยนั้นคำนึงถึงคนยากจนที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจรุนแรงรัฐบาลบริหารงานผิดพลาด และเรียกร้องให้รัฐบาลลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้น ต่อมาสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ได้เข้าบริหารประเทศในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๐ และภายหลังเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๑ ได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลสร้างธรรมนูญแห่งชาติอีกครั้ง ผู้นำทางความคิดนี้ได้อธิบายความหมายของธรรมนูญ ว่าเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไป ในการที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม โปร่งใสยุติธรรมและตรวจสอบได้

การบริหารประเทศที่ดีควรเป็นความร่วมมือแบบสื่อสาร ๒ ทาง ระหว่างรัฐบาลประชาธิปไตยและฝ่ายสังคม เอกชน องค์การที่ไม่ใช่หน่วยงานรัฐ (NGO) โดยเน้นการมีส่วนร่วม (Participation) โปร่งใสและตรวจสอบได้ การร่วมกันกำหนดนโยบาย (Shared Policy Making) และการจัดการตนเอง (Self-Management) ของภาคสังคมเพิ่มมากขึ้นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นธรรมขึ้น^{๑๐๙}

สรุปได้ว่า ธรรมนูญในสังคมไทย มีจุดเริ่มต้น เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๐ จากการประชุมคณาจารย์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาภายหลังประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าวธรรมนูญหรือการบริหารจัดการที่ดี จึงเป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงมากในสังคมไทย ซึ่งต่อมาได้ปรากฏรูปธรรมของแนวทางการปฏิบัติ ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารราชการที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ นี้ มีสาระสำคัญ อันมุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐดำเนินงานตามภาระหน้าที่โดยยึดหลักการบนพื้นฐาน ๖ ประการ ได้แก่หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งจำแนกเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับประเทศ ระดับภาครัฐ และระดับองค์กร ซึ่งแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

๒.๑.๖ ธรรมนูญในบริบทต่างประเทศ

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ธรรมนูญในบริบทต่างประเทศ จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

แนวคิดธรรมนูญในต่างประเทศ ได้รับความสำคัญนำมากล่าวถึงในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๕ โดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) ซึ่งเป็นอีกองค์กรที่ให้ความสำคัญกับแนวคิด Good Governance โดยให้นิยามของ Good Governance ว่าเป็นลักษณะการใช้อำนาจในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา

^{๑๐๙}ธีรยุทธ บุญมี, ๓ ยุทธศาสตร์ ๑๐ แนวทางสู่ธรรมนูญ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

Good Governance จึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการจัดการ และกระบวนการพัฒนา ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนโดยธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียได้จัดให้ Good Governance เป็นนโยบายพิเศษประกอบด้วย หลักการตรวจสอบได้ (Accountability) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความคงเส้นคงวาของกฎหมาย หลักการนี้ได้ขยายอย่างรวดเร็วในปี ๑๙๙๗ ส่งผลให้ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย ได้มีบทบาทสำคัญในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและให้คำแนะนำเกี่ยวกับธรรมาภิบาลเพื่อใช้ในการจัดการระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะในอินโดนีเซีย สาธารณรัฐเกาหลี รวมทั้งประเทศไทยด้วย^{๑๐๐}

นอกจากนี้อีกหนึ่งองค์การที่ตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เสถียรภาพและความยั่งยืน ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ได้มีมติจะเผยแพร่ Good Governance ด้วยวิธีการให้คำแนะนำและใช้หลักการนี้ เป็นเงื่อนไขในการให้กู้ยืมเงิน และประเทศไทยก็จำเป็นต้องยอมรับเงื่อนไขนี้เพื่อขอกู้ยืมเงินจากกองทุนมาบรรเทาปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจใน ค.ศ. ๑๙๙๗ เช่นเดียวกับการขอกู้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

แนวคิดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีกำเนิดจากข้อสรุปของที่ประชุมองค์กรให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศในช่วงต้นทศวรรษ ๑๙๙๐ ได้แก่ ธนาคารโลก (World Bank) องค์กรพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UN) และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) เป็นต้น โดยต่อมาได้แพร่หลายอย่างรวดเร็วในบริบทการพัฒนาที่ยั่งยืนและการช่วยเหลือบรรเทาปัญหาความยากจน

ก่อนหน้านี้ในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ ธนาคารโลกได้สรุปไว้ในรายงานเรื่อง Sub-Saharan Africa: from Crisis to Sustainable Growth ซึ่งเป็นรายงานยุคแรกที่ได้มีกล่าวความสำคัญของการมีธรรมาภิบาล รายงานนี้มีประเด็นสำคัญว่า ภาวะด้อยการพัฒนาและปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นในประเทศในซีกโลกใต้ โดยเฉพาะในแถบลาติน-อเมริกาและแอฟริกา โดยที่องค์กรทางการเงินระหว่างประเทศไม่สามารถแก้ปัญหาหรือให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องปัญหาการบริหารจัดการที่ไม่ดีของประเทศนั้น ๆ ธนาคารโลกจึงได้ใช้หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาให้กู้โดยมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพบริการภาครัฐให้ดีขึ้น ยึดหลักนิติธรรม รวมทั้งจัดคอร์รัปชันในประเทศเหล่านั้นให้หมดไป

^{๑๐๐}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, คู่มือคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

ธนาคารโลก (World Bank) ให้นิยาม Good Governance ว่า หมายถึง ลักษณะการใช้ อำนาจเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และต่อมา องค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ ได้นำแนวคิดมาวิเคราะห์ในเอกสาร Governance for Sustainable Human Development ส่งผลให้นับจากประมาณปี ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นต้นมาแนวคิดเรื่องหลักธรรมาภิบาล เริ่มได้รับความสำคัญมากขึ้นและกลายเป็นประเด็นสำคัญในบริบทการพัฒนาในระดับสากล^{๑๑๑}

Good Governance ที่เกิดจากธนาคารโลกจึงเป็นผลผลิตอันหนึ่งของโครงสร้างในระบบ โลกใหม่ บทบาทขององค์กรระหว่างประเทศมีบทบาทในการกำหนดบทบาทของรัฐสมาชิกในระบบโลก ที่เริ่มต้นจากประเทศโลกที่สามในค่ายเสรี ที่ส่วนมากจะมีการพัฒนาทางสังคมเศรษฐกิจที่ธนาคารโลก มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างทิศทางการพัฒนา โดยเริ่มต้นถูกผลักดันโดยธนาคารโลกในฐานะดัชนี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเงินกู้ของรัฐต่าง ๆ เป็นที่น่าสังเกต Good Governance มีพัฒนาการเป็นสากลและเป็น Global ที่หน่วยงานระหว่างประเทศ องค์กรภาคเอกชนสากล จำนวนมาก ช่วยกันผลักดัน ต่อมา ในปี ค.ศ. ๒๐๐๐ จากการประชุมระดับสูงของคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือการพัฒนา (Development Assistant Economic : DAC) ซึ่งเป็นคณะทำงานชุดหนึ่งขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการพัฒนา (OECD : The Organization Economic Cooperation and Development) ได้ ระบุถึงหลักการ Good Governance ตามคำนิยามของธนาคารโลกและสรุปว่าหลักการนี้นั้น นอกจาก จะหมายถึงการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลและรัฐสภาแล้วนั้น ยังครอบคลุมถึงภาคประชาสังคม รวมทั้งภาคประชาชน และยังได้ขยาย Good Governance สู่มิติด้านความคงเส้นคงวาของกฎหมาย (Predictability) ซึ่งเป็นมิตีย่อยประเด็นหนึ่งของหลักนิติธรรม (Rule of Law) และเป็นมิติล่าสุดที่เกิดขึ้นในระหว่างวิกฤติเศรษฐกิจช่วงปลายทศวรรษ ๑๙๙๐ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบ บริหารธรรมาภิบาลและระบบการเงินระหว่างประเทศที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ

ในขณะที่คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก สหประชาชาติ (United Nations Economics and Social Commission for Asia and the Pacific) ได้ให้เสนอ ตัวชี้วัด ๘ ตัว ในการพัฒนามาบทบาทของรัฐที่มีลักษณะการปกครองที่ดี ๘ ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วม (Participation) การปกครองตามหลักกฎหมาย (Rule of Law) ความโปร่งใส (Transparency) ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency & Effectiveness) การตอบสนอง (Response) ความรับผิดชอบ (Accountability) การตั้งเป็นแนวร่วมอย่างเท่าเทียม (Equitable & Inclusive) และฉันทามติ (Consensus)

^{๑๑๑} สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, ประชาชนและธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร ศาสตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๕-๖.

แม้แนวคิด Good Governance ในปัจจุบันจะยังไม่มีคำนิยามและหลักการพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานเดียวกันระหว่างองค์การโลก โดยเฉพาะในกลุ่มองค์การที่มีบทบาทหน้าที่หลักในการให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย เป็นต้น โดยการตีความคำนิยามและหลักการพื้นฐานของ Good Governance ดูเหมือนจะผูกอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำแนวคิดไปใช้แต่ละองค์กรแต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาโดยรวมของ Good Governance ยังคงเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องและใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุแห่งความหลากหลายในเชิงการตีความและการนำไปประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ Good Governance จึงพบว่ามีนิยามสร้างตัวชี้วัดพื้นฐาน (Common Indicators) ขึ้นบนแนวคิดอย่างน้อย ๓ ประการ ดังนี้

๑. Good Governance เป็นแนวคิดที่อาศัยความเชื่อมโยงรวมทั้งความสัมพันธ์ที่สนับสนุนของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง ๓ กลุ่ม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

๒. วิธีการให้คำนิยาม Good Governance ว่าประกอบด้วยมิติต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นจะพบว่า มิติที่ได้รับความนิยมใช้มากที่สุด ได้แก่ หลักความสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักนิติธรรม (Rule of Law) ด้านความคงเส้นคงวาของกฎหมาย (Predictability) ด้านการคอร์รัปชัน และตัวแปรอื่น ๆ

๓. Good Governance เป็นแนวคิดเชิงปทัสสถานซึ่งมีกำเนิดจากองค์การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะธนาคารโลกที่พยายามแพร่เพื่อสร้างความมั่นใจว่าประเทศผู้กู้และประเทศโลกที่สามสามารถนำเม็ดเงินที่ได้รับช่วยเหลือมาใช้จ่ายในกระบวนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้น Good Governance หรือที่นิยมเรียกในปัจจุบันว่าธรรมาภิบาลนั้นถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการขยายความสามารถของประเทศเพื่อสร้างรายได้และลดปัญหาความยากจนในอนาคตหรือก่อให้เกิดการพัฒนาทางการบริหารปกครองของประเทศไปได้อย่างยั่งยืน^{๑๑๖}

สรุปได้ว่า แนวคิดธรรมาภิบาลในต่างประเทศ ได้รับการกล่าวถึงในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๙๕ โดยองค์กรสำคัญที่กระตุ้นการรับรู้แนวคิดนี้ คือ คณะกรรมการกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) โดยให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เสถียรภาพและความยั่งยืน และในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ได้เผยแพร่ Good Governance ด้วยวิธีการให้คำแนะนำและใช้หลักการนี้ เพื่อเป็นเงื่อนไขในการให้กู้ยืมเงินมาบรรเทาปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่ต้องการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาแก้วิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้รับเงื่อนไขไปตามหลักการดังกล่าวด้วย

^{๑๑๖} อ่างแล้ว, สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, ประชาชนและธรรมาภิบาล, หน้า ๗-๘.

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครอง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการปกครอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของการปกครอง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “ปกครอง” หมายถึง ดูแล คຸ້ມครอง ระวังรักษา^{๑๑๓} ศัพท์คำว่า การปกครอง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Governance มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Kybernates ซึ่งแปลว่า ผู้ถือหางเสือเรือ อันทำให้เกิดการเปรียบเทียบว่า การเมืองการปกครองและโดยเฉพาะ รัฐบาลเป็นเสมือนหางเสือเรือ และมีวลีที่ว่า “รัฐนาวา” ตามมาให้เห็นอยู่เสมอ^{๑๑๔} การปกครอง (Government) ได้แก่ การดูแล การให้ความคุ้มครองหรือการบริหาร เป็นคำที่ใช้ในการบริหารบ้านเมืองในลักษณะที่มีผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองสูงสุดเรียกกันว่าพ่อเมือง^{๑๑๕} คำว่า “ปกครอง” มักใช้ควบคู่กับคำว่า “การเมือง” ร่วมกันเป็นคำว่า “การเมืองการปกครอง” เพราะคำว่า “การเมือง” หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องการรัฐ การบริหารประเทศ การอำนวยความสะดวกการบริหารแผ่นดิน ซึ่งกล่าวได้ว่า งานบริหารราชการแผ่นดินนั้นจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการปกครองทั้งสิ้น แม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะมีการปกครองหรือระบบการปกครองที่แตกต่างกันไป แก่โดยทั่วไปแล้วประเทศหนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วย

๑. ประชากร (Habitants) ทุกประเทศจะต้องมีประชากรอาศัยอยู่ จะมากหรือน้อยนั้นไม่มีข้อกำหนด ประชากรของบางประเทศอาจจะมีมาก บางประเทศจะมีน้อย ขึ้นอยู่กับว่านโยบายการควบคุมประชากรของรัฐบาลเป็นอย่างไร แต่ทั้งนี้ประเทศหนึ่ง ๆ นั้นควรมีประชากรจำนวนมากพอสมควรที่จะทำให้ประเทศดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งตนเอง

๒. ดินแดน (Area) หมายถึงอาณาเขต (Territory) ของประเทศที่ประกอบด้วยพื้นดิน พื้นน้ำ และท้องฟ้าที่อยู่เหนือพื้นดินและพื้นน้ำ อาจจะเป็นเขตทะเลหรือมหาสมุทรก็ได้ รวมทั้ง ทะเลอันเป็นเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (The Exclusive Economic Zone) ด้วยทุกประเทศจะต้องมีดินแดนหรือพื้นที่เป็นของตนเองไม่มีการกำหนดว่าจะต้องเท่าใด เช่น ประเทศโมนาโก (Monaco) มีพื้นที่เพียง ๘ ตารางไมล์ พื้นที่ไม่ใช่ตัวบ่งชี้ว่าประเทศนั้นมีอำนาจมากน้อยเพียงใดด้วย

^{๑๑๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๖๙๓.

^{๑๑๔}จิรัช วิระสย และคณะ, รัฐศาสตร์ทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๑๑๕}เดโช สนวนนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร: หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

๓. รัฐบาล (Government) จะหมายถึงคณะบุคคลที่ใช้อำนาจบริหารในการปกครองประเทศ ซึ่งจะมีหน้าที่โดยตรงในการจัดระเบียบภายในประเทศหรือนครรัฐนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมให้เป็นไปตามกฎหมาย รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จะมีอุดมการณ์ในการปกครองประเทศและระบบรัฐบาลแตกต่างกัน เช่น ประเทศอังกฤษมีการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยที่มีรัฐบาลในระบบรัฐสภา ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกามีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเช่นกัน แต่มีรัฐบาลปกครองในระบบประธานาธิบดี ส่วนประเทศจีนปกครองในระบอบที่มีรัฐบาลมาจากพรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีอยู่พรรคเดียวในประเทศ

๔. อธิปไตย (Sovereignty) คือ อำนาจสูงสุดของรัฐที่ใช้บังคับบัญชาในเขตปกครองของรัฐเป็นองค์ประกอบของรัฐที่สำคัญที่สุดที่ทำให้รัฐสามารถดำเนินกิจการทั้งหลายได้อย่างเต็มที่ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐอื่นไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอื่นในรูปของอาณานิคม ดินแดนในอารักขา หรือดินแดนในอาณัติของรัฐอื่น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้นับเป็นการยากที่รัฐอธิปไตยทั้งหลายจะสามารถดำเนินการภายในและภายนอกประเทศได้อย่างอิสระโดยแท้จริง ทั้งนี้เพราะอาจถูกจำกัดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law) หรือสนธิสัญญา (Treaty) ข้อตกลงระหว่างประเทศระหว่างรัฐอธิปไตยทั้งหลายที่ยอมให้ผูกพันตน^{๑๑๖}

สรุปได้ว่า การปกครอง คือ การดูแล การให้ความคุ้มครอง นั่นเอง โดยคำว่า การปกครอง เป็นคำที่ใช้ในการบริหารบ้านเมืองในลักษณะที่มีผู้ปกครอง โดยนัยนี้ อาจกล่าวได้ว่า การปกครอง มีลักษณะเฉพาะตนสำคัญ ๆ อยู่ ๒ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ประการหนึ่งมีลักษณะเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้ทางวิชาการด้านการเมืองการปกครอง ประการที่สองมีลักษณะเป็นศิลป์ คือ เป็นศิลปะสำหรับนักปกครอง นั่นเอง

๒.๒.๒ ทฤษฎีการปกครองในโลกปัจจุบัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ทฤษฎีการปกครองในโลกปัจจุบัน จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ระบอบการปกครองเป็นแบบแผนที่เกิดข้อตกลงเพื่อให้มีผลบังคับใช้กับสมาชิกในสังคมเพื่อความสงบและเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยในยุคปัจจุบันโลกปัจจุบัน มีรูปแบบการปกครองอยู่ ๒ แบบ คือ การปกครองระบอบเผด็จการ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งสองระบบนี้ จะมีความต่างกันอย่างชัดเจน ดังนี้

^{๑๑๖}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, วิถีโลก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๕.

ก. การปกครองระบอบเผด็จการ

เผด็จการ หมายถึง การใช้อำนาจบริหารเด็ดขาด ใช้เรียกวิถีหรือแบบการปกครองที่ผู้นำคนเดียวหรือบุคคลกลุ่มเดียวใช้อำนาจอย่างเด็ดขาดในการบริหารประเทศ ว่า วิถีเผด็จการ และเรียกผู้ใช้อำนาจเช่นนั้นว่า ผู้นำเผด็จการ^{๑๑๗}

รัฐบาลเผด็จการเชื่อว่าการปกครองที่ให้ผลดีนั้น รัฐบาลต้องถูกปกครองโดยพรรคการเมืองพรรคเดียว ซึ่งมีสมาชิกจำนวนน้อย แต่มีระเบียบวินัยดี เคารพนับถือหัวหน้าพรรคอย่างถวายหัว และหัวหน้าพรรคนี้ถือว่าสำคัญที่สุด เป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจนโยบายของพรรคอย่างเด็ดขาด นโยบายของเขาก็คือนโยบายของรัฐ และจะถูกวิจารณ์ไม่ได้ จะมีการควบคุมความคิด (Thought Control) อย่างเข้มงวด โดยจะใช้วิธีฝึกอบรมล้างสมองให้เชื่อในลัทธิ (Indoctrination) และการใช้วิธีโฆษณาชวนเชื่อ และการใช้ตำรวจลับ ซึ่งบางทีเรียกว่า ตำรวจควบคุมความคิดเห็น (Thought Police) รัฐบาลรูปแบบนี้อยู่เหนือเอกชน เอกชนมีชีวิตอยู่เพื่อรัฐ การเคารพเชื่อฟังคำสั่งบังคับบัญชาซึ่งผ่านมาจากหัวหน้าพรรคคนเดียวนั้น เป็นระเบียบวินัยที่ผู้ใดจะละเมิดไม่ได้ ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลรูปแบบนี้เอกชนจะต้องเสียสละเพื่อความรุ่งโรจน์ของรัฐ ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายดังกล่าว รัฐบาลเผด็จการจึงใช้วิธีการรุนแรงและทารุณโหดร้ายในการปราบปรามฝ่ายตรงข้าม เพื่อควบคุมคนในรัฐให้อยู่ใต้บังคับบัญชา เหมือนฝูงแกะที่ต้องเดินไปทางที่ผู้เลี้ยงแกะต้อนให้เดินไป^{๑๑๘}

เผด็จการจึงเป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญกับอำนาจรัฐและผู้ปกครองเหนือกว่าเสรีภาพของบุคคล ถือประโยชน์ของรัฐมากกว่าเสรีภาพของบุคคล ถือว่าเกียรติภูมิของประเทศและอำนาจของชาติเหนือสิทธิเสรีภาพของประชาชน^{๑๑๙} ดังเช่นที่ พม่าเพิ่งเปลี่ยนชื่อประเทศใหม่อย่างเป็นทางการว่า “สาธารณรัฐสหภาพเมียนมาร์” (The Republic of the Union of Myanmar) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ (ค.ศ. ๑๙๘๘) ซึ่งเป็นเพียงเวลาไม่นาน หลังจากมีการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๑ โดยกลุ่มอำนาจอย่างกึ่งที่นำโดยนายพล ซอ หม่อง กับคณะนายทหารของพม่า แม้กระนั้นคนไทยก็ยังคงใช้คำเรียกชื่อประเทศนี้ด้วยความคุ้นเคยและอย่างไม่เป็นทางการว่า “พม่า” อยู่จนถึงขณะนี้^{๑๒๐}

^{๑๑๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๗๘๘.

^{๑๑๘}ประสาร ทองภักดี, หลักการปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: นิต้า, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๔.

^{๑๑๙}วรรณา เจียมศรีพจน์, การเมืองเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปาเจรา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๒๗.

^{๑๒๐}เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, พม่าผ่าเมือง: วิเคราะห์การเมืองพม่าได้อาณาเผด็จการทหาร-ภาคแรก กลยุทธ์-เผด็จการ, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า บทนำ.

อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งพัฒนาการมาจากขบวนการชาตินิยมที่เรียกตัวเองว่าสมาคมยุวชนปฏิวัติเวียดนาม (Hoi Viet Nam Cach Mang Thanh Nien) ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๒๗ โดยโฮจิมินห์ซึ่งเดินทางกลับมาจากสหภาพโซเวียตในฐานะของกรรมการขององค์การคอมมิวนิสต์สากลภาคตะวันออก สมาคมมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการปฏิวัติสังคมนิยมเวียดนามตามแนวทางสังคมนิยมโดยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

๑. เลือกผู้ที่มีจิตใจกล้าหาญมาเป็นสมาชิก
๒. เลือกสมาชิกที่ผ่านการอบรมไปทำงานโฆษณาชวนเชื่อประชาชนให้รวมกลุ่มกันเป็นสมาคมต่าง ๆ เช่น สมาคมกรรมกร สมาคมชาวนา สมาคมนักเรียน นักศึกษา สมาคมสตรี เป็นต้น
๓. พัฒนาเศรษฐกิจของชาติ สร้างพื้นฐานการผลิต ยกเลิกระบบทุนนิยม และพัฒนาการกระจายทรัพยากรธรรมชาติ
๔. ร่วมมือกับชนชั้นกรรมาชีพในประเทศต่าง ๆ เพื่อทำการปฏิวัติและก่อตั้งสังคมนิยม

โดยในตอนแรกนั้นสมาคมยุวชนปฏิวัติเวียดนามก่อตั้งขึ้นในรูปของขบวนการชาตินิยมเช่นเดียวกับขบวนการชาตินิยมอื่น ๆ ที่ก่อตั้งขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน โดยสมาคมยึดหลักปฏิบัติงานตามลัทธิมาร์กซ-เลนิน จึงเป็นแนวคิดที่โฮจิมินห์และผู้นำสำคัญคนอื่น ๆ ของสมาคมมีความเลื่อมใสศรัทธาและเชื่อมั่นว่าจะเป็นหนทางที่นำเวียดนามไปสู่ชัยชนะเหนือฝรั่งเศสได้ในที่สุด ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของสมาคม คือ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับลัทธิมากซ์ ลัทธิเลนิน และระดมมวลชนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคม สมาคมได้มีการพิมพ์หนังสือหลายเล่มที่เป็นแนวทางให้ชาวนาเวียดนามและประชาชนทั่วไปหันมาร่วมมือกันก่อการปฏิวัติและต่อต้านฝรั่งเศส ตามแนวทางของคอมมิวนิสต์ จนเมื่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์แพร่หลายมากขึ้นและสมาคมมีสมาชิกมากพอสมควร จึงมีการจัดตั้งเป็น พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม (Viet Nam Cong San Dang) ขึ้นในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๐ พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้รับความนิยมเป็นอย่างรวดเร็วในหมู่คนเวียดนาม เพราะนอกจากพรรคจะได้เสนอแนวทางอุดมการณ์ที่ใหม่แล้วยังได้มีแนวทางหรือวิธีการต่อสู้ที่ชัดเจนมากกว่าขบวนการชาตินิยมอื่น ๆ นอกจากนั้น พรรคยังได้รับการสนับสนุนจากทั้งขบวนการชาตินิยมจีน และองค์การคอมินเทอร์นจากสหภาพโซเวียต โดยขบวนการชาตินิยมจีนได้สนับสนุนให้พรรคได้ใช้ดินแดนทางตอนใต้ของจีนเป็นฐานปฏิบัติการนอกประเทศของพรรค ในขณะที่องค์การคอมินเทอร์นได้ช่วยเหลือในการอบรมสมาชิกของพรรคในการก่อการปฏิวัติตลอดจนการวางยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ด้วย^{๑๒๑}

^{๑๒๑}สุด จอนเจตสิน, ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๔.

แต่ในความเป็นจริง ระบอบการเมืองแบบเผด็จการนั้นเป็นรูปแบบของการปกครองแบบหนึ่งที่ผู้นำมีอำนาจสูงสุดในการปกครองมีอำนาจโดยไม่จำกัด และไม่ต้องรับผิดชอบต่อประชาชน เป็นการปกครองที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย และเน้นเรื่องเคารพเชื่อฟังผู้นำมากกว่าการยึดมั่นในสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การเปลี่ยนรัฐบาลจะกระทำได้โดยการปฏิวัติ รัฐประหาร การทำสงคราม การยินยอมมอบอำนาจให้ หรือโดยการตายของผู้นำเท่านั้น^{๑๒} โดยแท้จริงการปกครองแบบเผด็จการ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. เผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) มีความบกพร่องเหมือนกับประชาธิปไตยเทียมแต่มีลักษณะที่เป็นเผด็จการมากกว่า ดังเช่น

- มีการเลือกตั้งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วจนไปถึงไม่มีการเลือกตั้งเลย
- ประชาชนถูกชักจูงหรือบังคับให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคที่รัฐบาลต้องการ
- ผู้สมัครและพรรคการเมืองถูกจำกัดหรือจัดตั้งขึ้นหรือถูกกำหนดไว้ตายตัวเพื่อให้รัฐประกาศตนต่อประชาคมโลกว่ามีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย
- รัฐบาลกำหนดรัฐธรรมนูญเพื่อตัวเองเพื่อให้วาระดำรงตำแหน่งที่ยาวนานหรือได้ผลประโยชน์อื่น ๆ จากการฉ้อราษฎร์บังหลวง
- รัฐบาลไม่มีการตรวจสอบจากสาธารณชน
- ฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระและสื่อมวลชนอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ
- มีองค์กรอื่นเช่นทหาร ข้าราชการประจำ องค์กรนอกกฎหมายมีอิทธิพลหรือควบคุมรัฐบาล บางประเทศมีรัฐบาลต่างชาติเข้าครอบงำ
- ฝ่ายค่านในรัฐสภาเป็นแบบสภาดรยาง (Rubber Stamp) หรือมีไว้เพื่อให้รองรับมติที่ถูกกำหนดไว้แล้วจากฝ่ายบริหาร
- รัฐสภาถูกพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวครอบงำจนเกินไปจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทางการเมือง อันส่งผลให้ประเทศต้องพึ่งพิงพรรคการเมืองนั้น มากเกินไป
- ประชาชนไม่มีสิทธิและเสรีภาพ ผู้หญิงไม่มีบทบาททางสังคมและการเมือง ขนินวิสัยถูกประทุษร้าย ไม่ว่าโดยรัฐหรือประชาชนด้วยกันหรืออาจถูกจับกุมและเข้าค่ายกักกันในข้อหาต่าง ๆ

^{๑๒}ทินพันธ์ นาคะตะ, รัฐศาสตร์ ทฤษฎีความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ทางการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์นิคั, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘.

- ขบวนการประชาสังคมไม่มีบทบาทหรือจะต้องมีกิจกรรมเคลื่อนไหวตามอุดมการณ์ที่รัฐวางไว้เท่านั้น

- กฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์และยังเอื้อประโยชน์แก่ชนชั้นสูงและคนร่ำรวย ตัวอย่างของประเทศที่ได้ชื่อว่าการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม ได้แก่ ประเทศซึ่งมีอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยม ทหารนิยม อย่างเช่น รัสเซีย ประเทศที่ยังคงเป็นสังคมนิยมแบบคิวบา จีน เวียดนามและชาวทวีปอาฟริกาบางประเทศ เช่นซิมบับเว สวาซิแลนด์ หรือประเทศที่เป็นทุนนิยมตามแบบของตัวเอง อย่างเช่น สิงคโปร์ ประเทศที่เป็นอนุรักษนิยมและเคร่งศาสนาอย่าง เช่น ซาอุดีอาระเบีย เป็นต้น^{๑๒๓}

โดยนัยนี้ เผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) ยังจำแนกออกเป็นประเภทย่อย ๆ อีกหลายประเภท ดังนี้

๑.๑ เผด็จการอำนาจนิยมแบบทหาร (Military Authoritarianism) การปกครองที่ทหารมีบทบาทแทรกแซงหรือมีอิทธิพลเหนือรัฐบาลพลเรือน หรือกองทัพเข้ามาเป็นรัฐบาลเองเช่นประเทศในทวีปละตินอเมริกา ทวีปแอฟริกา ไทย อินโดนีเซียในทศวรรษที่ ๗๐

๒.๒ เผด็จการอำนาจนิยมแบบพรรคการเมืองผูกขาด (Party Authoritarianism) การปกครองที่พรรคการเมืองพรรคเดียวครอบงำการเมืองเป็นระยะเวลานาน ซึ่งพรรคเหล่านี้อาจจะมาจากการเลือกตั้งอย่างเช่นพรรคอัมโนของมาเลเซีย หรือพรรคพีเพิลแอคชั่นปาร์ตีของสิงคโปร์ หรือการยึดอำนาจโดยใช้อาวุธก็ได้ อย่างเช่นจีน ลาว เวียดนามที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นพรรคเดียวที่ถูกกฎหมายพรรคเดียวของอิรักในสมัยของ ซัดดัม ฮุสเซน

๑.๓ เผด็จการอำนาจนิยมแบบราชการผูกขาดอำนาจ (Bureaucratic Authoritarianism) การปกครองที่ระบอบราชการมีความเข้มแข็งกว่านักการเมืองหรือขบวนการทางสังคม การปกครองหรือการบริหารรัฐกิจตั้งแต่เริ่มต้นการวางนโยบาย การนโยบายนโยบายไปปฏิบัติและการจัดการงบประมาณ ขึ้นอยู่กับข้าราชการประจำ ส่วนบางประเทศ อำนาจการเมืองก็ขึ้นอยู่กับข้าราชการทหาร อย่างไรก็ตาม ประเทศประชาธิปไตยบางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส หรือสหรัฐฯ มีลักษณะค่อนข้างไปทางลัทธิอำนาจนิยมอยู่บ้าง เพราะข้าราชการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลสูงมากแม้อยู่ภายใต้อำนาจของนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง

^{๑๒๓}Brooker P., *Non-Democratic Regimes*, (New York: Palgrave Macmillan, 2014), pp. 20-

อย่างไรก็ตาม การปกครองเผด็จการอำนาจนิยมยังมีอีกลักษณะหนึ่ง ดังที่เรียกว่า เผด็จการอำนาจนิยมเชิงแข่งขัน (Competitive Authoritarianism) นั่นคือรัฐเผด็จการเลียนแบบรัฐที่เป็นประชาธิปไตยเสรีนิยมโดยการเปิดให้พรรคการเมืองและขบวนการประชาสังคมมีพื้นที่ทางการเมือง แต่กลุ่มบุคคลเหล่านั้นไม่สามารถมีอำนาจทางการเมืองได้อย่างแท้จริง เพราะรัฐใช้วิธีการทุจริต เช่น การแทรกแซงการเลือกตั้งเพื่อให้พรรคการเมืองของรัฐบาลได้รับชัยชนะหรือการข่มขู่กลุ่มประชาสังคม ผ่านการใช้กฎหมาย ตัวอย่างเช่น โคอเซียภายใต้การนำของ ฟรานโจ ทุจมัน เซอเบียภายใต้การนำของ สโลโบดัน มิโลเชวิก ยูเครนภายใต้การนำของ ลีโอนิด คราชุก เปรู ภายใต้การนำของ อัลแบร์โต Fujimori^{๑๒๔}

๒. เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จมีลักษณะที่ คล้ายคลึงกับเผด็จการแบบอำนาจนิยม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศว่าจะมีลักษณะอย่างไร มากน้อย เพียงใด อย่างไรก็ตามรัฐเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จและรัฐเผด็จการอำนาจนิยมมีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

๒.๑ รัฐเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จเน้นการใช้อุดมการณ์ของรัฐเข้าครอบงำประชาชนอย่างเต็มที่ จนไม่เปิดช่องว่างให้ประชาชนได้แสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างแม้แต่น้อย ในขณะที่รัฐเผด็จการอำนาจนิยมยังมีช่องว่างอยู่บ้าง

๒.๒ รัฐเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จไม่ยอมรับความหลากหลายของประชาชน เช่น เชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา รสนิยมทางเพศ ฯลฯ ในขณะที่รัฐเผด็จการอำนาจนิยมยังมีการเปิดรับสิ่งดังกล่าวอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีขีดจำกัดอยู่ตามแต่วิถีทางของแต่ละประเทศ

๒.๓ รัฐเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จมีวิธีการจัดการกับประชาชนอย่างไรชอบเขต เช่น ไม่ใส่ใจต่อกฎหมายหรือหลักมนุษยธรรมไม่ว่าการประหารชีวิตหรือการคุมขังประชาชนโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรม แต่รัฐเผด็จการแบบอำนาจนิยมยังมีการใส่ใจต่อเรื่องเหล่านี้อยู่บ้าง

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าเผด็จการเบ็ดเสร็จเป็นเผด็จการที่มีความเข้มข้นหรืออยู่ในอันดับที่ติดกับด้านขวาของเส้นแบ่งการปกครองมากกว่าเผด็จการอำนาจนิยมอันถือได้ว่าเป็นเผด็จการขั้นสูงสุด ตัวอย่างอันโดดเด่นในอดีต ได้แก่ เยอรมันในยุคนาซีเรืองอำนาจ สหภาพโซเวียตในยุคของสตาลิน และจีนในยุคของ เหมา เจ๋อตง และเกาหลีเหนือในปัจจุบันนั้นอาจถือได้ว่าเป็นรัฐเผด็จการเบ็ดเสร็จที่เหลืออยู่เพียงรัฐเดียวในโลกเพราะรัฐเผด็จการส่วนใหญ่หันไปยึดถือตลาดเสรี หรือเปิดเสรีภาพให้กับประชาชนอยู่บ้างเพราะแรงกดดันจากตะวันตก

^{๑๒๔} Levitsky S. and Way L.A., *Competitive Authoritarianism Hybrid Regimes after the Cold War*, (UK: Cambridge University Press, 2010), pp. 5-15.

อย่างไรก็ตามเกือบทุกประเทศทั้งหลายในโลกแม้แต่ประเทศคอมมิวนิสต์อย่างลาวหรือเกาหลีเหนือ ไม่มีการยอมรับว่าตัวเองเป็นเผด็จการ แต่ก็พยายามประกาศตนว่ามีรูปแบบปกครองเป็นประชาธิปไตย เช่น ชื่อทางการของเกาหลีเหนือ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี หรือชื่อทางการของลาว คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ถึงแม้จะปราศจากคุณสมบัติที่จัดได้ว่าเป็นประชาธิปไตยก็ตามข้ออ้างของประเทศเหล่านั้น คือ พรรคเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศหรือแม้แต่ประเทศที่มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชก็อ้างว่าเป็นจารีตประเพณีอันเก่าแก่หรือความยินยอมพร้อมใจของประชาชนในการยอมรับสนับสนุนกษัตริย์ในการใช้อำนาจเด็ดขาด ในขณะเดียวกัน ประเทศที่เป็นเผด็จการก็มีสถาบันทางการเมืองแบบเดียวกับประชาธิปไตย เช่น มีรัฐสภา มีสถาบันตุลาการ มีองค์กรอิสระ หรือขบวนการประชาชนที่มักถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาลหรือต่อต้านรัฐบาลแบบหลอก ๆ^{๑๒๕}

ข. การปกครองระบอบประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย เป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นโดยมีรากศัพท์จากภาษาต่างประเทศ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Democracy ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษากรีก คือ Demos หมายถึง ประชาชน kratia หมายถึง การปกครอง เมื่อมารวมกันและรวมกันเป็นภาษาอังกฤษ คือ Democracy

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ประชาชนส่วนใหญ่ รากศัพท์มาจากคำว่า ประชา + อธิปไตย คือ ประชาชน + อำนาจสูงสุด คือ ประชาชนมีอำนาจสูงสุด รวมทั้งหมายถึง การที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพในด้านต่าง ๆ เช่น มีสิทธิเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น ในการชุมนุมในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ ในการนับถือศาสนา ฯลฯ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายในขอบเขตกฎหมาย ประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบประชาธิปไตย จะมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ประชาธิปไตยยังเกี่ยวข้องโดยตรงกับสิทธิเสรีภาพ ซึ่งหมายถึง หน้าที่ ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย ประชาธิปไตยไม่ได้หมายถึง สิทธิ เสรีภาพ ที่ไร้ขอบเขต แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และต้องควบคู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบ ระเบียบและวินัย หน้าที่ของประชาชนภายใต้ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ หน้าที่ในการเป็นพลเมืองที่ดี^{๑๒๖}

^{๑๒๕}Ethridge M. and Handelman H., *Politics in a Changing World*, (USA: Wadsworth Publishing, 2012), p. 12.

^{๑๒๖}สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, *การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย*, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

ประชาธิปไตย คือ รูปการปกครองที่ประชาชนทรงอำนาจสูงสุด และใช้อำนาจนั้นทางผู้แทนของตน (Democracy is a form of government in which the people retain supreme and exercise their power through representatives)^{๑๒๗} หลักการสำคัญของประชาธิปไตย (Principles of Democracy) ประกอบด้วย

- หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน ประชาธิปไตยนั้นถือว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรืออำนาจอธิปไตยนั้นเป็นของประชาชนทุกคนร่วมกันและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้อำนาจนี้ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเอง

- หลักเสรีภาพ หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom) สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ และเสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างทางเลือกหลายทางตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น ส่วน อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่จะทำหรืองดเว้นกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย จึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจาก การทำตามใจตนเอง โดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

- หลักเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันพื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

- หลักภราดรภาพ ในการปกครองตัวเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกัน และมีความเคารพซึ่งกันและกันรวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบประดุจญาติพี่น้อง ฉะนั้น หลักการเรื่องภราดรภาพและหลักเหตุผล จึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย^{๑๒๘}

^{๑๒๗} สุชีพร บุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๖.

^{๑๒๘} สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, **การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย**, หน้า ๑๑-๑๒.

ประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่^{๑๒๙} ปัจจุบัน สามารถจำแนกประเภทของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประชาธิปไตยโดยตรง และประชาธิปไตยโดยอ้อม

๑. ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy)

ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy) หรือ แบบบริสุทธิ์ (Pure Democracy) ได้แก่ การที่ราษฎรสามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสาธารณะ โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน หรือมติของที่ประชุม อีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy) คือ การที่ประชาชน มีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง ประชาชนใช้อำนาจปกครองกันเองเลือกเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยตนเองเหมาะสมสำหรับประเทศเล็ก ๆ และประชากรไม่มากนัก เช่น นครรัฐกรีกในสมัยโบราณ ซึ่งสามารถจะเรียกประชุมประชาชนทุกคนได้และลงมติโดยการชুমือหรือโดยวิธีอื่น

อีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น การนำก้อนหินไปใส่ในภาชนะบรรจุช้ายหรือชวา หรือ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย จำนวนก้อนหินคือคะแนนเสียง ซึ่งถือว่าเป็นประชาธิปไตยโดยตรง ตัวอย่างกระบวนการประชาธิปไตยโดยตรงก็อาจมีกรณีที่มีการเรียกประชุมบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีจำนวนไม่มาก เช่น ประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ คน มีการอภิปรายถกเถียง จากนั้นก็ลงคะแนนเสียงเพื่อหาข้อยุติ ก็ถือว่าเป็นประชาธิปไตยโดยตรง แต่ถ้าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เช่น จังหวัด หรือประเทศชาติ การใช้ระบบประชาธิปไตยโดยตรงคงกระทำกันไม่ได้ ต้องใช้ระบบประชาธิปไตยโดยการเลือกตั้งตัวแทน^{๑๓๐}

๒. ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม (Indirect Democracy)

ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือแบบมีผู้แทนราษฎร (Representative Democracy) ได้แก่ การปกครองแบบมีผู้แทนคือการที่ราษฎรปฏิบัติโดยการเลือกสรรบุคคลที่มีศักยภาพทางด้านความรู้และจริยธรรมเข้าไปบริหารและตัดสินใจแทนตน ซึ่งจะอยู่ในวาระ ๒ ปี ๔ ปี หรือ ๕ ปี

ประชาธิปไตยแบบโดยอ้อมนั้น อาจเรียกได้อีกอย่างว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน หมายถึง การที่ประชาชนเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ปกครองประเทศแทนประชาชน จะไปทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยทางด้านนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนนี้แบ่งรูปแบบของรัฐบาลออกเป็น ๓ ระบบ คือ

^{๑๒๙}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๗๐๓.

^{๑๓๐}ลิขิต ธีรเวคิน, ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยารอบการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒.

แบบรัฐสภา (Parliamentary Form) โดยมีหลักการสำคัญ คือ ไม่แยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislative) กับฝ่ายบริหารรัฐสภา (นิติบัญญัติ) กับคณะรัฐมนตรี (บริหาร) สัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด รัฐสภามีหน้าที่ออกกฎหมายและมีฐานะอำนาจความสำคัญเหนือกว่าคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีจะเข้าดำรงตำแหน่งได้ต่อเมื่อได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภา แต่คณะรัฐมนตรีอาจ ยุบสภาได้ การปกครองแบบรัฐสภานั้น อาจจะมีผู้นำของรัฐหรือประเทศ เป็นประธานสูงสุดที่เรียกว่าประมุขซึ่งมี ๒ ประเภท ได้แก่ พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และประธานาธิบดีเป็นประมุข ซึ่งไม่มีบทบาททางส่วนทางการเมืองมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารประเทศที่ปกครองแบบรัฐสภาที่กล่าวมานั้น เช่น ประเทศอังกฤษ เดนมาร์ก ไทย อินเดีย ญี่ปุ่น ฯลฯ

แบบประธานาธิบดี (Presidential Form) โดยมีหลักการสำคัญ คือ เป็นการใช้ระบบการแยกอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ (รัฐสภา) ฝ่ายบริหาร (ประธานาธิบดี) ฝ่ายตุลาการ (ศาล), แต่ละฝ่ายมีอำนาจและความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของตนแต่มีอำนาจในการยับยั้งและถ่วงดุลอำนาจเพื่อมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งใช้อำนาจเกินขอบเขต, รัฐสภาและประธานาธิบดีได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนและอยู่ในตำแหน่งจนครบวาระ ตัวอย่าง ประเทศสหรัฐอเมริกา บราซิล อุรุกวัย

แบบกึ่งรัฐสภา กึ่งประธานาธิบดี (Semi-Parliamentary or Semi-Presidential Forms) ประชาธิปไตยแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าประชาธิปไตยแบบมีกลุ่มหลากหลาย หรือแบบพหุนิยม (Pluralism) ได้แก่ ระบบประชาธิปไตยที่มีผู้แทนและมีการแบ่งเป็น ๒ ระบบ คือ ระบบรัฐสภา (Parliamentary System) และระบบประธานาธิบดี (Presidential System)

ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนที่กล่าวมานั้น มีกลุ่มหลากหลาย โดยถือสภาพทางสังคมซึ่งจะทำให้ระบบการปกครองอยู่รอด เรียกว่า ระบบพหุนิยม (Pluralism) ในประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาอาจจะมีกลุ่มพหุนิยมน้อย โดยจะมีลักษณะการปกครอง ซึ่งมีรัฐบาล เป็นประชาชน และได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มหลากหลายโดยผู้แทนของประชาชน และเพื่อประชาชนโดยมีหลักการสำคัญ คือ

- เป็นการปกครองผสมผสานระหว่างรัฐบาลแบบรัฐสภาและแบบประธานาธิบดี
- ประธานาธิบดีได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ดำรงตำแหน่งประมุขของประเทศ และประมุขฝ่ายบริหาร อยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ มีอำนาจยุบสภาได้
- ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี
- รัฐสภามีอำนาจควบคุมรัฐบาลและออกกฎหมาย
- ถ้าสภาลงมติไม่ไว้วางใจ คณะรัฐบาลต้องลาออก แต่ประธานาธิบดีไม่ต้องลาออก^{๑๓๑}

^{๑๓๑} อ่างแล้ว, ลิขิต ธีรเวคิน, ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย, หน้า ๒๐.

ประชาธิปไตย คือ วิธีจัดระบบที่มีลักษณะเป็นสถาบัน เพื่อให้ได้มาซึ่งการตัดสินใจทางการเมืองที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองนั้น ได้อำนาจมาโดยวิธีการต่อสู้แข่งขันเพื่อให้ได้คะแนนเสียงของประชาชน^{๑๓๒} ในทัศนะของลินคอล์น ประชาธิปไตยต้องกินความครอบคลุมถึงวิธี ในการปกครองด้วย ดังคำที่ได้กล่าวในพินัยก่องวีระชนผู้พลีชีพในสงครามกลางเมืองของสหรัฐ ณ สุสานแห่งชาติเกตตีสเบิร์ก (The Gettysburg National Cemetery) เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๖๓ ว่า “ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน”^{๑๓๓}

สรุปได้ว่า ระบอบการปกครองในยุคปัจจุบันโลกปัจจุบัน มีรูปแบบการปกครองอยู่ ๒ แบบ คือ การปกครองระบอบเผด็จการ ซึ่งจำแนกเป็น ๒ แบบย่อย ๆ ได้แก่ เผด็จการอำนาจนิยม เป็นการปกครองที่ผู้ปกครองมีความมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมกิจกรรมทางการเมือง แต่ยังไม่ยินยอมให้ประชาชนมีเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้ จึงสามารถดำเนินชีวิตส่วนตัวได้โดยอิสระ และเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม เป็นการปกครองที่ผู้ปกครองมีความมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ประชาชนมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมือของรัฐ เน้นความสำคัญของรัฐอยู่เหนือประชาชน โดยมีอำนาจและสิทธิเด็ดขาด ประชาชนมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ เชื่อฟังรัฐเท่านั้น และอีกแบบหนึ่ง คือ การปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจำแนกเป็น ๒ แบบย่อย ๆ ได้แก่ ประชาธิปไตยแบบโดยตรง หรือแบบบริสุทธ์ คือ การที่ราษฎรสามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสาธารณะ โดยไม่ต้องผ่านตัวแทน และประชาธิปไตยแบบโดยอ้อมหรือแบบมีผู้แทนราษฎร คือ การปกครองแบบมีผู้แทนคือการที่ราษฎรปฏิบัติโดยการเลือกสรรบุคคลที่มีศักยภาพทางด้านความรู้และจริยธรรมเข้าไปบริหารและตัดสินใจแทนตน ซึ่งจะอยู่ในวาระ ๒ ปี ๔ ปี หรือ ๕ ปี ซึ่งเป็นการเข้าไปเป็นตัวแทนประชาชนในรูปแบบของรัฐสภา แบบประธานาธิบดี แบบกึ่งรัฐสภา และกึ่งประธานาธิบดี

๒.๒.๓ แนวคิดการปกครองสมัยพุทธกาล

จากการศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิดการปกครองสมัยพุทธกาล จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระไตรปิฎกนอกจากจะเป็นที่รวบรวมหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นที่ให้บุคคลผู้สนใจได้ค้นคว้าความรู้ในด้านอื่น ๆ ได้อีกด้วย อาทิ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภาษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านการเมืองการปกครองในสมัยนั้น ดังนี้

^{๑๓๒}Chenyang Li, *The Tao Encounters the West*, (New York: State University of New York, 1999), p. 165.

^{๑๓๓}Stefan Lorant, *The Life of Abraham Lincoln*, (Bangkok: Duang Kramol, 1993), p. 99.

ก. การปกครองของแบบราชาธิปไตย

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองซึ่งมีความโดดเด่นอย่างยิ่งในพระไตรปิฎก เนื่องจากบทบาทของผู้ปกครองมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิดในฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์สำคัญทั้งในพุทธกาลและหลังพุทธกาล ทำให้พระพุทธศาสนาตั้งหลักปักฐานในสังคมชมพูทวีปหรืออินเดียในปัจจุบันได้อย่างมั่นคงเป็นระยะเวลาหนึ่ง จนได้รับการเผยแผ่ออกไปอย่างกว้างขวางทั่วทั้งชมพูทวีป และต่อมาภายหลังพุทธกาลยังได้ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปยังประเทศอื่น ๆ ด้วย

คำว่า “ราชาธิปไตย” ในภาษาไทยนี้ มาจากคำว่า ราช+อธิปไตย ในภาษาบาลี ราชาธิปไตย จึงหมายถึง ระบอบการปกครองแบบหนึ่งที่มีพระราชาเป็นใหญ่^{๑๓๔} ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Monarchy” ซึ่งมาจากคำว่า “Monarchia” ในภาษากรีก แปลว่า “ปกครองโดยคนคนเดียว” เพราะฉะนั้น ราชาธิปไตย (Monarchy) ก็คือ คำสามัญทั่วไปเพื่อประโยชน์ในการอธิบายรูปแบบการปกครองใด ๆ ที่มีกษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด ในระบอบราชาธิปไตย บุคคลผู้มีพระนามเป็นพระราชาคือองค์อธิปัตย์ (ผู้มีอำนาจสูงสุด) เป็นประมุขของรัฐ^{๑๓๕}

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองที่เรียกว่า “กษัตริย์” หรือ “ราชา” อย่างแยกกันไม่ออกในฐานะที่เป็นผู้ปกครองและมีอำนาจ และในการปกครองแบบราชาธิปไตย คำว่า “รัฐบาล” และ “รัฐ” มีความหมายเท่ากับคำว่า “พระมหากษัตริย์” เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำและผู้คุ้มครองประชาชนในยามสงครามและเป็นผู้ปกครองในยามสงบ

ราชาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่มีพระมหากษัตริย์หรือพระราชาเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครอง อีกทั้ง มีอำนาจสูงสุดในการปกครองแต่เพียงผู้เดียว เมื่อพระมหากษัตริย์หรือพระราชาใช้อำนาจที่มีอยู่นั้นให้เป็นไปบริบูรณ์แต่เพียงผู้เดียว จึงเรียกรูปแบบนี้ได้อีกคำว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy)^{๑๓๖}

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้กล่าวกันว่าเป็นรูปแบบการปกครองอันเก่าแก่ที่สุด เนื่องจากไม่มีใครรู้ว่าเกิดขึ้นมาครั้งแรกเมื่อใด แต่สันนิษฐานกันว่า ราชาธิปไตยเกิดขึ้นจากสภาพของสังคมมนุษย์ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีคนมาทำหน้าที่ควบคุมและจัดการ นั่นก็คือ กษัตริย์

^{๑๓๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๙๙๗.

^{๑๓๕}นาธาเนียล ฮาร์ริส, ระบอบการปกครอง: ราชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์ ปาเจรา จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๖.

^{๑๓๖}เดโซ สวานานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง, หน้า ๒๒๐.

ไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าราชาธิปไตยก่อตั้งครั้งแรกเมื่อใด แต่เป็นที่เชื่อวาระบอบนี้เกิดขึ้นเมื่อสังคมในยุคแรก ๆ เริ่มมีความซับซ้อน เริ่มมีกลุ่มชนผู้ชำนาญการ เช่น ชุนนาง นักรบ นักบวช ขาวนา ชาวไร่เกิดขึ้น สังคมเช่นนี้จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการมากขึ้น จึงปรากฏบุคคลคนหนึ่งขึ้นมา เพื่อมาควบคุมและชี้นำกลุ่มชนเหล่านี้ คนคนนั้นคือ กษัตริย์^{๑๓๗}

ในสังคมอินเดียนั้น ศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาซึ่งมีอยู่ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะบังเกิดขึ้น และมีบทบาทอย่างมากต่อการกำหนดลักษณะสังคมของอินเดียในทุก ๆ ด้าน สำหรับผู้ปกครองที่เรียกว่า กษัตริย์หรือราชาตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ถูกจัดอยู่ในวรรณะกษัตริย์และถูกนำยึดโยงกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์คือพระพรหม ซึ่งแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น ๔ วรรณะด้วยกัน

โดยเชื่อว่าแต่ละวรรณะนั้นเกิดจากอวัยวะต่าง ๆ ของพระพรหมและมีหน้าที่แตกต่างกันไป^{๑๓๘} ดังนี้

วรรณะพราหมณ์ เกิดจากพระโอษฐ์ (ปาก) ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีขาว ซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์ มีหน้าที่กล่าวมนต์ ให้คำปรึกษากับพระเจ้าแผ่นดิน ตลอดจนสอนมนต์ให้แก่คนทั่วไป ส่วนพวกที่เป็นนักบวชก็ทำหน้าที่สอนไตรเพท ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา และเป็นผู้รับทักษิณา

วรรณะกษัตริย์ เกิดจากพระพาหา (แขน) ของพระพรหม และถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ สี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีแดง ซึ่งหมายถึงนักรบ ทำหน้าที่รบเพื่อป้องกันหรือขยายอาณาจักร รวมทั้งเป็นนักปกครอง นักบริหารบ้านเมือง

วรรณะแพศย์ เกิดจากพระเพลา (ตัก) ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีเหลือง เป็นพวกแสงหาทรัพย์สมบัติ ได้แก่ พวกพ่อค้า คหบดี เศรษฐี และเกษตรกร

วรรณะศูทร เกิดจากพระบาท (เท้า) ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำ วรรณะคือสีดำหรือสีอื่น ๆ ที่ไม่มีความสดใส มีหน้าที่เป็นกรรมกร ผู้ใช้แรงงาน^{๑๓๙}

^{๑๓๗} นาธาเนียล ฮาร์ริส, ระเบอบการปกครอง: ราชาธิปไตย, หน้า ๑๓.

^{๑๓๘} พระญาณวโรดม (ประยูร สนตงกูรเถร), ศาสนาต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๓๙} เสฐียร พันธรั้งซี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒.

การแบ่งคนออกเป็นวรรณะ ๔ นี้เป็นประเพณีที่สำคัญและถ้อยกันอย่างเคร่งครัดในสังคมอินเดีย จนกลายมาเป็นเครื่องมือกีดกันทางชนชั้นและดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เนื่องจากพวกพราหมณ์มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของสังคมอินเดียให้เป็นไปตามความต้องการของตนเอง ทั้ง ๆ เดิมทีระบบวรรณะเป็นการแบ่งหน้าที่และอาชีพให้แก่คนในสังคม มีความยืดหยุ่นไม่เข้มงวด แต่ต่อมาได้เสื่อมความหมายเดิม กลายเป็นประเพณีที่ถ้อยกันแบบเถรสองบาตร วรรณะสูงเอารัดเอาเปรียบ เหยียดหยามและเหยียบย่ำวรรณะต่ำ ทั้งนี้ด้วยเหตุทางผลประโยชน์เป็นสำคัญประการหนึ่ง^{๑๔๐}

วรรณะกษัตริย์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ในฐานะที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย จะเห็นได้ว่า วรรณะกษัตริย์มีกำเนิดมาจากพระพรหมเช่นเดียวกับวรรณะอื่น ๆ ต่างกันตรงที่อวัยวะที่เกิดและหน้าที่เท่านั้น ในประวัติศาสตร์สังคมอินเดีย แม้คำว่า “กษัตริย์” จะหมายถึงวรรณะกษัตริย์หรือบุคคลผู้อยู่ในชนชั้นปกครองทั้งหมด ได้แก่ เชื้อพระวงศ์ ขุนนาง และข้าราชการต่าง ๆ มีทหารเป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่รบเพื่อป้องกันหรือขยายอาณาจักร รวมทั้งเป็นนักปกครองนักบริหารบ้านเมือง ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ดังที่กล่าวมา แต่คำว่า “กษัตริย์” (สันสกฤต) หรืออีกคำหนึ่งก็คือ “ชัตติยะ” (บาลี) นี้เดิมทีเป็นเพียงผู้ปกครองหรือบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเป็นหัวหน้าของกลุ่มชนอารยันที่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม^{๑๔๑} กลุ่มชนอารยันที่รวมตัวกันดังกล่าว ทำให้เกิดตระกูลต่าง ๆ จากตระกูลต่าง ๆ ก็พัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นราชวงศ์ (Dynasty) มากขึ้น มีการให้บุตรหัวปีเป็นผู้สืบทอดอำนาจการปกครอง จากนั้นจึงกลายเป็นการรวมศูนย์อยู่ที่กษัตริย์ (Kshatriya) ทำให้เป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดเพียงผู้เดียว จะเห็นได้ว่า กษัตริย์มีพัฒนาการจากการเป็นผู้นำตระกูลแล้วมาเป็นผู้นำรัฐหรือผู้นำอาณาจักร (Kingship) ในที่สุด จึงทำให้คำว่า “กษัตริย์” ในที่นี้ใช้ไปตามนัยผู้นำสูงสุด มิใช่ตามนัยวรรณะดังที่ใช้ก่อนหน้านี้^{๑๔๒} ส่วนคำว่า “ราชา” ก็เช่นเดียวกัน ในประวัติศาสตร์สังคมอินเดีย คำว่า “ราชา” เดิมทีหมายถึงหัวหน้าหรือผู้นำของเผ่าหรือโคตรตระกูลต่าง ๆ ของชาวอารยันซึ่งอพยพมาอยู่ในอินเดีย ครั้นมาอยู่ในอินเดียแล้วเปลี่ยนอาชีพจากการพนจรเลี้ยงปศุสัตว์แยกกันเป็นคณะ ๆ หรือตระกูลซึ่งเรียกว่า “โคตร” แล้วหันมาทำเกษตรกรรมทำนาปลูกข้าว จึงได้ชื่อว่า “ชัตติยะ”^{๑๔๓}

^{๑๔๐}กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย, *ภารตวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

^{๑๔๑}เสถียร โพธิ์นันทะ, *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖.

^{๑๔๒}วรงค์ดี มัทธโนบล, *พุทธโคดม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๑๔๓}อ้างแล้ว, *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑*, หน้า ๙.

เมื่อพัฒนามาเป็นผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นแล้ว จึงทำให้คำว่า “ราชา” ในสังคมอินเดียหรือชมพูทวีปนี้ หมายถึง อีสริยยศหรือตำแหน่งของผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นด้วย โดยมีตำแหน่งจากเล็กไปหาใหญ่ ได้แก่ ตำแหน่ง “ราชา” ใช้สำหรับเรียกกษัตริย์หรือประมุขของรัฐเล็กที่สุด กษัตริย์หรือประมุขของรัฐใหญ่กว่าราชา เรียกว่า “มหารราชา” กษัตริย์หรือประมุขของรัฐยิ่งใหญ่ โดยมีราชาหลายพระองค์ขึ้นอยู่เรียกว่า “ราชาธิราช” กษัตริย์หรือประมุขของรัฐที่กว้างใหญ่มีมหารราชาและราชามากมายขึ้นอยู่ก็เรียกว่า “มหารราชาธิราช” และกษัตริย์หรือประมุขที่แผ่อำนาจยึดครองรัฐต่าง ๆ ไปได้มากก็สามารถตั้งตนเป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ” ได้ ดังนั้น อีสริยยศของกษัตริย์ในฐานะประมุขของรัฐหรือแคว้นในสังคมอินเดียหรือชมพูทวีปมีลำดับต่างกันจากเล็กไปหาใหญ่ คือ ราชา มหาราชา ราชาธิราช มหาราชาธิราช และจักรพรรดิราชาธิราช^{๑๔๔}

ดังนั้น ราชาในสังคมอินเดีย จึงมี ๒ แบบด้วยกัน ได้แก่ (๑) ราชา คือ กษัตริย์ซึ่งไม่มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาด และ (๒) ราชา คือ กษัตริย์ซึ่งมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาด

ราชาแบบแรก คือ กษัตริย์ซึ่งไม่มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดนั้น เนื่องจากการปกครองแบบชนเผ่าหรือในรัฐเล็ก ๆ ทั้งปวงนั้นมีราชามากกว่าหนึ่ง และการตัดสินใจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับที่ประชุมของโคตรตระกูลต่าง ๆ เรียกว่า “สภา” และ “สมิติ” สำหรับสภานั้นประกอบด้วยเหล่าราชาทั้งหลาย ผู้เจริญด้วยวุฒิต่าง ๆ เช่น ชชาติ วัย และคุณ ซึ่งมาจากตระกูลต่าง ๆ ส่วนสมิตินั้นเป็นการประชุมชนในเผ่าทั่วไปหรือหัวหน้าครอบครัวต่าง ๆ และบุคคลผู้มีตำแหน่งราชาแบบนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนของตระกูลหรือกลุ่มผลประโยชน์ โดยได้รับการเลือกตั้งมาจากสมาชิกในตระกูลหรือกลุ่มของตน ส่วนราชาแบบที่สอง คือ กษัตริย์ซึ่งมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดนั้น ต่างจากราชาแบบแรก เนื่องจากเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นเพียงพระองค์เดียวและอำนาจต่าง ๆ รวมศูนย์อยู่ที่กษัตริย์พระองค์เดียวเท่านั้น จึงสามารถตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ทางกรปกครองด้วยพระองค์เอง และราชาแบบนี้สืบทอดตำแหน่งโดยสายโลหิต ส่วนใหญ่มักจะให้บุตรคนโตสืบทอดตำแหน่งแทน^{๑๔๕}

การแบ่งชนชั้นวรรณะตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั้น หากพิจารณา “กษัตริย์” และ “ราชา” ตามนัยแห่งฐานะหรือตำแหน่งของผู้นำหรือผู้ปกครอง ถือได้ว่าเป็นตำแหน่งซึ่งบุคคลทั่วไปให้การยอมรับ และหากพิจารณาตามนัยแห่งหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งจะต้องกระทำคือการปกครองป้องกันหรือการขยายอาณาจักร กล่าวได้ว่า เป็นหน้าที่สำคัญสำหรับสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งจะต้องมีผู้นำหรือผู้ปกครองคอยควบคุมดูแลจัดระเบียบสังคมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

^{๑๔๔}ปรีดี พนมยงค์, **มหาราชและรัตนโกสินทร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๑๔๕}วรงค์ดี มัทธโนบล, **พุทธโคดม**, หน้า ๙๙.

ตามนัยทั้งสอง คือ ทั้งเรื่องตำแหน่งและหน้าที่ความรับผิดชอบของ “กษัตริย์” และ “ราชา” จึงส่งเสริมให้วรรณะกษัตริย์มีความชัดเจนมากขึ้น ส่งผลให้ “กษัตริย์” และ “ราชา” ถูกจัดเข้าไปอยู่ในชนชั้นวรรณะกษัตริย์ด้วยกัน ซึ่งเรียกรวม ๆ ว่า “วรรณะกษัตริย์” ตามการแบ่งชนชั้นของศาสนาพราหมณ์ และส่วนใหญ่ราชาในสังคมอินเดียมักจะมาจากบุคคลในชนชั้นวรรณะกษัตริย์โดยกำเนิด คือ ทั้งฝ่ายบิดาและมารดาเป็นชนชั้นวรรณะกษัตริย์

โดยปกติแล้ว พระเจ้าแผ่นดินก็มาจากรวรรณะกษัตริย์ (kshatriyas) แต่ว่า บางคราวที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะสงครามหรือในภาวะคับขัน แม้แต่ชนวรรณะศูทร (Sudras) หรือสมาชิกแห่งวรรณะต่ำที่สุดก็สามารถที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งกษัตริย์ได้ หากว่าเขาผู้นั้นมีความเก่งกล้าสามารถอย่างเพียงพอ^{๑๔๖} ดังกรณีของ พระเจ้ากัณฐวาทนะ ตามที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎก ความว่า พระเจ้าพรหมทัตแห่งนครพาราณสีทรงมีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ในหญิงตัดฟันและได้เสด็จไปอยู่ร่วมด้วย ต่อมานางตั้งครรภ์ เมื่อกราบทูลให้ทรงทราบ จึงพระราชทานพระอัมรังค์วงหนึ่งแก่นางแล้วตรัสว่า หากบุตรในครรภ์เป็นหญิงให้นำพระอัมรังค์นั้นไปขายเลี้ยงชีวิต แต่หากบุตรเป็นชายให้พาไปหาพระองค์ เวลาผ่านไปนางได้คลอดบุตรเป็นชายและพากันไปเฝ้า แต่พระเจ้าพรหมทัตรู้สึกละอายจึงตรัสปฏิเสธ แม้กระทั่งนางนำพระอัมรังค์มาถวายให้ทอดพระเนตร พระองค์ก็ยังไม่ทรงยอมรับ นางรู้สึกเสียใจจึงกล่าวสัตยาธิษฐานว่า หากกุมารน้อยนี้เป็นโอรสของพระองค์ ก็จงลอยอยู่ในอากาศ หากว่ามีไข่ ก็ขอให้ตกลงมาตายเสียเถิด กล่าวจบ นางจับกุมารน้อยโยนขึ้นไปบนอากาศทันทีท่ามกลางความตกตะลึงของพระเจ้าพรหมทัตและหมู่อำมาตย์ข้าราชการทั้งหลาย ด้วยอำนาจแห่งสัตยาธิษฐาน ร่างของกุมารน้อยกลับนั่งลอยอยู่ในอากาศและภาซิตคาถาว่า แม้นคนเหล่าอื่นพระองค์ทรงชุบเลี้ยงได้ ไฉนจะไม่ทรงชุบเลี้ยงโอรสของพระองค์เองเล่า พระเจ้าพรหมทัตทรงตื่นตื่นพระทัยและทรงยอมรับพระราชโอรส ได้พระราชทานตำแหน่งอุปราชให้แก่พระราชโอรส และทรงแต่งตั้งหญิงเก็บฟืนให้เป็นพระอัครมเหสีต่อมา เมื่อพระเจ้าพรหมทัตได้เสด็จสวรรคต พระราชโอรสได้ครองราชสมบัติสืบแทนทรงพระนามว่า พระเจ้ากัณฐวาทนะ^{๑๔๗}

อย่างไรก็ตาม หลังพุทธกาลประมาณ พ.ศ. ๓๕๖-๓๕๒ ในประวัติศาสตร์สังคมอินเดียก็มีบุคคลในวรรณะอื่นโดยเฉพาะวรรณะพราหมณ์สามารถยึดอำนาจจากกษัตริย์องค์ก่อนแล้วดำรงตำแหน่งเป็นกษัตริย์หรือราชาได้ คือ ปุชยมิตร

^{๑๔๖}ยวาทลาล เนห์รู, **โฉมหน้าประวัติศาสตร์สากล**, แปลโดย พระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาตี), (กรุงเทพมหานคร: สภาเพื่อความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยและมหาวิทยาลัยเกร็ดกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๔๗}ช.ชา.เอกก (ไทย) ๒๗/๗/๓.

พราหมณ์ชื่อว่า “บุปผามิตร” หรือ “บุษยมิตร” ซึ่งโค่นล้มราชวงศ์เมารยะของพระเจ้าอโศก แล้วตั้งราชวงศ์ใหม่ชื่อว่า “คุงคะ” ขึ้นมาแทน ราชวงศ์นี้ปกครองแคว้นมคธอยู่ราวร้อยปีเศษก็เสื่อมอำนาจลง^{๑๔๘} นอกจากนี้ ในประวัติศาสตร์สมัยกลางของอินเดีย ปี พ.ศ.๑๗๔๙-๑๘๓๓ เมื่ออิสลามเข้ามารุกราน ปรากฏว่า “กูตบุดดิน” หรือ “กูตูป อุดดิน ไอบัก” (Kutub-ud-din Aibak) ซึ่งเดิมเป็นทาสของกษัตริย์อิสลามชาวอัฟกานิสถานพระนามว่า “โมหัมเหม็ดโฆรี” (Mohammed Ghori) แม้ว่าเขาจะเป็นทาส แต่เป็นบุคคลผู้มีความสามารถในการรบและช่วยโมหัมเหม็ดโฆรีรับจนได้รับชัยชนะ เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการปกครองอินเดีย และได้ขยายอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง แม้ราชวงศ์ของกูตูป อุดดิน ไอบัก ดำรงอยู่นานถึง ๑๑๔ ปี แต่นักประวัติศาสตร์อินเดียซึ่งเคร่งครัดในเรื่องวรรณะไม่ยอมรับกษัตริย์กูตูป อุดดิน ไอบักและราชวงศ์ จึงเรียกว่า “กษัตริย์ทาส” (Slave Kings) และเรียกราชวงศ์ว่า “ราชวงศ์ทาส” (Slave Dynasty)^{๑๔๙}

พระมหากษัตริย์หรือพระราชินีในสังคมอินเดียก่อนพุทธกาลและพุทธกาล ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับพราหมณ์และต่างพึ่งพิงอาศัยกันและกัน เนื่องจากพวกพราหมณ์เป็นผู้มีความรู้และสามารถทำกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเทพเจ้าที่ตนนับถือได้ ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์หรือพระราชินีจึงต้องอาศัยพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาราชกิจต่าง ๆ ทางด้านการเมืองการปกครอง และเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การบูชาเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ จึงทำให้พราหมณ์ผู้ใกล้ชิดกับกษัตริย์ได้รับการแต่งตั้งเป็น “ปุโรหิต” ก็มี เช่นที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ “ภูทันทพราหมณ์”^{๑๕๐}

คุณสมบัติและหน้าที่ของกษัตริย์ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั้นมีมากมาย ในที่นี้จักกล่าวเพียงบางส่วน คือ คุณสมบัติของกษัตริย์มี ๑๑ ประการ ได้แก่

- ศูรตา กล่าวหาญ ไม่รู้จักความกลัว
- วีรยะ มีความเพียร ในการเผชิญภัย
- ไธรยะ ความมั่นคง ไม่ห่อถอย
- เตชะ มีเดช มียศ มีเกียรติ รู้จักใช้อำนาจในทางที่ถูกต้อง
- ทานะ ฝึกฝนการให้

^{๑๔๘} दन्यौ चयोरथा, *วัฒนธรรมและอารยธรรมสัมพันธ์ของอนุทวีปอินเดียกับนานาประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๙.

^{๑๔๙} กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, *อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๕๐} ที.ลี. (ไทย) ๙/๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

- ทมะ ระวังจิตใจไว้ได้ ระวังในเมตตายุ่งเสมอ
- กษมา มีความอดทน มีเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง
- พราหมณภักติ รักดีต่อพราหมณ์
- ประสันตา ระวังใจแจ่มใส ไม่รู้จักวิตก
- รักษาภาวะ พร้อมจะรักษาประเทศชาติ เพื่อผดุงยุติธรรม
- สัตยะ มีความเห็นอันสุจริต ไม่คิดคดทรยศใคร

ส่วนหน้าที่ของกษัตริย์มี ๓ ประการ ได้แก่

- ปาฐนัง รับการศึกษาชั้นสูง
- ยชนัง ทำพิธีบูชาต่าง ๆ ของตนเอง
- ทานัง ทำบุญให้ทาน^{๑๕๑}

การปกครองแบบราชาธิปไตยตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ พระมหากษัตริย์หรือพระราชามีความสำคัญที่สุด เนื่องจากทรงเป็นผู้นำของกลุ่มคนที่อยู่ในวาระกษัตริย์และเป็นผู้ปกครองประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ว่าฐานะดังกล่าวจะทำให้พระมหากษัตริย์สามารถใช้พระราชอำนาจได้อย่างชอบธรรม แต่คุณสมบัติและหน้าที่ต่าง ๆ ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งกำหนดให้กษัตริย์จะต้องยึดถือและประพฤติปฏิบัติตามดังที่กล่าวนั้น ก็สะท้อนให้เห็นว่า แม้พระมหากษัตริย์หรือพระราชามีการปกครองแบบราชาธิปไตยจะทรงมีพระราชอำนาจมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ก็ต้องถูกควบคุมด้วยความเชื่อทางศาสนา ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของศาสนาหรือตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า นั่นคือต้องเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชผู้ปกครองบ้านเมืองด้วยธรรมะหรือเป็น “พระราชโดยธรรม” ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ เพราะฉะนั้น การใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็ต้องอยู่ภายในขอบเขตแห่งธรรมเสมอ

ความเชื่อเรื่องวรรณะ ๔ ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งกลายเป็นเรื่องรังเกียจและดูหมิ่นเหยียดหยามกันในสังคมอินเดียสำหรับพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ากลับทรงแสดงความไม่เห็นด้วยกับการแสดงความรังเกียจและดูหมิ่นเหยียดหยามกันด้วยเรื่องวรรณะทั้ง ๔ ของศาสนาพราหมณ์ไว้ในที่ต่าง ๆ มากมาย เช่น ในอัครคัมภีร์สูตร พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ทรงอธิบายถึงที่มาของวรรณะทั้ง ๔ ว่ามาจากการประพฤติดนหรือการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม ไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาดูหมิ่นเหยียดหยามกันแต่อย่างใด

^{๑๕๑} เสฐียร พันธงศรี, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๖๓-๖๔.

บุคคลผู้ทำหน้าที่ปกครองดูแลในฐานะเจ้าของแผ่นดินเรียกว่า “กษัตริย์” หรือ “ราชา” บุคคลผู้ทำหน้าที่สั่งสอนและทำพิธีลอยบาปเรียกว่า “พราหมณ์” บุคคลที่อยู่ครองเรือนประกอบกรงานต่าง ๆ ก็เรียกว่า “แพศย์” และบุคคลที่ประพฤติดนโหดร้ายทำงานต่ำต้อยก็เรียกว่า “ศูทร” หาก กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทรเปื้อนหน้าที่ของตน ๆ ออกบวชบรรพชา ก็เรียกว่า “สมณะ” คนจะ ดีหรือเลวจึงมิใช่เพราะชาติชั้นวรรณะ แต่เพราะการกระทำของตนเอง^{๑๕๒} นอกจากนี้หากมีการยึดมั่น ถือมั่นกันด้วยด้วยเรื่องชาติกำเนิดหรือตระกูลตามความเชื่อของพวกพราหมณ์ พระพุทธองค์กลับตรัส ยกย่องกษัตริย์ไว้อย่างชัดเจนว่า “ในหมู่ชนที่ถือตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด ส่วนท่าน ผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะจัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์”^{๑๕๓} ดังปรากฏ ในอัครัญสูตร พระสูตรต้นตปิฎก ที่ฌนิกาย ปาฎิกวรรค ความว่า “สัตว์ทั้งหลายได้ประชุมกันปรับ ทุกข์กันว่า ท่านผู้เจริญ บาปกรรมปรากฏในหมู่สัตว์แล้ว คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้จัก ปรากฏ การครหาจักปรากฏ การพูดเท็จจักปรากฏ การถือพันทวารุจจักปรากฏ ทางที่ดี พวกเราควร สมมติ (แต่งตั้ง) สัตว์ผู้หนึ่ง ซึ่งจะว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน ขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่โดย ชอบ พวกเราจักแบ่งปันข้าวสาทิให้แก่สัตว์ผู้หนึ่ง ครั้นแล้ว สัตว์เหล่านั้นจึงเข้าไปหาท่านที่มีรูปงดงาม กว่า น่าดูกว่า น่าเลื่อมใสกว่า น่าเกรงขามกว่า แล้วจึงได้กล่าวดังนี้ว่า มาเถิด ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงว่า กล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว จงตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน จงขบไล่ผู้ที่ควรขบไล่โดยชอบเถิด และพวกเราจัก แบ่งปันข้าวสาทิให้แก่ท่าน สัตว์ผู้หนึ่งรับคำแล้ว ได้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน ขบไล่ ผู้ที่ควรขบไล่โดยชอบ และสัตว์เหล่านั้นก็ได้แบ่งปันข้าวสาทิให้แก่สัตว์ผู้หนึ่งเพราะเหตุที่สัตว์นั้นอัน มหาชนสมมติ (แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า มหาสมมติ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งที่นำ ทั้งหลาย ฉะนั้น คำที่ ๒ ว่า กษัตริย์ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่าอื่นยินดีได้โดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ ๓ ว่า ราชา จึงเกิดขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ จึงได้เกิดมีแควดวงกษัตริย์นั้นขึ้นแก่สัตว์ เหล่านั้นเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์เหล่าอื่น มีแก่สัตว์พวกเดียวกันเท่านั้น ไม่มีแก่สัตว์ที่มีใช้พวกเดียวกัน มี โดยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่โดยธรรม”^{๑๕๔}

คำที่ใช้เรียกผู้นำทั้งสามคำนี้ ประชาชนยุคบรรพกาลพากันเรียกขานตามหน้าที่ที่ปฏิบัติ และเรียกขานตามความรู้สึกอันเกิดจากการประเมินผลงานที่ผู้นำทำให้พวกเขาชื่นใจ การเกิดขึ้นของ ผู้นำที่ดี การปฏิบัติภารกิจที่ดี ความรักและความชอบธรรมที่ผู้นำได้รับจากประชาชนก็ดี ล้วนเป็นผล มาจากการที่ผู้นำตั้งตนอยู่ในธรรมอย่างเคร่งครัดทั้งสิ้น^{๑๕๕}

^{๑๕๒}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๔๐/๙๖-๑๐๒.

^{๑๕๓}ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๗/๙๙.

^{๑๕๔}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๐-๑๓๑/๙๖-๙๗.

^{๑๕๕}พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, รัฐธรรม, (เชียงใหม่: สถาบันปัญญานันทะ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕-๑๖.

อำนาจในการเลือกและถอดถอนผู้ปกครองหรือผู้นำอยู่ที่ประชาชน ส่วนผู้ปกครองหรือผู้นำนั้น แม้จะมีอำนาจขึ้นมาได้เพราะประชาชนเลือกขึ้นมา แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายมาจากประชาชนให้ถูกต้องตามกรอบที่ตกลงกันไว้เท่านั้น เมื่อรูปแบบการปกครองค่อย ๆ พัฒนามาจนในที่สุดกลายเป็นรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยที่ชัดเจนมากขึ้น ทำให้อำนาจซึ่งเดิมที่อยู่กับประชาชนกลับไปอยู่ที่ชนชั้นนำของสังคมหรือบุคคลคนเดียวคือกษัตริย์หรือราชาเท่านั้น ซึ่งสามารถใช้พระราชอำนาจโดยสิทธิขาดแต่เพียงผู้เดียว ส่งผลให้สังคมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป มีการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์หรือพระราชเป็นผู้ปกครองสูงสุดของรัฐหรือประเทศต่าง ๆ จำนวนมากขึ้น เพราะฉะนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชจึงกลายเป็นชนชั้นนำของสังคมที่ได้รับการยอมรับ เพราะการมีสถานภาพสูงสุดทางสังคมและการมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองการปกครองในฐานะเป็นศูนย์กลางของอำนาจ^{๑๕๖}

ในพระพุทธศาสนา หากบุคคลผู้อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครองเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นพระราชหรือบุคคลผู้เป็นเชื้อพระวงศ์ มีพระราชกุมารหรือพระราชเทวีเป็นต้น มีจิตใจที่ดีมีธรรมะประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องน่าเคารพนับถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน ชนชั้นนำเหล่านี้ก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “สมมติเทพ คือ เทวดาโดยสมมติ”^{๑๕๗} ซึ่งเป็นการยกย่องให้เป็นเทพหรือเทวดาเพราะการประพฤติปฏิบัติธรรมตามแบบพุทธ และยอมส่งผลทำให้สังคมเกิดความสงบสุขตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ชนชั้นนำหรือผู้ปกครองเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราช หากไม่ประพฤติปฏิบัติตนตามธรรมหรือตั้งอยู่ในธรรม ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง และย่อมจะส่งผลกระทบในทางลบต่อสังคมคือความทุกข์เดือดร้อนได้อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอัมมิกสูตร อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ว่า “ในเวลาที่พระราชไม่ตั้งอยู่ในธรรม คนอื่น ๆ มีพวกข้าราชการพราหมณ์ และคหบดีเป็นต้นก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรมเช่นกัน ตรงกันข้ามในเวลาที่พระราชตั้งอยู่ในธรรมคนอื่น ๆ มีพวกข้าราชการ พราหมณ์ และคหบดีเป็นต้นก็ตั้งอยู่ในธรรมเช่นกัน”^{๑๕๘} พระมหากษัตริย์หรือพระราชเหล่านี้ นอกจากจะต้องทำหน้าที่จัดระเบียบสังคมให้มีความสุขตามหน้าที่ดั้งเดิมซึ่งได้รับการคัดเลือกมาจากสมาชิกในสังคมแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เป็นนักรบเพื่อป้องกันอาณาจักรของตนเอง หรือขยายอาณาจักรของตนออกไปด้วยกำลังหรืออำนาจซึ่งตนเองมีอยู่ และหากสามารถขยายอาณาจักรออกไปได้อย่างกว้างขวางและมั่นคงได้ ก็จะได้รับยกย่องให้เป็น “พระเจ้าจักรพรรดิ”^{๑๕๙}

^{๑๕๖} วรศักดิ์ มัทธโนบล, *พุทธโคดม*, หน้า ๘๙-๙๑.

^{๑๕๗} ชู.จุ. (ไทย) ๓๐/๑๑๙/๓๘๗-๓๘๘.

^{๑๕๘} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๔-๑๑๕.

^{๑๕๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๑-๑๐๖/๖๐-๗๘.

เมื่อจำแนกตามแนวคิดของศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้มี ๒ แบบคือ

๑. ราชาธิปไตยตามแบบพราหมณ์ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองคือพระมหากษัตริย์หรือพระราชา นั้น จะได้รับการยอมรับและให้ความเคารพนับถืออย่างมากดุจเทพเจ้า จากผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง เนื่องจากเชื่อกันว่ากษัตริย์มีที่มาหรือกำเนิดมาจากเทพเจ้าได้แก่พระพรหมเพื่อให้ทำหน้าที่เป็นนักรบป้องกันประเทศในยามศึกสงครามหรือเป็นนักปกครองยามบ้านเมืองสงบ

ดังนั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาซึ่งเป็นผู้ปกครองตามแบบพราหมณ์จึงเป็นเทวราช คือ ผู้ปกครองซึ่งมาจากเทพเจ้า นั่นเอง ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์จึงสามารถใช้อำนาจในการปกครองได้อย่างชอบธรรม แม้จะมีพระราชอำนาจมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังถูกควบคุมอำนาจด้วยธรรมตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์หรือตามความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้า

๒. ราชาธิปไตยตามแบบพุทธ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครองคือพระมหากษัตริย์หรือพระราชา นั้น เกิดขึ้นจากพัฒนาการของสังคมมนุษย์และการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้ง (สมมติ) ขึ้นมาจากสมาชิกในสังคมที่ตกลงร่วมกันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้นำและผู้ปกครอง เพื่อดูแลแก้ไขปัญหาสังคมให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงเรียกบุคคลนั้นว่า สมมติราช คือ ผู้ปกครองที่ถูกเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาให้ทำหน้าที่ตามมติของสมาชิกในสังคม

ฉะนั้น บุคคลนั้น ๆ จึงสามารถใช้อำนาจในการปกครองได้อย่างชอบธรรมและตามแบบพุทธ หากพระมหากษัตริย์หรือพระราชาพระองค์ใดมีจิตใจที่ดีมีธรรมะ ประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องน่าเคารพนับถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน พระมหากษัตริย์หรือพระราชาพระองค์นั้นก็จะได้รับการยกย่องให้เป็น “สมมติเทพ คือ เทวดาโดยสมมติ”^{๑๖๐} แต่ไม่ใช่เทพเจ้าบนสวรรค์ลงมาเกิดเป็นมนุษย์ตามความเข้าใจของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลธรรมดาถ้ากระทำความดีก็อาจได้รับการยกย่องให้เป็นเทพได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น พระมหากษัตริย์หรือพระราชาตามแบบพุทธ จึงเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาที่เกิดจากธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่นั่นเอง ซึ่งเป็นหลักการที่คอยควบคุมพระมหากษัตริย์หรือพระราชาให้อยู่ในครรลองอันดีงาม

^{๑๖๐} จ. จ. (ไทย) ๓๐/๑๑๙/๓๘๗-๓๘๘.

ถึงกระนั้นก็ตาม ลักษณะสำคัญโดยทั่วไปของรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นแบบแบบพราหมณ์หรือแบบพุทธก็ตาม คือ ผู้ปกครองซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาทรงครองแผ่นดินเป็นประมุขตลอดพระชนม์ชีพ แม้อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองบ้านเมืองขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์หรือพระราชาโดยตรงเพียงพระองค์เดียว แต่อาจมอบหมายหรือกระจายอำนาจนั้นให้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี บุโรหิต หรือข้าราชการบริพารอื่น ๆ ซึ่งมีความจงรักภักดีไปปฏิบัติหน้าที่แทนได้ และการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้จะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทเมื่อกษัตริย์เสด็จสวรรคตหรือสละราชสมบัติ แม้จะมีบ้างที่มีการเลือกตั้งผู้สืบทอดตำแหน่งพระมหากษัตริย์หรือพระราชา แต่โดยส่วนใหญ่ตามความนิยมของรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยจะสืบราชสันตติวงศ์ให้แก่รัชทายาทที่สืบสายพระโลหิตโดยตรงกล่าวคือ เมื่อพ่อตาย ลูกก็เป็นกษัตริย์แทนพ่อ

รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้ อำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองอยู่ที่พระมหากษัตริย์หรือพระราชาในฐานะเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองรัฐหรือแคว้น เพราะฉะนั้น รัฐหรือแคว้นในชมพูทวีปในพุทธกาลที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย หากพระมหากษัตริย์หรือพระราชาพระองค์ใดมีสติปัญญาหรือมีแสนยานุภาพทางด้านกำลังทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ ก็สามารถแผ่ขยายอาณาเขตออกไปได้อย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้ ส่งผลให้รัฐหรือแคว้นในชมพูทวีปที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจากทั้งหมด ๒๑ รัฐ กลับมีปรากฏอยู่เพียง ๔ รัฐ เท่านั้นที่มีอำนาจมาก ได้แก่

๑. รัฐมคธ มีเมืองหลวงชื่อราชคฤห์
๒. รัฐโกศล มีเมืองหลวงชื่อสาวัตถี
๓. รัฐวัชระหรือวัตสะ มีเมืองหลวงชื่อโกสัมพี
๔. รัฐวันตี มีเมืองหลวงชื่ออุชเชนี^{๑๖๑}

ราชาธิปไตยซึ่งมีทั้งแบบพราหมณ์และแบบพุทธนั้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้ปกครองในฐานะประมุขของแคว้นหรือรัฐซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา เนื่องจากการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในการเป็นผู้นำและผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ สำหรับบุคคลอื่น ๆ มีข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มีบุโรหิต อำมาตย์ และเสนาบดีเป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาตลอดถึงอาณาเขตของรัฐหรือแคว้น จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ราชาธิปไตยในรัฐหรือแคว้นนั้น ๆ มีอำนาจหรือมีความเข้มแข็งขึ้น

^{๑๖๑}พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: หจก. เมื่อดทรายพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๒-๕๘.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดของผู้ปกครองจะเป็นสิ่งที่โดดเด่นในการปกครองแบบราชาธิปไตย แต่สิ่งที่ทำให้ราชาธิปไตยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง นอกจากการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงพระองค์เดียวในการตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและความจงรักภักดีของข้าราชการแล้ว ยังต้องมีธรรมเป็นสิ่งควบคุมในการใช้พระราชอำนาจด้วย ไม่ว่าจะเป็นธรรมตามแบบพราหมณ์หรือธรรมตามแบบพุทธก็ตาม ธรรมเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งทำให้ผู้นำหรือผู้ปกครองในระบอบราชาธิปไตยได้รับการยอมรับและทำให้ดำรงอยู่ในพระราชอำนาจได้อย่างยาวนาน เนื่องจากธรรมคือหลักการสำคัญสำหรับเป็นกรอบในการปฏิบัติตนและการทำหน้าที่ของผู้ปกครองได้อย่างชอบธรรม

นอกจากนี้ ผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยยังจะต้องระมัดระวัง มีสติปัญญาความรอบคอบในการปกครองรัฐหรือแคว้นของตน โดยการป้องกันการรุกรานจากศัตรูภายนอกคือผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นอื่น ๆ ด้วย หากมีการรุกรานเกิดขึ้น ก็อาจจะส่งผลทำให้สิ้นพระราชอำนาจในการปกครองรัฐหรือแคว้นได้เช่นเดียวกัน

ข. การปกครองของแบบสามัคคีธรรม

รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม คือ รูปแบบการปกครองซึ่งกลุ่มชนผู้ปกครองมีความพร้อมเพรียงร่วมแรงร่วมใจกันและมีระเบียบวินัยเป็นเครื่องดำรงรักษาความสามัคคีไว้ รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้เป็นรูปแบบการปกครองอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธ ศาสนาอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกับราชาธิปไตย และในพุทธกาลนิยมใช้ในการปกครองของรัฐหรือแคว้นเล็ก ๆ ทางตอนเหนือของชมพูทวีปหรืออินเดียในปัจจุบัน

รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ เรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น เรียกว่าสมาพันธรัฐ เนื่องจากลักษณะรัฐเกิดจากการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ของรัฐเล็ก ๆ เรียกว่าสาธารณรัฐ เนื่องจากลักษณะการปกครอง ประชาชนเป็นผู้เลือกผู้ปกครอง หรือเรียกว่ารูปแบบสาธารณรัฐอภิชนาธิปไตย (Aristocratic Republics) เนื่องจากลักษณะการปกครองที่มีอภิชนจำนวนน้อยเป็นผู้ปกครอง แต่ในแวดวงพุทธศาสนิกชนในเมืองไทยมักจะเรียกรูปแบบการปกครองแบบนี้ว่าแบบสามัคคีธรรม เนื่องจากมีเหตุการณ์ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถึงเหตุที่ทำให้รัฐเหล่านี้เข้มแข็ง โดยตรัสธรรมซึ่งทำให้เกิดความสามัคคีในรัฐ คือ อปริหานิยธรรม^{๑๖๒}

^{๑๖๒}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ทรงสนทนาการเมืองของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕.

ในพุทธกาลรัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ส่วนใหญ่จะเป็นรัฐหรือแคว้นเล็ก ๆ ที่เป็นแคว้นใหญ่จริง ๆ มีเพียงไม่กี่แคว้น มีแคว้นมัลละและแคว้นวัชชี เป็นต้น เนื่องจากแคว้นมัลละและวัชชีเป็นแคว้นที่มีชื่อเสียงทางด้านมีความสามัคคีและมีความเข้มแข็งสามารถต้านทานรัฐราชาธิปไตยที่มารุกรานได้ยาวนานที่สุด แม้ว่าทั้ง ๒ แคว้นจะถูกมองว่ามีความสำคัญในทางการเมืองมากที่สุด แต่ก็กำลังสูญสิ้นอำนาจไป เนื่องจากแคว้นใหญ่ที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย เช่น แคว้นโกศล แคว้นมคธ ได้ขยายอำนาจเพื่อยึดแคว้นสามัคคีธรรมเหล่านี้ไปอยู่ในอำนาจ และในที่สุดแคว้นสามัคคีธรรมที่มีอำนาจน้อยก็ถูกรวมเข้าไว้ในอาณาเขตของแคว้นราชาธิปไตยจนหมดสิ้น

แคว้นหรือรัฐที่มีการปกครองแบบสามัคคีธรรมมีทั้งหมด ๙ แคว้นด้วยกัน คือ (๑) แคว้นศากยะหรือสักกะ มีเมืองหลวงชื่อกบิลพัสดุ์ (๒) แคว้นโกลิยะ มีเมืองหลวงชื่อรามคาม หรือเทวทหะ (๓) แคว้นพุลิหรือพุลิส มีเมืองหลวงชื่ออัลลกะปะ (๔) แคว้นกาลามะ มีเมืองหลวงชื่อเกสปุตตะ (๕) แคว้นภักคะ มีเมืองหลวงชื่อสูงสูมารคิระ (๖) แคว้นมัลละ มีเมืองหลวงชื่อกุสินารา ภายหลังแยกมาเป็นปาวา (๗) แคว้นโมริยะะ มีเมืองหลวงชื่อปิพลีวันะ (๘) แคว้นวิเทหะ มีเมืองหลวงชื่อมิถิลา และ (๙) แคว้นลิจฉวีหรือวัชชี มีเมืองหลวงชื่อเวสาลี^{๑๖๓}

สำหรับแคว้นหรือรัฐที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมเหล่านี้ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่ามีผู้ปกครองซึ่งเป็นกษัตริย์ (ชัตติยะ) ดังคำกล่าวของพวกเจ้าลิจฉวี เจ้าโกลิยะ และเจ้ามัลละว่า “พระผู้มีพระภาคทรงเป็นกษัตริย์ แม้พวกเราก็เป็นกษัตริย์”^{๑๖๔}

โดยนัยนี้ คำว่า “ราชา” เป็นเพียงตำแหน่งหรือยศเท่านั้น แต่ไม่ใช่ผู้ปกครองสูงสุด ดังนั้นเจ้าหรือชนชั้นนำทั้งในแคว้นวัชชี แคว้นมัลละ และแคว้นสักกะเสมอเหมือนกันหมด ไม่มีใครมีตำแหน่งเป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราช และไม่มีใครมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการปกครองรัฐหรือแคว้น หากมีกิจใด ๆ เกิดขึ้น มีการสงคราม เป็นต้น เจ้าทั้งหลายก็จะประชุมปรึกษารื้อกัน เพื่อลงมติตัดสินในกิจนั้น ๆ และการที่มีการเรียกกันว่าราชา หรือพระเจ้า ในภาษาไทยนั้น ก็เรียกกันตามยศที่สืบกันมาตามสกุล เท่านั้น แม้จะเป็นราชา แต่ไม่ได้เป็นราชาอย่างพระเจ้าพิมพิสาร แห่งแคว้นมคธ หรือพระเจ้าปเสนทิแห่งแคว้นโกศล อย่างไรก็ตาม ในแคว้นหรือรัฐสามัคคีธรรมนี้ก็มีผู้นำเพื่อทำหน้าที่เป็นประมุขแห่งรัฐ ดังที่ มีการเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่เป็นผู้นำของแคว้น โดยผู้นำของรัฐเหล่านี้มาจากการเลือกของประชาชนว่า “รัฐย่อยซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นรัฐเหล่านี้ประกอบด้วยคนเผ่าหรือโคตรใหญ่ ๆ ซึ่งรวมกันเป็นชุมชนปกครองตนเอง หัวหน้านาจากการเลือกของคนในเผ่า”^{๑๖๕}

^{๑๖๓} อ่างแล้ว, ปรีชา ช่างขวัญยืน, **วรรณคดีการเมืองของพระพุทธศาสนา**, หน้า ๖.

^{๑๖๔} **ที.ม.** (ไทย) ๑๐/๒๓๖/๑๗๗-๑๗๘.

^{๑๖๕} อ่างแล้ว, **วรรณคดีการเมืองของพระพุทธศาสนา**, หน้า ๖.

เนื่องจาก รัฐสามัคคีธรรมเหล่านี้มีชนชั้นนำซึ่งอยู่ในวรรณะกษัตริย์อยู่จำนวนมาก เช่น แคว้นวัชชีมีผู้นำหรือหัวหน้าซึ่งเรียกว่า ราชา ทำหน้าที่ปกครองในเวลาหนึ่ง ๆ บริหารร่วมกันถึง ๗,๗๐๗ องค์ ผัดเปลี่ยนกันเป็นประมุขตามวาระ ในแคว้นมัลละและแคว้นสักกะก็มีบุคคลที่เป็นเจ้าหรือราชาจำนวนมากซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นนำของแคว้นเช่นเดียวกัน ฉะนั้น ในแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบสามัคคีธรรมเหล่านี้ อภิชน (Aristocrat) คือ กลุ่มชนชั้นนำที่เป็นเจ้าซึ่งเรียกว่า ราชา มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในทางการเมืองการปกครองมากกว่าประชาชนโดยทั่วไป^{๑๖๖}

ฉะนั้น การปกครองรูปแบบสามัคคีธรรมนี้จึงมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองในปรัชญากรีก ชื่อ อริสโตเติล ซึ่งได้จัดแบ่งไว้ คือ Aristocracy ในภาษาอังกฤษ หรือ อภิชนาธิปไตย ในภาษาไทย ซึ่งเป็นการปกครองโดยกลุ่มบุคคล โดยมองว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี เนื่องจากได้ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และอภิชนาธิปไตยนี้มุ่งเน้นเรื่องวัฒนธรรมและคุณธรรมของคนชั้นสูงในสังคมเป็นสำคัญ โดยกำหนดว่าชนชั้นปกครองคือผู้ที่มีวัฒนธรรมสูงและมีคุณธรรมเพื่อให้ทำหน้าที่ตรวจสอบในการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน^{๑๖๗}

นอกจากนี้ ลักษณะของรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ ต่างจากรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยอย่างชัดเจนในเรื่องของการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครอง แม้ว่าจะมีการเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมาทำหน้าที่ประมุขแห่งรัฐ แต่อำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองการปกครองก็ขึ้นอยู่กับมติที่ประชุม หากที่ประชุมมีความเห็นชอบอย่างไร ก็ต้องยอมรับและดำเนินการให้เป็นไปอย่างนั้น

ฉะนั้น ในการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ นโยบายต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อบ้านเมืองจึงออกมาจากการลงมติในที่ประชุมดังกล่าว ในขณะที่ระบอบราชาธิปไตย แม้จะมีการประชุมร่วมกันระหว่างพระมหากษัตริย์หรือพระราชากับข้าราชการบริพาร แต่สุดท้ายพระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็คือผู้มีอำนาจตัดสินใจสูงสุดและอาจจะยอมรับหรือไม่ยอมรับมติของที่ประชุมก็ได้ อนึ่ง ในสมัยที่รัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยมีอำนาจและกำลังขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางนั้น การที่รัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงนั้น นอกจากจะต้องอาศัยกำลังทหารและยุทธโศปกรณ์ต่าง ๆ แล้ว ยังต้องอาศัยหลักการเรื่องความสามัคคีและความมีระเบียบวินัยของผู้คนในรัฐเป็นสำคัญ

^{๑๖๖} วีระ สมบูรณ์, รัฐธรรมในอดีต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๙.

^{๑๖๗} สมบัติ อารังธัญวงศ์, การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๕๔), หน้า ๘๘.

ดังกล่าวนี้ เนื่องจากการตัดสินใจทางการเมืองการปกครองซึ่งต้องอาศัยมติที่ประชุมที่มีความเห็นที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน แม้กำลังทางทหารและยุทธโศปกรณ์ต่าง ๆ จะด้อยกว่ารัฐที่รุกราน แต่ถ้าหากผู้คนในรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นนำยึดหลักสามัคคีธรรมมีความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นต้น ก็จะสามารถเป็นรัฐที่มีความเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และสามารถสร้างความเกรงขามแก่รัฐอื่น ๆ ที่คิดจะรุกรานได้

การกำหนดทิศทางของบ้านเมืองและตัดสินใจออกนโยบายที่สำคัญ ๆ ของรัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ จึงได้แก่กลุ่มบุคคลชั้นนำผู้เข้าประชุมร่วมกันในสภา นั้นเอง สภา คือ สถานที่ประชุมร่วมกันของชนชั้นนำของรัฐ ซึ่งในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา เรียกสถานที่สำหรับการประชุมร่วมกันนี้ว่า “สันถาคาร” หรือ “สันฐาคาร” กิจกรรมของรัฐจะดำเนินไปโดยผ่านที่ประชุมซึ่งประชุมกันในรัฐสภานี้ ผู้ที่เข้าประชุมมีทั้งคนหนุ่มคนแก่คนรวยคนจน เชื่อว่าสันถาคารนี้อาจเป็นที่มาของรูปแบบการทำสังฆกรรม ผู้จัดที่นั่งในที่ประชุมมีตำแหน่งเรียกว่า อาสนปัญญากะ ประธานที่ประชุมเรียกว่าวินัยธร ไม่มีสิทธิออกเสียง หน้าที่เรียกคนเข้าประชุมให้ครบองค์เป็นของคณปुरुกะ มีการเสนอหัวข้อการประชุมเรียกว่า ญัตติ ซึ่งจะต้องมีการประกาศเรียกว่า อนุสาวน การอภิปรายจะดำเนินไปตามญัตติ และตรงประเด็น ข้อเสนอหรือปญญาจะประกาศต่อที่ประชุม หากที่ประชุมเย็บถือว่ามีมติรับรองเป็นเอกฉันท์ หากมีผู้ค้านให้ออกเสียงโดยเขียนลงในแผ่นไม้สีต่าง ๆ ซึ่งแทนความเห็นต่าง ๆ ผู้รวมคะแนนเสียงต้องเป็นผู้ปราศจากอคติต่าง ๆ เสียงข้างมากจะเป็นฝ่ายชนะ และมีเจ้าหน้าที่จดบันทึกไว้ เมื่อลงมติแล้วห้ามยกขึ้นพูดใหม่อีก^{๑๖๘}

อย่างไรก็ตาม จากรัฐหรือแคว้นทั้งหมด ๙ แคว้นดังที่กล่าวมาในเบื้องต้นว่าปกครองกันด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม แต่ในพระไตรปิฎกมีปรากฏเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ เพียง ๓ แคว้นเท่านั้น ได้แก่ แคว้นวัชชี แคว้นมัลละ และแคว้นสักระ ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในคัมภีร์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ เมื่อบ้านเมืองมีเรื่องสำคัญที่จะต้องตัดสินใจ ไม่มีใครมีอำนาจสิทธิ์ขาดตัดสินใจได้แต่เพียงผู้เดียว แต่ต้องนำเรื่องนั้นเข้าสู่ที่ประชุม เพื่อปรึกษาหารือกันแล้วลงมติตัดสินใจ และยังแสดงให้เห็นว่าอำนาจตัดสินใจทางการเมืองอยู่ในมือของชนชั้นสูงซึ่งอยู่ในตระกูลหรือวรรณะเดียวกัน เท่านั้น^{๑๖๙} ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแคว้นมัลละ เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งข่าวการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าแก่พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงกุสินารา ก็ไปที่สันถาคาร ขณะนั้น พวกเจ้ามัลละกำลังประชุมพิจารณาด้วยราชกิจบางอย่างอยู่^{๑๗๐}

^{๑๖๘}ปรีชา ข้างขวัญยืน, *วรรณคดีการเมืองของพระพุทธศาสนา*, หน้า ๗.

^{๑๖๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๑๗๐}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๑/๑๕๕.

นอกจากนี้ รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมตามที่ชาวพุทธในสังคมไทยนิยมเรียกกันนี้ มีการมองกันว่า มีลักษณะเหมือนหรือคล้ายระบอบประชาธิปไตยที่นิยมใช้กันอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในสังคมโลกปัจจุบัน เนื่องจากลักษณะของการปกครองที่มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันในสภาเพื่อรับความพึงความคิดเห็นแล้วก็พิจารณาตัดสินใจลงมติ หากมติของที่ประชุมว่าอย่างไร ทุกคนก็จะต้องยอมรับและดำเนินการให้เป็นไปอย่างนั้น จริง ๆ^{๑๗๑}

ลักษณะดังกล่าวแม้จะมีในระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ยังเป็นเพียงลักษณะเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น และลักษณะดังกล่าวก็มีอยู่ในระบอบการปกครองแบบอื่นด้วยเช่นกัน ไม่ได้มีเฉพาะแต่ในระบอบประชาธิปไตย เท่านั้น

ความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน ระหว่างระบอบสามัคคีธรรมกับประชาธิปไตยก็คือ อำนาจอธิปไตย อันเป็นหลักการสำคัญทางการเมือง ในระบอบสามัคคีธรรมนั้นจะเห็นได้ว่าอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองการปกครองมิได้อยู่ที่ประชาชนหรือสามัญชนโดยทั่วไป แต่อยู่ที่กลุ่มบุคคลเพียงบางกลุ่มบางคณะเท่านั้น คือ กลุ่มชนชั้นสูง จะเห็นได้ว่าในที่ประชุม คือ สันฐาคารนั้นส่วนมากเป็นชนชั้นสูงซึ่งเป็นราชา เมื่อมองที่รูปแบบนี้จึงไม่ใช่ประชาธิปไตย^{๑๗๒}

สรุปได้ว่า สมัยพุทธกาลปรากฏรูปแบบการปกครอง ๒ รูปแบบ คือ รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดของผู้ปกครองแต่เพียงพระองค์เดียว การตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ จึงทำได้อย่างรวดเร็ว แต่ผู้ปกครองแบบราชาธิปไตยยังจะต้องระมัดระวัง มีสติปัญญาความรอบคอบในการปกครองเป็นสำคัญ และอีกรูปแบบหนึ่งที่ใกล้เคียงกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในปัจจุบันมากที่สุด คือ รูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองซึ่งกลุ่มชนผู้ปกครองมีความพร้อมเพรียงร่วมแรงร่วมใจกันและมีระเบียบวินัยเป็นเครื่องดำรงรักษาความสามัคคีไว้ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน ระหว่างระบอบสามัคคีธรรมกับประชาธิปไตยก็คือ อำนาจอธิปไตย อันเป็นหลักการสำคัญทางการเมือง โดยในระบอบสามัคคีธรรมนั้นจะเห็นได้ว่าอำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองการปกครองมิได้อยู่ที่ประชาชนหรือสามัญชนโดยทั่วไป แต่อยู่ที่กลุ่มบุคคลเพียงบางกลุ่มบางคณะเท่านั้น ดังนั้น รูปแบบนี้จึงไม่ใช่ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพียงมีความคล้ายในบางส่วน เท่านั้น

^{๑๗๑}วิรัช ถิรพันธุ์เมธี, **พุทธปรัชญาการปกครอง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๔๔), หน้า ๘.

^{๑๗๒}ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๕.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความหมายของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

คำว่า “สันติ” หมายถึง ความสงบ และคำว่า “สันติสุข” หมายถึง ความสุขที่เกิดจากความสงบ^{๑๗๓} ในทางพระพุทธศาสนา สันติสุข คือ หลักการของการดับทุกข์ ดังที่คราวหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับนิพพานว่า “ธรรมดว่าอมตะเป็นของเห็นได้ยากสัจจะมีใช้สิ่งที่เห็นได้ง่ายเลยชำแรกค้นหาได้แล้วเมื่อรู้อยู่เห็นอยู่ ย่อมไม่มีอะไรค้างใจ” ปุณฺณชอบเพิ่มอัตราหรือขีดระดับของความสุขให้สูงขึ้นด้วยการหาทางเพิ่มความร่าเริงเพื่อให้ได้รับความสุขให้มากยิ่งขึ้นการแสวงสุขของปุณฺณเป็นเหมือนการก่อกระพ้อไหมไฟขึ้นแล้วได้รับความสนุกสนานขึ้นฉ่ำเยือกเย็นจากการดับไฟนั้นยังไหมไฟให้ลูกไฟลงร้อนแรงขึ้นเท่าใดก็ยิ่งใช้ความแรงในการดับทำให้เกิดเสียงฉีกวูบวาบโลดโผนมากขึ้นเท่านั้นปุณฺณจึงมักดำเนินชีวิตในแบบของการไหมไฟดำเนินชีวิตส่วนผู้หลุดพ้นแล้วเป็นเหมือนผู้ที่ได้ดับไฟสำเร็จแล้วอยู่สุขสบายเยือกเย็นปลอดภัยไม่ต้องถูกเผาผลาญ^{๑๗๔}

ความอยู่เย็นเป็นสุข คือ ดุลยธรรม ซึ่งหมายถึงการกระทำที่นำไปสู่ความสมดุลของการอยู่ร่วมกันอันประกอบด้วยดุลยภาพของกายจิตสังขมและสิ่งแวดล้อม หรืออาจเรียกว่าเกิดความเป็นธรรมทางสังคมซึ่งมีลักษณะเป็นองค์รวม (Wholeness) โดยอาศัยหนทางที่เรียกว่ามรรค คือ การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสดมภ์ ๓ คือ จิตวิวัฒน์ การพัฒนาจิตให้กว้างไม่เห็นแก่ตัว (ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง) การกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นไม่รวมศูนย์ (เศรษฐกิจดุลยนิยม) การเปลี่ยนจากเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นเศรษฐกิจดุลยนิยมและสัมมนาพัฒนา คือ การพัฒนาเพื่ออุดมการณ์สูงสุดและส่งเสริมสดมภ์โดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ การศึกษา ศาสนา สุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน การสื่อสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกฎหมายภายใต้ยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมการขับเคลื่อนกระบวนการนโยบายสาธารณะเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขการส่งเสริมการพัฒนาอย่างบูรณาการโดยมีพื้นฐานอยู่บนการมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่^{๑๗๕}

^{๑๗๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, หน้า ๑,๒๐๖.

^{๑๗๔}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธิม, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓๔.

^{๑๗๕}ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔.

สันติสุขเป็นความหมายที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการสงบระงับของกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การที่บุคคลหรือกลุ่ม ไม่ทะเลาะ แ่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ด้วยอำนาจของทฤษฎี หรือการยึดมั่นถือมั่น^{๑๗๖} สันติสุขหรือสันติภาพย่อมเป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคม และ สันติที่แท้จริงและเป็นพื้นฐานของสันติเชิงสังคมก็คือสันติภายใน^{๑๗๗}

สรุปได้ว่า สันติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากความสงบ เป็นองค์รวมเรื่องสันติภาพที่ต้องกล่าวไว้สมบูรณ์ในภาวะ ที่สงบ ราบรื่น ผู้คนดำรงชีวิตเป็นสุข และมีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาพสังคมอันเป็นอุดมคติซึ่งมนุษย์ไม่ทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิต และต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติสุขจึงเป้าหมายและกระบวนการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๒.๓.๒ ความสำคัญของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความสำคัญของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขมีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้องทางความคิด คำพูด และการกระทำก็จะปรากฏออกมาในทางที่พึงามการเข้าใจ ความสำคัญของสันติสุข มีดังนี้

๑. สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่วการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระงับยับยั้งกายวาจาการแสดงออกด้วยพรหมวิหารธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้น มุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในภพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหรือทฤษฎีอัมมิกัตถะ และส่วนเบื้องต้นของสัมปรายิกัตถะศีลธรรมนี้คือศีล เมื่ออยู่ได้ปัญหาก็คงหมดไป

^{๑๗๖} พระมหาพรหม ธรรมหาโส, พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๖๖.

^{๑๗๗} Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk), **Buddhist Morality**, (Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994), p. 19.

๒. สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไปมีความสุขพื้นฐาน เป็นความสุขโดยตัวของมันเอง และเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเสพอารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ได้แก่ ภาวะที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใสเจิดจ้าไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างสงบ อย่างไรก็ตาม ผู้มีภาวะจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่าเป็นผู้มีความสุข

๓. สันติสุข เป็นความสงบสันติ กามสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปรุงแต่งอยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือ เนื่องด้วยความชอบใจไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชินภาวะ เช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งภายในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น ซึ่งเป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวายเป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขไร้อาภิส เมื่อเกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบาย เป็นที่พอใจแก่ผู้นั้นทันที และเกื้อกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้องยังเป็นสุขกันได้มาก คนก็ยังดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้นเพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน

สันติวิธีเป็นวิธีสนับสนุนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่ม ฉะนั้น การที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้นั้นจำเป็นต้องดึงทุกคนในสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาหาทางออกร่วมกัน (Inclusive Society) ไม่ใช่ผลักผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกไป (Exclusive Society) ควรทำให้สังคมนี้ให้เป็นสังคมคุณภาพ ซึ่งสังคมคุณภาพนั้นเกิดขึ้นมาได้จากหลายสาเหตุ บางครั้งเริ่มต้นขึ้นมาจากการพยายามหาทางแก้ปัญหาาร่วมกันในสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ อาจเริ่มจากความทุกข์ของปัจเจกชน และพัฒนาไปสู่การร่วมกันกับคนที่มีความทุกข์อย่างเดียวกัน และพยายามค้นหาทางออกพร้อม ๆ กัน โดยการร่วมคิด ร่วมริเริ่ม ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมตรวจสอบน้อยที่สุด ซึ่งการร่วมทุกข์นั้นในทางพุทธศาสนาถือว่าจะทำให้ความรู้สึกร่วมกันนั้นน้อยลง และที่สำคัญการร่วมทุกข์ทำให้ได้มีการปรับทุกข์ ได้รับการปรึกษาหารือกัน จากหนักกลายเป็นเบา ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมา มักจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสานร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรียกว่า วิธีการอารยะ (Civilize) หรือ ความเป็นอารยะ (Civility)^{๑๗๘}

สรุปได้ว่า สันติสุข มีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุขจึงมีความสำคัญยิ่งที่มนุษย์ต้องมีความเข้าใจเห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต

^{๑๗๘} ประเวศ วะสี, สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๑๒.

๒.๓.๓ ประเภทของสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ประเภทของสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

การร่วมกันอย่างสันติสุขต้องอาศัยการยอมรับสถานะศักดิ์ศรีของกันและกัน ถ้าปราศจากการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องยาก แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เพราะปัญหาสำคัญ คือ คนที่เพียรพยายามจะสร้างสันติสุขหรือสันติภาพจะต้องเริ่มจากจิตใจของปัจเจกชนแต่ละคนเสียก่อน กล่าวคือจะต้องมีความสงบภายในใจ ถ้ายังไม่สงบภายในใจเราจะไม่สามารถสร้างสันติภาพได้ ในพระพุทธศาสนาเน้นไปที่ยุติ การเบียดเบียน ประทุษร้ายกัน เบียดเบียนกันทางร่างกาย เบียดเบียนกันทางทรัพย์สิน สร้างอาชญากรรมทางเพศ ทำลายล้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โกหกหลอกลวงกันเบียดเบียนกันด้วยสิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นว่าเมื่อมองเป้าหมายที่จะให้เกิดเป็นสันติภาพแล้วเราจะสรุปรวมด้วยคำเพียงสามคำเท่านั้นเอง คือ การที่เราสามารถสงบความทุกข์ได้ สามารถสงบภัยได้ สามารถสงบโรคได้^{๑๗๙} การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ โลภียสันติสุข และโลกุตตรสันติสุข ดังนี้

๑. โลภียสันติสุข

โลภียสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลกสุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้ หมายถึง โลกเป็นที่ของสัตว์ภาวะของชีวิตของสัตว์ภูมิ หมายถึง ชั้นหรือระดับจิตใจ ระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี ๓ ภพ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับขั้นของความสุขความทุกข์ในชั้นโลกียะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน^{๑๘๐}

โลภียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ ๔ คือ (๑) กามาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณระดับจิตใจที่ของสัตว์ในกามภพทั้ง ๑๑ ชั้น) (๒) รูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนารูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง ๑๖ ชั้น) และ (๓) อรูปาวจรภูมิ (ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารถนาอรูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง ๔ ชั้น)^{๑๘๑}

^{๑๗๙} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), ศาสนากับสันติภาพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗.

^{๑๘๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธนธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๘.

^{๑๘๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

ทั้ง ๓ ภูมินี้ เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมายและความละเอียดประณีตต่างกันสุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้เป็นความสงบเป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข

๒. โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ สุขที่ อยู่เหนือวิชิชาวโลก หมายถึง สุขอันเป็นเรื่องราวภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ สุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ เรียกว่า โลกุตตรสันติสุข ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรคอันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคลเพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์) ได้แก่ อริยมรรคซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ^{๑๘๒}

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอนาถบิณฑิกคหบดี ไว้ว่า สุขของคฤหัสถ์มี ๔ ประการ ประกอบด้วย (๑) อตติสุข คือ สุขที่เกิดแก่ความมีทรัพย์ (๒) โภคสุข คือ สุขเกิดแต่การจ่ายทรัพย์บริโภค (๓) อานันยสุข ๓ คือ สุขเกิดแต่ความไม่เป็นหนี้ และ (๔) อนวัชชสุข คือ สุขเกิดแต่ประกอบการทำงานที่ปราศจากโทษ^{๑๘๓} สันติสุขในพระพุทธศาสนา สามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือกรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ ดังนี้

๑. กายเป็นสุข ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงเรื่องของกายกรรมที่ทำให้เกิดความสุขได้นั้น ระบุไว้ว่า “กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ วชิกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิวฐิ เจตนาความปรารถนาความตั้งใจและสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้มีสัมมาทิวฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ และสัมมาวิมุติ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนาใคร่พอใจเกื้อกูลเป็นสุขซ้อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิติ”^{๑๘๔} กล่าวได้ว่า กายกรรมที่ทำให้เข้าถึงความสุขได้นั้น ต้องมีจุดเริ่มต้นที่ความคิดหรือการมีสัมมาทิวฐิ จึงจะทำให้การกระทำ และการประกอบอาชีพการงานเป็นไปด้วยความดีงาม มุ่งเข้าสู่การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับตนเองและหมู่ชน

^{๑๘๒} อริยมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) ประกอบด้วย สัมมาทิวฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ), ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^{๑๘๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕-๑๐๖.

^{๑๘๔} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๐๔/๒๔๖.

๒. วาจาเป็นสุข ตัวอย่างของลักษณะการใช้วาจาให้เกิดสันติสุขที่ดีที่สุดนั้น คือ วาจาของพระพุทธเจ้าในการแสดงธรรมเพื่อสร้างสันติสุขให้กับหมู่ชน ดังความในพระไตรปิฎกว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่งเทศนาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องมารยาทการพูดก็นับว่ายอดเยี่ยมคือบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่พูดวาจาเกี่ยวกับมุสาวาท ไม่พูดวาจาอันทำความแตกร้างกัน ไม่พูดวาจาอันส่อเสียด ไม่มุ่งเอาชนะกัน กล่าววาจาอันเกิดจากความแค้นเคือง กล่าวแต่วาจาอันมีหลักฐานด้วยปัญญาชื่อว่ามโนตา ตามกาลอันควร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนี้คือเทศนาอันยอดเยี่ยมในเรื่องมารยาทการพูด”^{๑๘๕}

๓. ใจเป็นสุขสันติ สุขในพระพุทธศาสนามีจุดหมายสูงสุด คือ นิพพาน ทั้งนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีระบุถึงการนำธรรมมาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้สะอาดเป็นที่รองรับความสุขหรือสิ่งที่เป็นกุศล โดยเรียนรู้ตามจิตและหาทางรู้เท่าทันจิตของตนไม่ให้ถูกมารหรือกิเลสครอบงำ ลักษณะของผู้มีใจเป็นสุขได้นั้น ดังความว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน ภิกษุทั้งหลายนี้แลเป็นคำอธิบายในเรื่องผลของภิกษุ เราไม่เล็งเห็นกำลังอื่นแม้อย่างหนึ่งซึ่งข่มได้แสนยากเหมือนกำลังของมาร ๓ นี้เลย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ก็เพราะสมทานกุศลธรรมเป็นเหตุ”^{๑๘๖}

ประการสำคัญ คือ ความสุขในชีวิตประจำวันเกิดได้ตลอดเวลา และชีวิตจะไม่เป็นทุกข์เลย ถ้าเรามีธรรมะชนิดที่ควบคุมตัวกูหรือชาตินี้ได้แล้ว อะไร ๆ จะไม่เป็นทุกข์เลย จะมีอะไรสักเท่าไร มากน้อยเท่าไร จะไม่เป็นทุกข์เลย ล้วนแต่อำนวยความสะดวก ความสะดวกสบายอะไรอย่างนั้น ไม่เป็นทุกข์เลย จิตใจจะมีความสุข สว่าง สงบ เยือกเย็นอยู่ได้^{๑๘๗}

สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของสันติสุขสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท ได้แก่ (๑) โลภียสันติสุข คือ สุขที่ เนื่องด้วยโลภียธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ และ (๒) โลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนือวิสัยโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัญญาเป็นความสงบ สันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ทั้งนี้ สันติสุขในพระพุทธศาสนาสามารถแสดงออกทางลักษณะทางการกระทำ หรือ กรรม ๓ ได้แก่ กาย วาจา และใจ

^{๑๘๕}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๓/๑๑๓.

^{๑๘๖}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๑๐/๘๒.

^{๑๘๗}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ), ปฏิจจสมุพบาทในชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทตลาดหลักทรัพย์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า คำนำ.

๒.๓.๔ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็น ๒ ระดับ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ดังนี้

๑. ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุขเป็นความสุขที่มีลักษณะแห่งความเจียบ ความสะดวกความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่ เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับสงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบในขั้นบุุคคลนคณธรรมดา ซึ่งในที่นี้ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร โดยนัยนี้ สิงคาลกสูตร ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ ไว้ดังนี้

๑.๑ มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนประมาทช่วยรักษา (๒) เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน (๓) เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพาได้ และ (๔) เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๑.๒ ทมะหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัยปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๑.๓ มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี ๔ แบบ คือ (๑) เพื่อนมีทุกข์พลอยไม่สบายใจ (๒) เพื่อนมีสุขพลอยแช่มชื่นยินดี (๓) เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข (๔) เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วย พุดเสริม

๑.๔ สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พุดจริงทำจริง

๑.๕ ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่ การงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเข้มแข็ง ทนทานไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

๑.๖ มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี ๔ แบบ คือ (๑) บอกความลับแก่เพื่อน (๒) รักษาความลับของเพื่อน (๓) มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง และ (๔) แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๑.๗ มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี ๔ แบบ คือ (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ เคยฟัง และ (๔) บอกทางสวรรค์ให้ ทั้งนี้ หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่อกุลบุตรตามหลักทศเบื่อบน ตรงกันทุกข้อแต่จะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ (๑) ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว (๒) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี (๔) ให้ได้ฟังได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง (๕) ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ (๖) สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุข บอกทางสวรรค์^{๑๘๘}

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะแนะนำจากผู้ซึ่งจะต้องเป็นคนดีมีปัญญา มีคุณธรรมทำหน้าที่ ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ตั้งงามที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดีเห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตรโดยแท้ มีบ่อย ๆ ที่มีมิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาเที่ยวเล่นซุมนุ่มด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบนั่นกลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้าถึงใจได้แก่ มิตรสื่อมวลชนต่าง ๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น Facebook เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามามีอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตรจะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธาการที่เราฟังคนอื่น เช่น ฟังพระพุทธเจ้าก็เพื่อทำตัวให้เราฟังตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราฟังตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือฟังตนเองได้เป็นอิสระ ทั้งนี้ ความคิดเห็นถูกเห็นชอบ เกิดจากความรู้ ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบ ๆ กันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนายิ่งขึ้นไปในไตรสิกขาเพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจและปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี^{๑๘๙}

๒. ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ตั้งงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ตั้งงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคล เข้าด้วยกันสำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่

^{๑๘๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประดับประดาตกแต่งเสริมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแยบคายนั้นต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขชั้นต่าง ๆ นั้นพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ซึ่งประกอบด้วย อธิศีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่ และอธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่^{๑๙๐}

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น ติฐธัมมิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการ เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา (๒) รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักขสัมปทา (๓) รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่ เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณมิตตตา และ (๔) รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มี ความสุขได้ โดยไม่ สรุ่ยสร้อยฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และอีกห้วข้อธรรม ได้แก่ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ (๑) มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผลถูกหลักพระศาสนาซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา (๒) ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบวินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา (๓) ประกอบด้วย ความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมที่ จะช่วยเหลือ คนที่ ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา (๔) การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้นจะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธหลงให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือ สังคมสงฆ์เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลแท้งกว่าวิธีที่ยังในระดับที่ เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม

^{๑๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๗.

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข จำแนกเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน กล่าวคือ (๑) ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข ซึ่งสันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในชั้นปุถุชนคนธรรมดาที่อาศัยความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่าง ๆ ที่ดีงามที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ และ (๒) ปัจจัยภายในทำให้เกิดสันติสุข เป็นปัจจัยที่ดีงามภายในตัวบุคคล เป็นจุดเริ่มซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ซึ่งรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา หรือข้อที่จะต้องศึกษาปฏิบัติ ได้แก่ อธิศีลสิกขาคือศีลอันยิ่งใหญ่ อธิจิตตสิกขาคือจิตอันยิ่งใหญ่ และ อธิปัญญาสิกขาคือปัญญาอันยิ่งใหญ่ ซึ่งล้วนเป็นข้อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาคือพระนิพพาน ทั้งนี้ ปัจจัยทั้ง ๒ ย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะการปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามย่อมเกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมภายนอกและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน นั่นเอง

๒.๓.๕ การสร้างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ความเจริญหรือความเสื่อมหรือความประสบผลสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิต มีส่วนสัมพันธ์อย่างมากมายกับปัจจัยในทางบวกคือการส่งเสริมและในทางลบคือการบั่นทอน รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขต้องอาศัยผู้นำทางให้ตรง สันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์และสังคมโลกทุกระดับพึงปรารถนาและต้องการให้เกิดขึ้น และวิธีที่ช่วยให้มนุษย์และสังคมสันติสุขได้ จำเป็นต้องสร้างขึ้นมาทั้ง ๒ ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม ดังนี้

๑. การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคล

การสร้างสันติสุขในระดับปัจเจกบุคคลควรส่งเสริมให้บุคคลมีการศึกษาดีหรือถูกต้องสมบูรณ์ คือ ต้องมีความรู้ทั้งด้านวิชาชีพและมีความรู้ด้านศีลธรรมหรือธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องหรือสมบูรณ์ด้วย ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยดีหรือถูกต้องทั้งทางกาย ทางจิต และทางสติปัญญา สุขภาพอนามัยดีทางกายคือร่างกายไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของจิต สุขภาพอนามัยดีทางจิตคือจิตปกติไม่เป็นคนวิกลจริต ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะเป็นที่ตั้งของสติปัญญา และสุขภาพอนามัยดีทางสติปัญญาคือไม่มีความเห็นผิด เข้าใจผิด เชื่อผิด และไม่ตกเป็นทาสของกิเลส พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาทุกอย่างให้ลุล่วงไปด้วยดีส่งเสริมให้บุคคลมีครอบครัวที่ดีหรือถูกต้อง หรือไม่มีปัญหาครอบครัวคือมีความเป็นอยู่ที่ถูกต้องต่อกันและกันตามหลักธรรมะเรื่องทิศ ๖ ได้แก่ ทิศข้างหน้าคือบิดามารดา ทิศข้างหลังคือลูกหลาน ทิศข้างซ้ายคือมิตรสหาย ทิศข้างขวาคือครูบาอาจารย์ ทิศข้างบนคือผู้บังคับบัญชาและสมณะ ทิศข้างล่างคือคนที่อยู่ใต้บังคับบัญชา^{๑๙๑}

^{๑๙๑}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

การส่งเสริมให้บุคคลมีระบบเศรษฐกิจที่ดี คือ เป็นบุคคลที่ไม่ยากจน ไม่เดือดร้อน มีระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่ากินอยู่พอดีเท่าที่จะให้สำเร็จประโยชน์ในการเป็นอยู่ แล้วทำหน้าที่ได้มากมาย ถ้ามีเหลือก็ใช้ไปเพื่อประโยชน์ของสังคมหรือสาธารณประโยชน์ ส่งเสริมให้บุคคลรู้จักธรรมชาติ จินตนาการ ธรรมชาติคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ ทั้งนี้ หน้าที่แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น ได้แก่ หน้าที่ชั้นที่หนึ่งพื้นฐานทั่วไปคือหน้าที่ที่ถูกต้องของมนุษย์ หน้าที่ชีวิตรอดอยู่ได้ เป็นหน้าที่ระดับโลกียะ และหน้าที่ชั้นที่สองคือให้รอดจากความทุกข์ ความบีบคั้นของโลก เป็นหน้าที่ระดับโลกุตตระ ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะมีหน้าที่อย่างโลกียะ ให้รอดชีวิตอยู่ได้ในโลก แต่ต้องมีชีวิตอย่างโลกุตตระคือมีหน้าที่ไม่ให้เรื่องโลก ๆ ความเห็นแก่ตัวของกูมาครอบงำทำให้เป็นทุกข์ได้ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนไม่เห็นแก่ตัวคือรักผู้อื่น เพราะนำหลักธรรมะสูงสุดมาใช้คือทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน เรามีปัญหาคือความทุกข์อย่างเดียวกัน คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อย่างเดียวกัน แล้วเราจะเบียดเบียนกันทำไมเราจะเอาเปรียบกันทำไม เราจะรังเกียจกันทำไม เราจึงรักผู้อื่น ส่งเสริมให้บุคคลมีศีลธรรม คือ มีการคิด การพูด การกระทำที่เป็นไปเพื่อให้เกิดความปรกติ ความสงบสุขหรือสันติสุข แต่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาโกลาหลวุ่นวายวิฤตการณ์ใด ๆ ที่ตรงกันข้าม ส่งเสริมให้บุคคลมีสัมมาทิฐิ คือ ความคิดความเห็น ความเชื่อ ความรู้ ที่ถูกต้อง ย่อมก่อให้เกิดการคิด การพูดและการกระทำที่ถูกต้องตามไปด้วย สัมมาทิฐิจึงเป็นความรู้ที่เป็นรากฐานของศีลธรรม และส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนมีชีวิตเย็น ชีวิตเย็นนี้ มี ๒ แบบ คือ ชีวิตเย็นอย่างผู้มีกิเลส แก่กิเลสไม่เกิดขึ้น เพราะสามารถควบคุมไว้ได้ เรียกว่า ชีวิตเย็นแบบชาวโลก และชีวิตเย็นอย่างผู้ไม่มีกิเลส คือ แบบพระอรหันต์ เพราะหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว ไม่มีกิเลสเกิดขึ้นอีก

๒. การสร้างสันติสุขในระดับสังคม

การสร้างสันติสุขในระดับสังคม ควรส่งเสริมให้สังคมมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง กล่าวคือระบบที่คนร่ำรวยกับคนยากจนอยู่ร่วมกันได้ โดยการร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ แต่กลับทะนุบำรุงส่งเสริมรักษาทรัพยากรของธรรมชาติ และทำสิ่งที่มีค่าน้อยให้มีค่ามาก หรือทำสิ่งที่ไม่มีค่าให้กลายเป็นของมีค่า และเป็นระบบเศรษฐกิจที่จัดการให้มนุษย์ได้รับประโยชน์สูงสุดทางจิตวิญญาณคือบรรลุมรรคผลนิพพาน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือคนยากจนก็ตาม ต่างก็พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ โดยมีหลักธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจคือมีความรู้สึกที่ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง กล่าวคือ ระบบที่ทำให้อยู่กันอย่างผาสุก โดยไม่ต้องใช้ศาสตรา โดยไม่ต้องใช้อำนาจ และระบบการเมืองซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น รัฐบาลการบริหาร ตุลาการ นิติบัญญัติ รัฐสภาพ พรรคการเมือง เป็นต้น จะต้องมศีลธรรมคือความถูกต้องเป็นหลักในการปฏิบัติทั้งนักการเมืองและประชาชน ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการปกครองที่ถูกต้อง

ระบบการปกครองทั้งหลายที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นระบบใดก็ตาม ต้องถือเอาธรรมะคือความถูกต้องเป็นใหญ่ มีความถูกต้องเป็นหลัก โดยที่ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองก็ต้องมีธรรมะ มีศีลธรรม คือ ไม่เห็นแก่ตัว แต่เห็นแก่ธรรมะ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบศีลธรรมและศาสนาที่ถูกต้อง ศีลธรรมที่ถูกต้องคือศีลธรรมที่เป็นไปตามหลักของศาสนาที่ถูกต้อง เพราะศีลธรรมเป็นผลผลิตที่ออกมาจากหลักเกณฑ์ของศาสนา เพราะฉะนั้นศาสนาจะต้องเป็นระบบที่ถูกต้องด้วย ศาสนาที่ถูกต้องจึงหมายถึงศาสนาที่มนุษย์สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ถูกต้องคือสันติสุขแก่มนุษย์ ส่งเสริมให้สังคมมีระบบการศึกษาที่ถูกต้อง กล่าวคือ การศึกษาจะต้องสอนให้คนมีทั้งความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการและการประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง มีศีลธรรม เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ สามารถพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงคือทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติเป็นสาวกที่ดีของศาสนา และส่งเสริมให้สังคมมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้องในที่นี้ไม่ได้หมายถึงระบบการกำจัดมลภาวะเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างไปจนถึงวิทยาการสำหรับการเป็นอยู่ทุกแขนง ทุกทิศทาง ทุกระดับที่ถูกต้อง โดยการดำเนินการให้มีลักษณะพอดี และสามารถควบคุมให้มีความเรียบร้อย มีความสงบสันติสุขได้ เรียกว่า นิเวศวิทยาที่ถูกต้อง เหมาะสมแก่ความมีสันติสุข

การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข จึงเป็นสภาพความเป็นอยู่ หรือการดำรงชีพอยู่ที่มีแต่ความสงบปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรง มีความยุติธรรม และแนวทางต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดความสงบอย่างมีหลักการและมีเหตุผล รวมทั้งรู้จักสิทธิหน้าที่ มีวินัยในตนเอง เพราะที่ไหนมีความสงบ มีความสุข นั่นก็คือภาวะไร้ความขัดแย้ง ภาวะที่ทำให้เกิดความสงบสุข ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา

สรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขได้แก่ การส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลและสังคมมีธรรมะคือความถูกต้อง ยึดเอาความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นหลักการสำคัญในการประพฤติปฏิบัติหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม การปกครอง ศาสนา การศึกษา และระบบนิเวศวิทยา หากส่งเสริมตามแนวทางดังที่กล่าวในเบื้องต้นให้เป็นไปพร้อม ๆ กัน ทั้งส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนสังคม สันติสุขก็จะบังเกิดขึ้นแก่สังคมโลก

๒.๓.๖ ชุมชนสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ชุมชนสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

ชุมชนสันติสุขนั้นจะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน (Inner Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก (External Peace) หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี (การคืนดี) เช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ลักษณะของชุมชนสันติสุขดังกล่าว คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางกายหรือทางวัตถุ การบีบคั้นทางสังคม การบีบคั้นทางจิต และบีบคั้นทางปัญญา^{๑๙๒}

ลักษณะภายนอกที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. ชุมชนที่รวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือ สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ฯลฯ ในทางจิตวิญญาณ คือ สมาชิกของชุมชนมีค่านิยม ความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและสมาชิกในชุมชน มีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน

๒. ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง แม้จะมีการพึ่งพิงภายนอกก็อยู่ในลักษณะที่ชุมชนมีอำนาจในการจัดการ การเลือกสรรการตัดสินใจต่อส่วนรวมสูง ไม่ว่าจะเป็นด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล

๓. ชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางของการแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

^{๑๙๒}ประเวศ วะสี, **สานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า บทนำ.

๔. ชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี ฯลฯ มีผลให้ชุมชนมีความรู้ ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๑๙๓}

โดยรวม คือ ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นใน ศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชน พร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดโอกาสให้กับ สมาชิกทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมโปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการ ประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผล การ แก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชนสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้า ร่วมในกระบวนการของชุมชนมีแผนของชุมชน ที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่ง การพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และ มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่ง ความช่วยเหลือ จากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพา ตลอดไป มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

ชุมชนสันติสุขคือความเข้มแข็งของชุมชนเปรียบประดุจภูมิคุ้มกันทางสังคม มีส่วนประกอบ ที่สำคัญ ๓ ประการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ^{๑๙๔} เกณฑ์ชีวิตของ ชุมชนนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งต่อการเสริมสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง มี ความเป็นปึกแผ่น แน่นแฟ้น มีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของ ตนเอง เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีศีล เป็นสังคมที่ สามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นภาระผู้อื่นเพราะว่า เราเป็นคนมีสัมมาอาชีวะ มีงานมีกิจการที่มั่นคงขยัน สร้างสรร ขวนขวาย กระตือรือร้น กล่าวโดยรวม คือ

๑. อยู่กันอย่างผาสุก สุขภาพแข็งแรง จิตใจเบิกบาน ร่าเริง จิตใจร่าเริง ก็คือ ความ หมั่นหมองความเครียดน้อยลง แจ่มใส ไม่เศร้า ไม่หดหู่ ไม่เครียด ไม่เซ็ง ถ้าใครยังเครียด เซ็ง มีด ๆ มั่ว ๆ หม่น ๆ หมอง ๆ นั้นผิดทางแล้ว

^{๑๙๓}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์, การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิด เพื่อข้อเสนอแนะ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๐.

^{๑๙๔}ประเวศ วะสี, บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐), หน้า ๓๖-๓๗.

๒. ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่รุ่งเรืองฟุ้งเฟื่อง ไม่ผลาญพลา สุรุ่ยสุร่าย โลกทุกวันนี้มันเฟ้อ อยากได้มา แสวงหาเกินความจำเป็น มาบำเรอตน มาสะสม

๓. มีความประณีต ประหยัด แต่เอื้อเฟื้อสละแจกจ่าย ละเอียดลออ ประหยัด สิ่งไหน นำมาซ่อมแซมใช้ได้ใหม่ก็นำมาใช้อีก

๔. ไม่มีอาชญากรรม ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม

๕. มีความพร้อมเพรียง สามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพพร้อมเพรียงกันทำงาน งานที่เป็น กุศล เป็นภาพรวมของความสามัคคี สัมผัสได้ในความเป็นปึกแผ่นแน่นหนาของความเป็นภราดร เป็น ชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด ยั่งยืน หมายถึงความไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่คลอนแคลน เป็นความ ยั่งยืนคงทน มั่นคงแข็งแรง

๖. เป็นสังคมที่สร้าง “ทุนทางสังคม” มีประโยชน์คุณค่าต่อผู้อื่นและสังคมทั่วไปในรอบ กว้าง “ทุนทางสังคม” คือการเสียสละอย่างแท้จริง เราเสียสละให้คนคนหนึ่ง “ทุน” คือการสั่งสม เรา เสียสละ ๕ หน่วย ก็เป็นบุญของเรา ๕ หน่วย มันเป็นนามธรรมที่ได้เสียสละให้กับสังคม คนที่มี ประโยชน์มีคุณค่าต่อผู้อื่นนั้นและ คือ “ทุนทางสังคม” มีคุณธรรมที่แท้จริง มีสัจธรรมที่เป็นผู้เสียสละ ให้แก่ทางสังคม

๗. เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย

๘. เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างมีความสุข^{๑๔๕}

สรุปได้ว่า ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่มีชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชน ที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองสมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วม ในกระบวนการของชุมชน มีความมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน มีพื้นฐาน ของความมีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยนัยนี้ ชุมชนสันติสุขนั้น จะมีลักษณะที่โดดเด่น คือ ลักษณะแห่งสันติสุขภายใน หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนตน หมายถึง ความรู้สึก สภาวะที่สุข สงบเย็น ภายในจิตใจ และลักษณะสันติสุขภายนอก หรือเรียกว่า สันติสุขส่วนสังคม หมายถึง สภาวะที่บุคคล สังคม หรือโลก ไม่มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรัก สามัคคี มีเสรีภาพ เคารพ ในสิทธิมนุษยชน โดยมีความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดี ทั้งนี้ มีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ ธรรมะ การเรียนรู้ และการจัดการ ดังกล่าวนี้นับเป็นองค์ประกอบชุมชนสันติสุขที่เป็นองค์ประกอบ ในลักษณะองค์รวม ไม่สามารถขาดองค์ใดองค์ประกอบหนึ่งไปได้ นั่นเอง

^{๑๔๕}โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

๒.๓.๗ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

จากการศึกษาเกี่ยวกับ พุทธสันติวิธีสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

สังคมแห่งสันติ จัดได้ว่า เป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้ง และบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ^{๑๙๖}

สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านต่าง ๆ ทำให้มีความสุขทั้งส่วนตนและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังพุทธพจน์ความว่า “ชีวิตถูกขรณำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกขรณำเข้าไปแล้วไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันต์ในมรณะควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเกิด”^{๑๙๗}

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนโดยมุ่งหมายไปที่เรื่องของชีวิต และสอนเฉพาะเรื่องที่สามารถนำไปถอนทุกข์ถอนปัญหาของชีวิตซึ่งเป็นเสมือนลูกศรอาบยาพิษออกจากชีวิตให้ได้โดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะเวลาของชีวิตมีน้อยนิด ดังที่ ทำอย่างไรจะพัฒนาปุถุชนไปให้เป็นอริยชนหรืออารยชน เราจึงต้องพัฒนาปุถุชนนี้ขึ้นไปอีก เพื่อไม่ให้มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้มาสร้างปัญหาความขัดแย้ง ไม่มาทำสงครามกัน ไม่ให้มาเอารัดเอาเปรียบข่มเหงรังแกอะไรต่าง ๆ สารพัด ที่มันเกิดเป็นปัญหาในสังคมปัจจุบัน^{๑๙๘}

คำถามว่า “ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ” เหตุผลก็คือ “สันติภาพนั้นมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคลหรือทั้งหมดในโลก ล้วนต้องการสันติภาพ”^{๑๙๙}

^{๑๙๖}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๔๗.

^{๑๙๗}ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓/๔-๓๙๖.

^{๑๙๘}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘-๒๙.

^{๑๙๙}พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ), สันติภาพของโลก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

ในประเทศไทยขณะนี้ความขัดแย้งทางความคิดลงลึกแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชนมี มองแทบไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ และเห็นวิวัฒนาการของประชาธิปไตย เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือกระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ซึ่งหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมก็คือ “การทะลายนและสลายความเป็นอัตลักษณ์” และ “ยอมรับในความแตกต่าง” ของมนุษย์แต่ละคน อันเป็นการส่งเสริมและยอมรับในศักยภาพของมนุษย์โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์เองเป็นฐานรากว่าเข้มแข็งพอที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะพาให้ชุมชนก้าวผ่านความขัดแย้ง หนนี้ไปได้ แนวทางการสร้างสังคมสมานฉันท์ในกรอบของพุทธสันติวิธี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสุข มีความรู้ความเข้าใจศาสนาที่ตนนับถืออย่างเพียงพอ โดยปราศจากการนำศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องกีดกันสันติสุขที่จะพึงมีร่วมกัน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยกรอบความคิดและการวิเคราะห์จากสหศาสตร์ ประกอบด้วย สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสาขาต่าง ๆ ด้วย

สันติวิธีและประชาธิปไตยจึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกัน ถ้าพัฒนาประชาธิปไตยได้มาก โอกาสที่สันติวิธีสัมฤทธิ์ได้มาก และมีโอกาสประสบความสำเร็จ เมื่อสันติวิธีทำงานได้สำเร็จ ประชาธิปไตยต้องได้รับการเกื้อหนุนหรือสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มิติของความเท่าเทียมหรือความเสมอภาคอย่างสุจริตและเป็นธรรมในสังคมด้วยหลักธรรมาธิปไตยคือถือธรรมเป็นใหญ่ คำนึงถึงความถูกต้องความสมควร ถือได้ว่าการทำความดีก็เพราะเห็นแก่ความดี ทำความดีเพราะเห็นแก่ความดี ความถูกต้องไม่ใช่ทำด้วยหวังอะไรตอบแทน หลักธรรมาธิปไตยนี้พระพุทธศาสนาสอนอย่างตรงไปตรงมาเป็นอย่างดี เพราะหลักธรรมาธิปไตยอาจนำไปใช้ได้ทุกกรณีและสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่ทุกคนนั้นต้องคำนึงถึงหลักธรรมาธิปไตย เมื่อสังคมไทยมีความรักความสามัคคีแล้วก็เกิดความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ

ในบรรดาธิปไตยทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด และโลกาธิปไตยก็ยังดีกว่าอัตตาธิปไตย ถึงอย่างไรพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตย ถ้าเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรมในความถูกต้อง เป็นธรรม ชอบธรรม มีความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง ต่อประชาชน เหมือนพ่อปกครองลูก (Paternalism) และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้นประเสริฐที่สุด แม้นักปรัชญาเมธีทางการปกครองในยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้า โดยกล่าวว่า ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด^{๒๐๐}

^{๒๐๐} วัชร ธีรพันธุ์เมธี, พุทธปรัชญาการปกครอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

ธรรมาธิปไตย หมายถึง ความมีธรรมเป็นใหญ่ หรือปรรภาธรรมเป็นใหญ่ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ทรศนะ คือ ในแง่ของการประพฤติธรรม และในแง่ของปรัชญาการปกครอง โดยในแง่ของการประพฤติธรรม ธรรมาธิปไตย เป็นการปรรภาพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ในอาธิปไตยสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย... ธรรมาธิปไตย เป็นอย่างไร คือภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกบวชจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ เชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อหิงสาอันรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้ พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย ภิกษุทั้งหลาย ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้ว เรายกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ธรรมาธิปไตย”^{๒๐๑}

ส่วนในแง่ของปรัชญาการปกครอง ธรรมาธิปไตยเป็นการปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่ การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมาตย์หรือเกียรติกษัตริย์ รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ การปกครองในลักษณะนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจะนำมาใช้กับทุกยุคสมัย แม้จะกล่าวอีกสักกี่ครั้งก็ยุคสมัยก็คงเป็นอย่างนั้น อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับธรรมะคือความถูกต้องโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นความเห็นของคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อยก็ตาม แม้จะเป็นความเห็นของบุคคลคนเดียว ทว่าชอบธรรมหรือเป็นความเห็นที่ถูกต้องก็ถือเอาตามนั้น

การปกครองที่ดีเลิศตามนัยแห่งพุทธศาสนา คือ ธรรมาธิปไตย ได้แก่ การยกย่องธรรมะให้เป็นใหญ่ทั้งในหมู่ผู้นำและประชาชนทั่วไป มีการเทิดทูนผู้มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน การปกครองสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชหลังจากที่ทรงยอมรับนับถือพุทธศาสนาแล้ว ถือว่าเป็นแบบธรรมาธิปไตย ธรรมาธิปไตยยกย่องผู้มีธรรมะ และเป็นการปกครองที่อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและจริยธรรม และมุ่งให้ราษฎรยึดธรรมะเป็นเกณฑ์^{๒๐๒}

^{๒๐๑} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๐/๒๐๓.

^{๒๐๒} สุรพล สุยะพรหม, การเมืองกับการปกครองของไทย, (กรุงเทพมหานคร: มหาลุฬายาบรรณาคาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๔.

สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติ เพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง แนวทางนี้เป็นการปฏิเสธหนทางสุดโต่งทั้งสองด้าน คือ

๑. หนทางในการแสวงหา และแย่งชิงผลประโยชน์และความต้องการเพื่อบำรุงบำเรอและสนองต่อความอยากที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์

๒. การทรมาณตนโดยการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความทุกข์ยากลำบากให้แก่ตนเองด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าการดำเนินการดังกล่าวจะทำให้ตัวเองบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวัง

โลกเป็นอหิวาภาวะตามหลักอทิปปัจจยตา คือ สรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างไม่อาจแยกขาดจากกันได้ ทศณะดังกล่าวตามหลักพระพุทธศาสนาช่วยให้บุคคลหลุดพ้นจากความยึดติดในสมมติบัญญัติทั้งยังช่วยให้ถอนออกจากความสำคัญมั่นหมายในตัวตน^{๒๐๓} แนวทางปฏิบัติการณ์สันติวิธีแบบอหิวาภาวะมีลักษณะเด่น คือ การไม่แยกการภาวนากับกิจกรรมทางสังคมออกจากกัน เพราะปฏิบัติการทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนพัฒนาตนในทางจิตวิญญาณ เป็นการบ่มเพาะความเมตตาความอดทนความไม่ถือตัวตนและการเอาชนะความโกรธเกลียด พร้อมทั้งจะยอมรับความทุกข์ทางกายโดยที่ใจไม่ได้ทุกข์ตามไปด้วย เป็นต้น และยังถือว่าเป็นแค่การกระทำแต่ไม่มีผู้กระทำซึ่งการคิดเช่นนี้จะช่วยคลายความยึดมั่นถือมั่นในผลของการกระทำให้ลดน้อยถอยลง

ด้วยเหตุนี้ “ทางสายกลาง” จึงถือว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ประกอบด้วยหนทางในการดับทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรงสมุทัยคือสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อให้เข้าถึงนิโรธ คือสันติ โดยใช้ “มรรค ๘” ซึ่งถือได้ว่าเป็น “สันติวิธีวิถีพุทธ” ที่ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ คือ

๑. ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) โดยเน้นกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น ประตูปานแรก คือสร้างความรับรู้ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวประเด็นปัญหา สาเหตุ เป้าประสงค์ที่มุ่งหวัง และวิธีดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าประสงค์การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งแต่แรก จะทำให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ข้อเสนองานร่วมกันและกันว่า มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติร่วมอย่างไรประเด็นสำคัญคือ ความเข้าใจชัดเจนในความเป็นเราจะทำให้ง่ายต่อการเปิดพื้นที่ให้คนอื่น หรือกลุ่มอื่นได้พิจารณาข้อห่วงใยต่าง ๆ ด้วยซึ่งการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันอย่างถูกต้องจะก่อให้เกิดพลังสนับสนุนและการตอบรับจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมอย่างมากมายมหาศาล

^{๒๐๓} พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิวาภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลมศึกษา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๗.

๒. ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) โดยการแสดงออกต้องไม่เป็นไปเพื่อความอยากได้อำนาจหรือมุ่งผลประโยชน์และความต้องการส่วนตนหากแต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง การไม่คิดผูกพยาบาทอาฆาตมาดร้าย และจงเวรจองกรรมต่อเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและการไม่กระทำการที่นำไปสู่การเบียดเบียนตนเองและคนอื่นให้เกิดความทุกข์ทรมานและเดือดร้อนอันเกิดจากการแสดงออกด้วยการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

๓. การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) เน้นการสื่อสารแบบสัมมาวาจาโดยไม่ใช้วาจาหรือคำพูดที่แสดงออกด้วยการด่าทอ การใช้คำหยาบคาย การพูดเพื่อเจ้อ ส่อเสียดการพูดปิดมดเท็จ ถูกเหยียดหยามการใส่ร้ายป้ายสีอันจะนำไปสู่การสร้างความโกรธเกลียด เคียดแค้นและชิงชังเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมสัมมาวาจาจึงเป็นการสื่อสารด้วยข้อมูลที่เป็นจริง ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคีมีประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา การสื่อสารด้วยคำพูดผ่านสื่อต่าง ๆ ที่เน้นแง่มุมเชิงบวกจะทำให้บรรยากาศการพูดคุย และหาทางออกเป็นไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้นเพราะหลายครั้งการสื่อสารได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คู่กรณีมาขยายผลและเติมเชื้อไฟแห่งความเกลียดชังอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๔. การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) โดยการไม่ยุยงส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกิดการใช้ความรุนแรงด้วยการทำร้ายประหารชีวิตประหารบุคคลอื่นที่มีความเชื่อและเห็นต่าง สังคมโลกและสังคมไทยมิได้สิ้นไร้ไม้ตอกและอับจนหนทางในการแสวงหาเครื่องมือจัดการความขัดแย้งหากแต่ท่าทีของคู่ขัดแย้งได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการหาทางออกร่วมกันการแสดงท่าทีที่เปี่ยมล้นด้วยความรัก ให้เกียรติและเคารพกลุ่มบุคคลความเชื่อและการกระทำที่แตกต่างจะเป็นสะพานที่ทำให้คู่กรณีได้ทอดเดินข้ามพื่นที่ของตัวเองไปเรียนรู้และพร้อมจะเข้าใจเพื่อนมนุษย์มากยิ่งขึ้น

๕. ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) ใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรม ไม่คลาดเคลื่อนไปจากธรรมจะทำให้การดำเนินชีวิตมีคุณและมีความหมายมากยิ่งขึ้นแนวทางเหล่านี้จะกลายเป็นแบบอย่างของกลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคม ทั้งในความเชื่อมั่นและเกิดแรงแรงบันดาลใจในการปฏิบัติภารกิจเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันแบบอย่างที่ได้ชัดคือการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายของมหาตมะคานธีได้กลายเป็นพลังและความศรัทธาของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม การเพียรละสิ่งไม่ถูกต้องและเหมาะสมที่ได้ดำเนินการอยู่การเพียรรักษาสิ่งที่ดีและงดงามเอาไว้อย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาความจริง ความดีและความงามให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ การกระทำการในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดแนวร่วมอย่างยั่งยืนและมั่นคงและแนวร่วมเหล่านั้นพร้อมที่จะร่วมอุดมการณ์อย่างมั่นคงโดยไม่หวาดกลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ที่จะตามมาอีกทั้งจะทำให้คู่กรณีตระหนักรู้ถึงพลังของถึงความมุ่งมั่นของเรา

๗. การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) กำกับ ควบคุมและรู้เท่าทันความคิดของตนเองไม่กระทำการหรือตัดสินสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความหุนหันพลันแล่นภายใต้อิทธิพลของไฟที่กำลังสุมใจคือ ไฟคือความอยากได้ผลประโยชน์ และความต้องการ ไฟคือความโกรธเกลียดและไฟคือความหลง ในขณะที่เผชิญหน้ากับสถานการณ์ความกดดัน ยุ่งยาก และซับซ้อนต้องใช้สติเป็นเครื่องมือในการกำกับ และตรวจสอบ ไม่ให้ประมาท ยามใจและหลงใหลในชัยชนะ ซึ่งอาจจะก่อเกิดผลกระทบในเชิงลบตามมาดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์ บุคคลละความชนะและความแพ้เสียแล้ว จึงสงบระงับ (เวร) นอนเป็นสุข”

๘. ความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration) เป้าหมายของสันติวิธี คือการปรากฏขึ้นของความสันติ ซึ่งผ่านการรับฟัง การยอมรับ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจำเป็นต้องเพ่ง จดจ่อและมุ่งมั่นต่อเป้าหมายที่ได้กำหนดทิศทางและวางกรอบเอาไว้ อีกทั้งไม่ย่อท้อเหนื่อยหน่ายต่อปัญหาที่เข้ามา ทำทลายต่อการพูดคุยเพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดที่คู่กรณีสามารถรับได้โดยไม่ยึดมั่นในทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับเราคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้น ถึงกระนั้น ในขณะที่เรามุ่งมั่นต่อเป้าหมายมากเพียงใด จำเป็นต้องใส่ใจต่อวิธีการและความสัมพันธ์มากขึ้นเพียงนั้น^{๒๐๔}

หากคุณสมบัติเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมได้ คนในสังคมสามารถยอมรับความแตกต่างในมิติต่าง ๆ ได้ เช่น ความคิดเห็น ชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เกื้อหนุน สันติวิธีทั้งสิ้น^{๒๐๕}

สรุปได้ว่า สังคมแห่งสันติเป็นสังคมที่ไร้ความรุนแรงหรือปราศจากความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่สังคมดังกล่าวยังมีความขัดแย้งและบางครั้งหรือบางสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าวได้พัฒนาตนเองไปสู่จุดที่สังคมไร้สันติหรือปราศจากสันติ จึงมีความจำเป็นต้องใช้วิธีเชิงสันติ เข้าไปจัดการความขัดแย้งแบบสันติหรือจัดการความรุนแรงแบบสันติ สังคมจะเกิดสันติสุขได้ทุกคนในสังคมจะต้องมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน มีความหนักแน่นเสมอกันและปรับตัวเข้าหากันได้ มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามัคคีปรองดองกัน มีสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมกัน สันติวิธีวิถีพุทธคือทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าทรงนำเสนอให้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติเพื่อให้หลุดจากกับดักของทุกข์คือความขัดแย้งและความรุนแรง ประกอบด้วยกระบวนการและวิธีการที่สำคัญ ๘ ประการ ความเข้าใจที่ถูกต้อง (Right Understanding) ความคิดที่ถูกต้อง (Right Thought) การใช้การสื่อสารที่ถูกต้อง (Right Speech) การแสดงท่าทีที่ถูกต้อง (Right Action) ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง (Right Livelihood) การมีสติที่ถูกต้อง (Right Mindfulness) และความมุ่งมั่นในหนทางที่ถูกต้อง (Right Concentration)

^{๒๐๔} อ่างแล้ว, พระไพศาล วิสาโล, สันติวิธีบนวิถีแห่งทวิภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ, หน้า ๑๕๔.

^{๒๐๕} Robert A. Dahl, *On Democracy*, (London: Yale University Press, 2000), pp. 38-44.

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี

บริบทนี้ ครอบคลุมข้อมูลพื้นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ภาคตะวันตกในบริบทพื้นที่จังหวัดราชบุรี ดังนี้

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ ๕,๑๙๖ ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองเป็น ๑๐ อำเภอ คือ อำเภอเมืองราชบุรี อำเภอโพธาราม อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอปากท่อ อำเภอจอมบึง อำเภอบางแพ อำเภอดำเนินสะดวก อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอบ้านคา จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่า ราชบุรีเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ที่สมัยนั้นเรียกกันว่า “ทวารวดี” และราชบุรียังเป็นแหล่งพบปะของพ่อค้าวาณิชแต่ครั้งโบราณ ทั้งยังเป็นเมืองหน้าด่านที่ติดต่อกับพม่า ดังนั้น ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง^{๒๐๖} ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโสัง และ ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง โดยมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี^{๒๐๗}

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	บ้านโป่ง	บ้านโป่ง	๑๗,๐๗๒
		บ้านโป่ง	กรับใหญ่	๑๔,๖๔๓
		เมือง	หน้าเมือง	๓๖,๐๔๐
		โพธาราม	โพธาราม	๙,๒๙๒
๒	ชาติพันธุ์ยวน	เมือง	คูบัว	๑๐,๙๒๖
			ห้วยไผ่	๖,๗๖๖
			ดอนตะโด	๑๕,๕๐๕
			เจดีย์หัก	๒๑,๓๐๖
			หินกอง	๘,๓๙๑
			ดอนแร่	๔,๓๕๖

^{๒๐๖}วิกิพีเดียพจนานุกรมเสรี, จังหวัดราชบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดราชบุรี> [๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

^{๒๐๗}ถิ่นที่อยู่และจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี ไม่นับรวมกลุ่มไทยพื้นถิ่นจังหวัดราชบุรี.

ตารางที่ ๒.๑ การตั้งถิ่นฐานและจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๓	ชาติพันธุ์ยวน (ต่อ)	โพธาราม	หนองโพ	๖,๘๓๙
		บ้านโป่ง	หนองปลาหมอ	๗,๑๔๒
		บางแพ	วัดแก้ว	๕,๘๗๖
		ปากท่อ	อ่างหิน	๔,๘๖๘
		ปากท่อ	ทุ่งหลวง	๑๓,๖๖๗
		ปากท่อ	บ่อกระดาน	๒,๖๘๔
		จอมบึง	รางบัว	๙,๒๘๔
		สวนผึ้ง	ท่าเคย	๙,๔๕๑
	ชาติพันธุ์มอญ	บ้านโป่ง	คู้งพยอม	๗,๒๑๒
		บ้านโป่ง	บ้านม่วง	๓,๖๖๖
		บ้านโป่ง	นครชุมน์	๖,๒๙๘
		โพธาราม	คลองตากต	๑๑,๘๖๓
		โพธาราม	สร้อยฟ้า	๓,๔๕๖
		โพธาราม	ดอนกระเบื้อง	๔,๒๑๕
๔	ชาติพันธุ์เขมร	เมือง	คู้งกระถิน	๕,๖๒๐
		เมือง	พงสวาย	๙,๗๖๗
		ปากท่อ	ยางงาม	๒,๓๘๕
		ปากท่อ	ดอนทราย	๙,๖๘๘
		ปากท่อ	ปากท่อ	๗,๔๗๙
		ปากท่อ	หนองกระทุ่ม	๕,๘๘๙
		วัดเพลง	เกาะศาลพระ	๓,๗๓๕
		บางแพ	หัวโพ	๔,๗๐๙
		บางแพ	บางแพ	๘,๒๐๕
		โพธาราม	บางโตนด	๕,๑๙๙
		โพธาราม	เจ็ดเสมียน	๕,๗๐๙

ตารางที่ ๒.๑ การตั้งถิ่นฐานและจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ต่อ)

ที่	ชาติพันธุ์	อำเภอ	ตำบล	จำนวน (คน)
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	เมือง	เขาแร้ง	๓,๓๓๒
		โพธาราม	บ้านฆ้อง	๘,๗๐๑
		โพธาราม	บ้านสิงห์	๑๒,๑๕๗
		โพธาราม	บ้านเลือก	๑๐,๔๘๐
		โพธาราม	ดอนทราย	๗,๒๒๔
		บ้านโป่ง	หนองกบ	๑๑,๘๗๗
		บ้านโป่ง	ปากแรต	๑๖,๒๓๘
		บ้านโป่ง	หนองอ้อ	๑๕,๔๘๐
		บ้านโป่ง	ท่าผา	๑๘,๔๖๒
		จอมบึง	ปากช่อง	๙,๗๗๓
๖	ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง	จอมบึง	จอมบึง	๑๕,๔๗๓
		ดำเนินสะดวก	ดอนคลัง	๔,๘๘๙
		ดำเนินสะดวก	บัวงาม	๔,๒๘๒
		บางแพ	ดอนคา	๓,๕๗๕
		ปากท่อ	ห้วยยางโทน	๔,๒๒๑
๗	ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง	สวนผึ้ง	สวนผึ้ง	๒๐,๙๕๕
		สวนผึ้ง	ตะนาวศรี	๑๕,๖๒๘
		บ้านคา	บ้านคา	๙,๒๐๐
		บ้านคา	บ้านบึง	๙,๕๐๖
		ปากท่อ	ยางหัก	๗,๘๒๘
รวม				๕๑๘,๔๘๔

สรุปได้ว่า จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากตำนานและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้สันนิษฐานได้ว่าในอดีตชื่อว่าทวารวดีซึ่งเป็นหัวเมืองที่เจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่งของแคว้นสุวรรณภูมิ ราชบุรีจึงเป็นดินแดนที่หลากหลายชาติพันธุ์และกลุ่มชนที่สุดแห่งหนึ่ง ประชากรของจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ กลุ่ม (ไม่นับรวมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น) ได้แก่ ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ยวน ชาติพันธุ์มอญ ชาติพันธุ์เขมร ชาติพันธุ์ลาวเวียง ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง และชาติพันธุ์กะเหรี่ยง มีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้น ๕๑๘,๔๘๔ คน

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บริบทนี้ ครอบคลุมสาระว่าด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระมหาชินวัฒน์ ธมมเสฏโฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม โดยรวมไม่แตกต่างกัน^{๒๐๘}

พระมหาสมพงษ์ ชนุตโตโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม พบว่า การรณรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป^{๒๐๙}

^{๒๐๘}พระมหาชินวัฒน์ ธมมเสฏโฐ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘, หน้า ก.

^{๒๐๙}พระมหาสมพงษ์ ชนุตโตโม, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

พระปลัดอำนาจ ปณฺณารโ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลต้องบริหารงานโดยนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้อย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดอันจะมาซึ่งประโยชน์สุขของคนในตำบล ควรมีมาตรการส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรมของคนในองค์กรและตำบล ให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในองค์กรและชุมชน เป็นตัวอย่างของคนในตำบล ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว ประสานงานให้เป็นระบบให้ทันต่อเหตุการณ์ ส่งเสริมรายได้ให้เกิดขึ้นแก่คนในตำบล โดยการแนะนำส่งเสริมหาอาชีพที่เหมาะสมให้ และแนะนำให้ประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างมีระบบ ส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลมีส่วนร่วมในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นโดยการเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็นวิจารณ์การทำงานขององค์กร ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรและประชาชนในเขตตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้^{๒๐๐}

พระไพฑูรย์ รตนโก ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุตรดิตถ์” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลควรใช้หลักกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการการให้เป็นที่ยอมรับของสังคมกำหนดกรอบการบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องทุกขั้นตอน มีการจัดระบบงานและข้อมูลข่าวสารเพื่อเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้เพื่อเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญและมีส่วนร่วมทุกมิติ มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานโดยการวางกรอบความรับผิดชอบให้มีขอบเขตที่ชัดเจนครอบคลุมทั้งระบบงาน มีการเพิ่มความสามารถในการบริหาร งานเพิ่มผลผลิตของงานในทางบวกให้เกิดความคุ้มค่ากับต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับ และการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และมีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร^{๒๐๑}

^{๒๐๐}พระปลัดอำนาจ ปณฺณารโ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

^{๒๐๑}พระไพฑูรย์ รตนโก, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุตรดิตถ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

พระจุล ธีรปณณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านหลักความคุ้มค่า ด้านหลักความรับผิดชอบ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักคุณธรรม และด้านหลักความโปร่งใส สำหรับปัญหาและอุปสรรค พบว่า ผู้บริหารเลือกใช้งาน เลือกปฏิบัติในแต่ละบุคคล ผู้บริหารยังบริหารงานด้วยอารมณ์ การทำงานยังไม่มีมาตรฐานเดียวกัน ใช้ระบบอุปถัมภ์ ขาดความยุติธรรม การทำงานของพนักงานยังขาดความความทุ่มเท และเสียสละ ความเสมอภาคของพนักงานทุกคน ยังไม่ทั่วถึง มีการแบ่งพรรคพวกในการปฏิบัติงาน มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ การตรวจสอบภายใน ยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร และแนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวม ได้แก่ รมณศรีให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย ผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป^{๒๑๒}

สรุปได้ว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลนั้น เป็นการศึกษาที่มีขอบเขตด้านเนื้อหา ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ซึ่งเป็นหลักการของหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) หรือการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ นั้นเอง ซึ่งธรรมาภิบาลหรือธรรมรัฐนี้ มีกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในเรื่องเจตนาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำเรื่องความสุขของมนุษย์อันถือว่าเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต ดังนั้น การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงเป็นเรื่องสามารถกระทำได้

^{๒๑๒}พระจุล ธีรปณณ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง

จากการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง จึงพบเนื้อหาสาระที่สำคัญ ดังนี้

พระมหาอุบล จรธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ปรัชญาการปกครองของนักปรัชญาตะวันตกให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาการปกครองเป็นหลักสำคัญ เช่น หลักการปกครองและเป็นผู้ปกครองเน้นที่ความสงบสุขของประชาชนเป็นหลัก รูปแบบการปกครองแต่ละรูปแบบนั้นไม่มีความเท่าเทียมกันเพราะการบริหารของผู้ปกครองจะปรับใช้ รูปแบบใดเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ส่วนที่ชนะของ มาเคียวเวลลี คือ ผู้ปกครองมีความสำคัญในการปกครอง ขึ้นอยู่กับผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง จะจัดการปกครองให้ดีแค่ไหนเพียงไร และรูปแบบการปกครอง (๒) การปกครองตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นธรรมชาติของมนุษย์เป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าทรงวางรูปแบบการปกครองให้คณะสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม กล่าวคือ พระธรรมกับพระวินัย โดยคณะสงฆ์ทั้งหมดต้องยึดหลักพระธรรมวินัย อันเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและสามารถครอบคลุมด้านการปกครองตามหลักทางพระพุทธศาสนาและหลักการปกครองด้วยสามัคคีธรรม แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง เป็นธรรมมีเหตุผล อันประกอบไปด้วย อำนาจในการปกครอง รูปแบบการปกครอง จริยธรรมการปกครอง^{๒๑๓}

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารรัฐกิจในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๒ รูปแบบ คือ แบบราชาธิปไตย และแบบสามัคคีธรรม โดยการปกครองแบบราชาธิปไตยนี้เป็นระบบการเมืองการปกครองของไทยในอดีต เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระมหากษัตริย์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ เมืองที่เป็นศูนย์กลางปกครองในสมัยพุทธกาลมี ๔ รัฐ ได้แก่ มคธ โกศล วังสะ และอวันตี ส่วนการปกครองแบบสามัคคีธรรม ปัจจุบันเราเรียกว่า ประชาธิปไตย คือ รัฐวชิ (๓) วิธีการบริหารรัฐกิจในคัมภีร์พระพุทธศาสนามี ๒ วิธี คือ วิธีการบริหารรัฐกิจในส่วนข้าราชการบริหาร และวิธีการบริหารรัฐกิจในส่วนประชาราษฎร์ ทั้งส่วนคฤหัสถ์ (ที่มีใช้ข้าราชการบริหาร) และส่วนสมณสงฆ์ ซึ่งมี ๔ ประเด็น คือ ความหมาย การได้รับตำแหน่งหรือการแบ่งกลุ่มการปกครอง บทบาทและหน้าที่ และคุณธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา^{๒๑๔}

^{๒๑๓}พระมหาอุบล จรธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ก.

^{๒๑๔}ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, “การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ก.

พันตำรวจตรี สุรศักดิ์ ขำเนตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ตามนโยบายที่กำหนดไว้ในโครงสร้างการบริหารแต่ก็เกิดปัญหาในภาพรวมไม่ว่าการวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การติดต่อประสานงาน และการควบคุมเกิดความไม่สมดุล จึงทำการบริหารงานตอบสนองความต้องการของประชาชนไม่ทั่วถึงและเกิดการร้องเรียนในหลาย ๆ แห่งซึ่งเกิดจากการบริหารงานไม่ชัดเจนตามภาระงาน ฉะนั้น ถ้านำหลักธรรมาธิปไตยมาบูรณาการและประยุกต์ใช้จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่สำหรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งมีความซื่อสัตย์ ประชาชนก็เกิดศรัทธาและความเชื่อมั่นในการทำงาน^{๒๑๕}

นายนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” จากผลการวิจัยพบว่า เมื่อจำแนกตามแนวคิดที่ปรากฏในอินเดีย รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยนั้น มีทั้งตามแบบพราหมณ์และแบบพุทธ และผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้ปกครองที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา เนื่องจากการมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในการเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ แต่เพียงพระองค์เดียว สำหรับบุคคลอื่น ๆ มีข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มีบุโรหิต อำมาตย์ และเสนาบดีเป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดถึงอาณาเขตของรัฐหรือแคว้น จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ราชาธิปไตยในรัฐหรือแคว้นนั้น ๆ มีอำนาจหรือมีความเข้มแข็งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการมีอำนาจสิทธิ์ขาดของผู้ปกครองจะเป็นสิ่งที่โดดเด่นในการปกครองแบบราชาธิปไตย แต่สิ่งที่ทำให้ราชาธิปไตยดำรงมั่นคงอยู่ได้ นอกจากการมีอำนาจและความจงรักภักดีของข้าราชการบริพารแล้ว ยังต้องอาศัยการมีธรรมะด้วย ไม่ว่าจะเป็นธรรมะตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์หรือธรรมะตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็ตาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำหรือผู้ปกครองในระบอบราชาธิปไตยได้รับการยอมรับและสามารถดำรงอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน^{๒๑๖}

^{๒๑๕} พันตำรวจตรี สุรศักดิ์ ขำเนตร, “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

^{๒๑๖} นายนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตฺโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)” จากผลการวิจัยพบว่า พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) สามารถนำธรรมาภิบาลทั้ง ๖ ประการ มาประยุกต์ใช้ได้จริงกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ดังนี้ ด้านหลักนิติธรรม ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญสูงสุดในการปกครอง อิงอาศัยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่เกื้อกูลพระธรรมวินัย ด้านหลักคุณธรรม ได้ปกครองคณะสงฆ์ในลักษณะการปกครองโดยธรรม ถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ ตามคติทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมาธิปไตย ด้านหลักความโปร่งใส ได้ปกครองคณะสงฆ์ด้วยความเปิดเผย ตรงไปตรงมา โดยอาศัยการจัดประชุมพระสังฆาธิการตามมติมหาเถรสมาคม และการจัดประชุมเพิ่มเติมเป็นการภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ ด้านหลักการมีส่วนร่วม ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถ ตั้งใจทำงาน และมีคุณสมบัติเหมาะสม เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ โดยแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการผู้ปกครองในระดับต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการบริหารงานเฉพาะกิจ ในรูปแบบของการทำงานเป็นทีม ด้านหลักความรับผิดชอบ ได้ปกครองคณะสงฆ์ด้วยสำนึกรับผิดชอบต่อปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเขตปกครอง มีความกระตือรือร้นในการระงับอธิกรณ์ให้ยุติลง ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ มีการวินิจฉัยความผิดและลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดวินัยหรือประพฤติตนไม่สมควรแก่สมณสาธูป ด้วยความเที่ยงธรรม สุจริต เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งปัญหา และด้านหลักความคุ้มค่า ได้ปกครองคณะสงฆ์โดยการให้คนให้เหมาะสมกับงาน มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานของบุคลากร ซึ่งเป็นทรัพยากรทางการจัดการที่มีคุณค่ามากที่สุด มุ่งผลสำเร็จของการทำงานให้คุ้มค่ากับเวลาที่สูญเสียไป^{๒๑๗}

สรุปได้ว่า การศึกษาเรื่องการปกครองในส่วนของฝ่ายโลกียะเป็นการศึกษาในบริบทแนวความคิดทางการเมืองหรือลัทธิการเมือง แต่การศึกษาในฝ่ายของพระพุทธศาสนา เน้นการปกครองแบบธรรมาธิปไตยในหลักการปกครอง ๓ ประเภท คือ อัตตาธิปไตย ธรรมาธิปไตย และโลกาธิปไตย เพื่อใช้เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง ความเสมอภาค ใช้เป็นหลักในการปกครองเพื่อให้สังคมส่วนรวมมีความเป็นปกติสุข ไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวก หรือชนชั้นวรรณะ สี ผิวดำชาติตระกูล มีความสมานฉันท์ และคุ้มครองสิทธิของบุคคลทั่วไปให้ได้รับความเป็นธรรม ความเสมอภาคทางสังคมเท่าเทียมกัน หลักการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนาจึงยึดหลักการปกครองสายกลาง อหิงสา ไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ยึดหลักความถูกต้องเป็นหลัก

^{๒๑๗}พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ขยทตฺโต, “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ จังหวัดราชบุรี โดยครอบคลุมบริบทเนื้อหาที่ประกอบด้วย ด้านนิติธรรม ด้านคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านความมีส่วนร่วม ด้านความรับผิดชอบ และด้านความคุ้มค่า

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ซึ่งประกอบด้วย พระสงฆ์สามเณร และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่

ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม เพื่อร่วมกันสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะ เป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ

๓.๒ ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๒.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

๑. ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสุ่มมาจากประชากร โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๑ ในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร ที่ระดับความคลาดเคลื่อน ๐.๐๕

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

เมื่อ n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย

e คือ เปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

^๑คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๘.

$$\begin{aligned}\text{แทนค่า } n &= \frac{518,484}{1 + 518,484(0.05)^2} \\ &= 399.69 \text{ หรือ } 400 \text{ คน}\end{aligned}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำนวน ๕๑๘,๔๘๔ คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยแบ่งประชากรออกเป็น ๗ กลุ่ม ตามชาติพันธุ์ แล้วจึงแบ่งจำนวนขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ ๔๐๐คน ออกเป็น ๗ กลุ่ม ตามสัดส่วน โดยหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม ดังนี้^๒

$$\text{สูตร } n_i = \frac{N_i}{N} \times n$$

เมื่อ n_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วย

N_i คือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

N คือ จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย

n คือ จำนวนประชากรในแต่ละหน่วย

ตัวอย่าง การขนาดกลุ่มตัวอย่างจากชาติพันธุ์มอญ จำนวน ๓๖,๗๑๐ คน ได้แก่

$$\begin{aligned}n_i &= \frac{36,710}{518,484} \times 400 \\ &= 28 \text{ คน}\end{aligned}$$

รายละเอียดจำนวนประชากรจำแนกตามชาติพันธุ์ และขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ แสดงในตารางที่ ๓.๑

^๒กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๓.๑

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกของประเทศไทย
บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี จำแนกตามชาติพันธุ์

ที่	ชาติพันธุ์	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	ชาติพันธุ์จีน	๗๗,๐๔๗	๖๐
๒	ชาติพันธุ์ยวน	๑๒๗,๐๖๑	๙๘
๓	ชาติพันธุ์มอญ	๓๖,๗๑๐	๒๘
๔	ชาติพันธุ์เขมร	๖๘,๓๘๕	๕๓
๕	ชาติพันธุ์ลาวเวียง	๑๑๓,๗๒๔	๘๘
๖	ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง	๖๓,๑๑๗	๔๙
๗	ชาติพันธุ์โซ่ง	๓๒,๔๔๐	๒๕
รวม		๕๑๘,๔๘๔	๔๐๐

๓.๒.๒ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย พระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน ประกอบด้วย

๑.๑ พระราชวัลภาจารย์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๑.๒ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑.๓ พระครูวิสุทธธานันทคุณ

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑.๔ พระครูจริยธรรมานุรักษ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

๑.๕ พระครูอริยเขตคณารักษ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

๑.๖ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี

๑.๗ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๑.๘ พระครูชินวรานุวัตร

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๑.๙ พระครูพัฒนวิสิทธิ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี

๑.๑๐. นายมนตรี กลิ่นสักโก

ตำแหน่ง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

๒. ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) สำหรับการวิจัยเชิง
คุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และ
นักวิชาการด้านศาสนา ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง
(Purposive Sampling) จำนวน ๘ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑ พระมหาวิศศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ตำแหน่ง ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒.๒ นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒.๓ นายประดิษฐ์ มั่นนิม

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๒.๔ ว่าที่ร้อยตรี ชีรภัทร หยวกจ้อย

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

๒.๕ นายสมัย บั๊ยมี่

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

๒.๖ นายจิระเดช เต็มรัมย์

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๒.๗ นางวีณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๒.๘ นายไชยันต์ ลิ้มมะ

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลื่อ อำเภोजอมบึง จังหวัดราชบุรี

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและดังนี้

๓.๓.๑ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๒ กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๑.๓ สร้างเครื่องมือและนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๑.๔ นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๑.๕ ปรับปรุงแก้ไข และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ ขอนหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นส่วนงานหลักในการกำกับวิจัยเรื่องนี้ เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

๒.๒ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระมหากังวาล อธิธมโม, ผศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผศ.รพีพรรณ เทียมเดช	มหาวิทยาลัยเพชรบุรี
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

โดยได้พิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ โครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๓ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐

๓. การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-Out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๕๖

^๓สุวรรีย์ ศิริโกศาภิรมย์, การวิจัยทางการศึกษา, (ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๓-๒๔๔.

๔. ลักษณะของแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก รวม ๖ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ดังนี้

ด้านนิติธรรม มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ด้านคุณธรรม มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ด้านความโปร่งใส มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ด้านความมีส่วนร่วม มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ด้านความรับผิดชอบ มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ด้านความคุ้มค่า มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับในตอนที่ ๒ นี้มี การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายความว่า ระดับ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายความว่า ระดับ มาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายความว่า ระดับ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายความว่า ระดับ น้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายความว่า ระดับ น้อยที่สุด

^๔ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๓.๑ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยมีลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกันเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ประกอบด้วย พระสงฆ์ ๓ รูป และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ทั้งนี้ แนวคำถามของแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มี ๖ ข้อ ดังนี้

ข้อที่ ๑ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านนิติธรรม หรือนิติธรรมเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๒ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านคุณธรรม หรือคุณธรรมเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๓ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความโปร่งใส หรือความโปร่งใสเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๔ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความมีส่วนร่วม หรือความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๕ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความรับผิดชอบ หรือความรับผิดชอบต่อเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ข้อที่ ๖ ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความคุ้มค่า หรือความคุ้มค่าเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

โดยแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ นี้ ได้นำไปตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหากับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน และคำนวณค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา ยอมรับที่ค่าตั้งแต่ ๐.๗๐ ขึ้นไป และนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข โดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

พระมหากษัตริย์ ธีรธมโม, ผศ.ดร.	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สมคิด ดวงจักร	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผศ.รพีพรรณ เทียมเดช	มหาวิทยาลัยเพชรบุรี
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับหัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา เพื่อสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ครอบคลุมเนื้อหาด้านนิติธรรมเชิงพุทธ คุณธรรมเชิงพุทธ ความโปร่งใสเชิงพุทธ ความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ความรับผิดชอบเชิงพุทธ และความคุ้มค่าเชิงพุทธ โดยเน้นการการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล โดยมีผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเกิดแนวคิด และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางของการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ได้กระตุ้นให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการอภิปรายโต้ตอบ แสดงความเห็น เล่าเรื่อง ประสบการณ์ร่วมกัน ตามประเด็นที่ผู้วิจัยโดยฐานะเป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนดขึ้นอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลล้นไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยตนเอง และระหว่างสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกลุ่มกับผู้วิจัยในฐานะผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เพื่อให้ได้ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสังคมสันติสุขเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสมานฉันท์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

๓.๔.๒ เชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย

๒. ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปยังพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลทำการศึกษาวิจัย

๓. ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย

๓.๔.๑ เชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑.๑ ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ คือ การเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่นัดสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก พร้อมกับเตรียมเอกสาร และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๑.๒ ขั้นดำเนินการด้านเอกสาร คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

๑.๓ ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ การปฏิบัติกรเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยจะไม่ทำการบันทึกเสียงไว้

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๒.๑ ขั้นการประสานงาน คือ การติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิในเบื้องต้นทั้งทางโทรศัพท์และด้วยตนเองเพื่อแนะนำตัวผู้วิจัย ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อให้ข้อมูลที่เกื้อกูลต่อการวิจัยครั้งนี้

๒.๒ ขั้นการเตรียมการ คือ การนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของผู้วิจัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๒.๓ ขั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเฉพาะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพที่กระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาขนาดกลาง ได้อภิปรายโต้ตอบแสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนากำหนดขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลังไหล (Flow) ออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะด้วยกันเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้วิจัยโดยฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๓.๕.๑ เชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

๓.๕.๒ เชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้ประเด็นคำถามที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อนำไปสู่การสนทนา ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีบทบาทกำหนดทิศทางการสนทนาร่วมกับผู้สัมภาษณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นคำถามร่วมกัน ครอบคลุมในประเด็นการวิจัย ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

๒. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มขนาดกลาง โดยอภิปรายโต้ตอบ แสดงความเห็น/เล่าเรื่องประสบการณ์ ตามประเด็นที่ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) กำหนด ขึ้นมาอย่างเจาะจงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อมูลได้หลังไหลออกมาจากการปฏิสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองและระหว่างกลุ่มสมาชิกกลุ่มกับผู้ดำเนินการสนทนา ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ทั้งนี้ นอกจากแสดงเอกสารผลการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังกล่าวข้างต้นแล้ว การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ยังแสดงหลักฐานเพิ่มเติมอื่น ๆ เช่น รูปภาพ เป็นต้น

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” นี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ มีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๒ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสำรวจ (Survey) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามเพศ

(n = ๔๐๐)		
เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	๒๐๑	๕๐.๒๕
หญิง	๑๙๙	๔๙.๗๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ พบว่า เป็นเพศชาย จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒๕ และเป็นเพศหญิง จำนวน ๑๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๗๕

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๘	๗.๐๐
๒๐-๓๐ ปี	๑๒๐	๓๐.๐๐
๓๑-๔๐ ปี	๑๑๑	๒๗.๗๕
๔๑-๕๐ ปี	๘๒	๒๐.๕๐
๕๑-๖๐ ปี	๓๕	๘.๗๕
มากกว่า ๖๐ ปี	๒๔	๖.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอายุ พบว่า ๓ อันดับแรก ได้แก่ อายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐๐ รองลงมา อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๗๕ และอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามการศึกษา

(n = ๔๐๐)

การศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๖๗	๔๑.๗๕
ปริญญาตรี	๑๘๘	๔๗.๐๐
สูงกว่าปริญญาตรี	๔๕	๑๑.๒๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามการศึกษา พบว่า ๓ อันดับแรก ได้แก่ ปริญญาตรี จำนวน ๑๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐๐ รองลงมา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๖๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗๕ และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๒๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอาชีพ

(n = ๔๐๐)

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับราชการ	๖๘	๑๗.๐๐
รัฐวิสาหกิจ	๕๙	๑๔.๗๕
เกษตรกรรวม	๖๖	๑๖.๕๐
เจ้าของกิจการ	๕๗	๑๔.๒๕
ค้าขาย	๘๑	๒๐.๒๕
รับจ้าง	๖๓	๑๕.๗๕
อื่น ๆ	๖	๑.๕๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามอาชีพ พบว่า ๓ อันดับแรก ได้แก่ ค้าขาย จำนวน ๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๒๕ รองลงมา รับราชการ จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐๐ และเกษตรกรรวม จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕

จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

(n = ๔๐๐)

ตามรายได้ต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๙๘	๒๔.๕๐
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๑๘๖	๔๖.๕๐
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๑๑๖	๒๙.๐๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสำรวจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ๓ อันดับแรก ได้แก่ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๘๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๕๐ รองลงมา มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐๐ และต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๕๐ ตามลำดับ

๔.๑.๒ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวมและรายด้าน มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

ที่	ค่านิยมสุจริตของสถาบันครอบครัว	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	ด้านนิติธรรม	๓.๙๗	๐.๖๘๗	มาก
๒	ด้านคุณธรรม	๔.๐๘	๐.๖๖๔	มาก
๓	ด้านความโปร่งใส	๔.๐๓	๐.๖๖๘	มาก
๔	ด้านความมีส่วนร่วม	๓.๙๖	๐.๗๒๔	มาก
๕	ด้านความรับผิดชอบ	๓.๙๒	๐.๗๑๕	มาก
๖	ด้านความคุ้มค่า	๔.๐๓	๐.๗๐๑	มาก
ภาพรวม		๔.๐๐	๐.๖๓๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ รองลงมาได้แก่ ด้านความโปร่งใส และด้านความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒

ตารางที่ ๔.๗

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านนิติธรรม	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ	๔.๐๑	๐.๗๔๖	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน	๔.๐๑	๐.๗๔๒	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของทางราชการ	๓.๙๓	๐.๗๙๓	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปรับปรุงระเบียบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ	๓.๙๑	๐.๘๒๑	มาก
๕	กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง	๓.๙๘	๐.๘๔๓	มาก
รวม		๓.๙๗	๐.๖๘๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของทางราชการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านคุณธรรม	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยง ธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม	๔.๑๔	๐.๗๖๒	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดมั่นในมาตรฐานวิชาชีพนิยมหรือ จรรยาบรรณวิชาชีพหรือคุณธรรมในอาชีพของตน อย่างเคร่งครัด	๔.๐๓	๐.๗๙๑	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและ เสมอภาค	๔.๑๓	๐.๗๑๐	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในศีลธรรมและ จริยธรรม	๔.๐๒	๐.๗๙๑	มาก
๕	กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริต จากรุ่นสู่รุ่น	๔.๑๐	๐.๗๖๗	มาก
รวม		๔.๐๘	๐.๖๖๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านความโปร่งใส	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน	๔.๐๗	๐.๗๒๐	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ	๔.๐๘	๐.๗๖๗	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ยกย่องบุคคลที่ควรค่าแก่การเชิดชูอย่างสมเหตุสมผล	๓.๙๒	๐.๘๑๔	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ	๔.๐๔	๐.๗๔๓	มาก
๕	ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนมีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริง	๔.๐๒	๐.๘๑๖	มาก
รวม		๔.๐๓	๐.๖๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านความมีส่วนร่วม	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม	๔.๐๓	๐.๘๓๗	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน	๓.๙๔	๐.๘๑๖	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ในชุมชน	๓.๘๓	๐.๘๕๗	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ	๔.๐๓	๐.๗๕๖	มาก
๕	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน	๓.๙๘	๐.๘๓๐	มาก
รวม		๓.๙๖	๐.๗๒๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านความรับผิดชอบ	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน	๓.๙๐	๐.๘๐๓	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการดำเนินงานต่าง ๆ ร่วมกันอย่างชัดเจน	๓.๘๙	๐.๘๘๘	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการ กิจกรรม หรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม	๔.๐๕	๐.๗๘๔	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ	๓.๙๕	๐.๗๕๔	มาก
๕	กลุ่มชาติพันธุ์ให้ความสำคัญกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาเร่งด่วนของชุมชน	๓.๘๐	๐.๘๕๓	มาก
รวม		๓.๙๒	๐.๗๑๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการ กิจกรรม หรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล
ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า

(n = ๔๐๐)

ที่	ด้านความคุ้มค่า	ระดับ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด	๔.๐๑	๐.๗๙๘	มาก
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ	๔.๐๗	๐.๗๔๔	มาก
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน	๔.๐๑	๐.๗๙๖	มาก
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด	๓.๙๘	๐.๘๓๗	มาก
๕	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๐๗	๐.๘๕๗	มาก
รวม		๔.๐๓	๐.๗๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ และข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

ผลการวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑๐ ท่าน โดยกำหนดลำดับของการวิเคราะห์ ดังนี้

๑. พระราชวัลภาจารย์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี
๒. พระมหาประกอบ โชติปัญโญ
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
๓. พระครูวิสุทธาสนันท์คุณ
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๔. พระครูจริยธรรมานุรักษ์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
๕. พระครูอรุณเขตคณารักษ์
ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี
๖. พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์
ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี
๗. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
๘. พระครูชินวรานุวัตร
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
๙. พระครูพัฒนวิสิทธิ์
ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี
๑๐. นายมนตรี กลิ่นสักโก
ตำแหน่ง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ นี้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) เชิงพรรณนา โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน โดยจำแนกตามรายได้ของการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๒.๑ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม มีดังนี้

๑. การปกครองของทุกประเทศในโลกจำเป็นต้องมีกฎหมายเป็นหลักสำคัญในการปกครอง กฎหมายหลักที่เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศนั้น ๆ ได้แก่ รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งหลาย เช่นเดียวกันกับการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า ทรงวางพระธรรมวินัยไว้เป็นธรรมนูญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์ และทรงให้ความสำคัญกับพระธรรมวินัยนี้อย่างมาก^๑

๒. ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรมนี้ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เข้ามาสนับสนุนพระวินัย เป็นการบูรณาการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเกื้อกูลพระธรรมวินัย มีการปรับปรุงเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ เพื่อให้การปกครององค์กรคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น^๒

๓. หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่เห็นได้ชัดเจน คือ กรณีการล่วงละเมิดพระวินัยซึ่งมีโทษตามพระบัญญัติอยู่แล้ว แม้ยังต้องพิจารณาจากกฎหมายอื่น ๆ ประกอบด้วย แต่ในการปรับโทษนั้น ๆ จะเป็นไปตามบทบัญญัติที่มีเท่านั้น ไม่สามารถเอาผิดในข้อที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้ หรือย้อยหลังกมาเอาผิด^๓

๔. ด้านนิติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญสูงสุดในการปกครอง กฎระเบียบภายในวัดต้องตั้งขึ้นหรือกำหนดขึ้นโดยไม่ขัดแย้งต่อหลักพระธรรมวินัย^๔

๕. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม คือ มีรูปแบบการยึดถือหลักความยุติธรรมอย่างถ้วนทั่วหน้าและเสมอภาค เจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับชั้น ยึดมั่นในพระธรรมวินัย กฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติมหาเถรสมาคม^๕

^๑สัมภาษณ์ พระราชวัลภาจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๒สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๓สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธานันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๔สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๕สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๖. พื้นฐานของหลักนิติธรรม คือ การใช้กฎหมายที่เคารพเจตจำนงและสิทธิเสรีภาพของผู้ใช้กฎหมาย ดังนั้นจะต้องบัญญัติหรือตราขึ้นโดยเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ฉะนั้น คงต้องเพ่งไปที่ผู้บริหารซึ่งควรวางตัวเป็นกลางและยึดหลักยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด ต้องปฏิบัติงานด้วยเหตุและผล^๖

๗. ด้านหลักนิติธรรมหากทุกฝ่ายยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักการสำคัญแล้วเหตุการณ์การละเมิดหรือผิดข้อกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ย่อมจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน^๗

๘. พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีฐานะพิเศษ มีพระธรรมวินัยเป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้น กฎหมายหรือบทบัญญัติใดที่ขัดต่อพระธรรมวินัยก็จักไม่พึงยึดถือปฏิบัติ ด้วยถือความเป็นธรรมนุญสูงสุดของพระธรรมวินัยนั้น^๘

๙. รูปแบบพื้นฐานของหลักนิติธรรมที่ใช้ในการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ ใช้หลักการของความมีกฎหมายเป็นใหญ่ คือ มีพระธรรมวินัยเป็นหลัก พระภิกษุทั้งหลายได้รับความคุ้มครองจากพระธรรมวินัยเสมอกัน^๙

๑๐. ปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เข้ากับยุคสมัยและคำนึงถึงสิทธิหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรภายในวัด นำหลักการกระจายอำนาจในการปกครองพระภิกษุสามเณรมาใช้ภายในวัด^{๑๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุด การปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ

^๖สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๗สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๘สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^๙สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักรโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒.๒ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม มีดังนี้

๑. ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม เป็นรูปแบบของการปกครองโดยธรรม ในการปกครองสังคมสงฆ์ซึ่งเป็นสังคมตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดระเบียบแบบแผนในการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนดำเนินกิจกรรมเพื่อให้คนในสังคมตัวอย่างนี้ ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่นั้น ทรงกำหนดรูปแบบของการปกครองไว้ว่าเป็นธรรมาธิปไตย คือ การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ^{๑๑}

๒. ด้านคุณธรรม เป็นการใช้หลักธรรมในการปกครอง นักปกครองที่ดีต้องวางตัวเป็นหลักหนักแน่นในธรรม ไม่เอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ดีที่ร้าย ลากสักการะใด ๆ ตั้งมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรมคือความเที่ยงธรรม ตลอดจนชนบธรรมาธิปไตยประเพณีอันดีงาม เพื่อไม่ให้คลาดเคลื่อนหรือวิบัติไป ผู้อยู่ใต้ปกครองจะรักใคร่ เชื่อฟัง เคารพนับถือ และให้ความร่วมมืออย่างดี^{๑๒}

๓. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม เห็นได้ชัดเจนจากการที่ผู้ปกครองคณะสงฆ์ได้บังคับใช้กฎ ระเบียบ ด้วยความเป็นธรรมเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ^{๑๓}

๔. มีมาตรฐานทางคุณธรรม คือ พระธรรมวินัย แม้ในปัจจุบันนี้รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์จะคล้ายคลึงกับการปกครองของทางฝ่ายราชาอาณาจักร คือมีการใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นกฎหมายบังคับใช้ และวางระเบียบแบบแผนในการปกครองคณะสงฆ์ แต่กฎหมายเหล่านั้นต้องบัญญัติขึ้นโดยเอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัย^{๑๔}

๕. ด้านคุณธรรม เป็นรูปแบบของการคุณธรรมสูงและยึดหลักความถูกต้องเป็นไปตามระเบียบให้เกิดความเป็นธรรม^{๑๕}

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕}สัมภาษณ์ พระครูอรัญเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๖. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม เป็นการยึดถือคุณธรรมและกล้าต่อสู้เพื่อความถูกต้อง^{๑๖}

๗. ปัจจุบัน มีการอบรมและรณรงค์ให้พระสงฆ์ชักชวนให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่แก่ประชาชน เป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และสามารถนำไปเผยแพร่แก่ประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประชาชนในกลุ่มเยาวชน ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญและเป็นอนาคตของชาติ^{๑๗}

๘. พระสงฆ์ชักชวนทุกระดับยึดถือคุณธรรม และกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทางความประพฤติแก่ผู้ได้ปกครองบังคับบัญชา^{๑๘}

๙. ด้านคุณธรรม มีการนำแนวคิดพื้นฐานของหลักคุณธรรมมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ เป็นการนำหลักของการนำธรรมะมาใช้ในการบริหารการปกครอง รวมถึงรณรงค์ให้ทุกฝ่ายใช้หลักธรรมะในการบริหารงานปกครอง^{๑๙}

๑๐. ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน องค์การคณะสงฆ์ส่งเสริมระบบคุณธรรม ทั้งในส่วนของการบริหารจัดการวัด และส่งเสริมให้แก่พุทธศาสนิกชนด้วย^{๒๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสงฆ์ชักชวน และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม การใช้หลักธรรมะในการปกครอง และการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่

^{๑๖}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๗}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒.๓ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส มีดังนี้

๑. ความโปร่งใสเป็นรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา เป็นประโยชน์ ทันท่วงที และครบถ้วนสมบูรณ์ การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส จึงเป็นรูปแบบการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารโดยการหมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ ตามหลักอภิปรายธรรม ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญเพียงฝ่ายเดียว ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในมหาปริณิพพานสูตร^{๒๑}

๒. ตั้งแต่สมัยพุทธกาล คณะสงฆ์มีการประชุมสงฆ์กันเป็นประจำ โดยในทุกครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยหรือสิกขาบทเพื่อกำหนดขอบเขต กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ นโยบาย กรอบปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ พระองค์จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ แล้วดำเนินการตามขั้นตอน คือ สอบถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น ชี้โทษของความประพฤติเช่นนั้น และชี้ประโยชน์ของการเว้นจากความประพฤติเช่นนั้น แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทท่ามกลางมติเห็นชอบของที่ประชุมสงฆ์ ทรงกระทำเช่นนี้จนเป็นแบบแผน และแบบแผนนี้ก็สืบทอดและถือปฏิบัติมาจนกระทั่งปัจจุบัน^{๒๒}

๓. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส ปัจจุบันนี้ มีการปรึกษาหารือ ให้ข้อมูล เปิดรับความคิดเห็น วางแผนร่วมกัน นำไปสู่การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นผลจากการร่วมกันประชุม ส่วนการประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครอง เป็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดของมหาเถรสมาคม^{๒๓}

๔. พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องหลักอภิปรายธรรม คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญเพียงฝ่ายเดียว โดยหลักธรรมดังกล่าวนี้เริ่มต้นที่การหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์เพื่อปรึกษาหารือในกิจการอย่างสม่ำเสมอ^{๒๔}

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระราชวัลลาจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๒}สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๓}สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธาณันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๔}สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๕. ด้านหลักความโปร่งใส เริ่มต้นที่การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการปกครอง กล่าวเปิดเผยโดยไม่ปิดบังซ่อนเร้นเป็นแนวทางเบื้องต้นเพื่อความบริสุทธิ์โปร่งใส^{๒๕}

๖. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส มีการประชุมพิจารณาเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตรงไปตรงมา เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมและความถูกต้องตามกฎหมาย^{๒๖}

๗. ด้านความโปร่งใสนี้ เน้นไปในเรื่องของความบริสุทธิ์ยุติธรรมเกี่ยวกับการให้ทุนให้โทษแก่ผู้ได้ปกครองด้วย^{๒๗}

๘. ความโปร่งใสเป็นหัวใจของการบริหารงานพระศาสนายุคปัจจุบัน สามารถนำไปสู่การลดหรือขจัดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เพื่อให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ประชาชนทั้งหลายได้เป็นอย่างดี^{๒๘}

๙. มีการนำแนวคิดพื้นฐานของหลักความโปร่งใสมาใช้ในการบริหารงานปกครององค์กรคณะสงฆ์ เป็นการนำหลักของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ อย่างตรงไปตรงมาทันการณ์^{๒๙}

๑๐. ปัจจุบัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการเงินของวัด^{๓๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส พบว่า มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และมีการประชุมกันเป็นประจำ

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระครูธัญเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๗}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอบัวชุม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๘}สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๒๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภopakท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒.๔ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม มีดังนี้

๑. พระพุทธเจ้าทรงให้พระสาวกที่มีความรู้ความสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการที่จะช่วยกันดำเนินการปกครองสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย และในการดำเนินสังฆกรรมต่าง ๆ ของภิกษุในพระพุทธศาสนาต้องอาศัยความสามัคคีความพร้อมเพรียงกัน หรือการเข้ามีส่วนร่วมของพระภิกษุสงฆ์เป็นสำคัญ สังฆกรรมนั้นจึงจะดำเนินไปได้และถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย ข้อนี้ก็เป็น การแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้มีการใช้หลักการมีส่วนร่วมเป็นปกติอยู่แล้ว^{๓๑}

๒. ด้านนี้ เห็นได้ชัดเจนที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งพระสาวกให้เป็นพระธรรมเสนาบดี มีฐานะเป็นรองประธานบริหาร อยู่ในลำดับถัดมาจากพระพุทธเจ้า และเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา รับผิดชอบ งานด้านวิชาการ พระโมคคัลลานะเป็นพระอัครสาวกฝ่ายซ้ายรับผิดชอบ งานด้านบริหาร พระอานนท์เป็นเลขานุการส่วนพระองค์^{๓๒}

๓. การปกครองคณะสงฆ์แม้จะดูคล้ายการรวมอำนาจไว้ศูนย์กลาง ปกครองตามลำดับชั้น แต่ก็ยังเป็นลักษณะของการกระจายอำนาจทางการปกครองให้พระสงฆ์จัดการแต่ละระดับบริหารจัดการ โดยผู้ปกครองบังคับบัญชาจะเป็นผู้คอยสนับสนุนและแก้ไขในส่วนที่ขัดข้อง^{๓๓}

๔. ตามแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงวางรูปแบบไว้แก่คณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลและสืบทอดมาจนปัจจุบัน คือ การอุปสมบทแบบญัตติตติตตฤทธกรรม^{๓๔}

๕. ที่คณะสงฆ์ได้ดำเนินการในเบื้องต้น คือ การมีส่วนร่วมในการคิดการกำหนดแนวทางในการพัฒนา โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเสนอปัญหาความต้องการจากพระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย^{๓๕}

^{๓๑}สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๒}สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๓}สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๔}สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๕}สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๖. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม ได้แก่ ประชุมสม่ำเสมอ เปิดรับฟังข้อมูลใหม่ ๆ และรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมด้วยความเสมอภาคกัน^{๓๖}

๗. ปัจจุบัน มีการเปิดโอกาสความมีส่วนร่วมในการปกครอง โดยมีการคัดเลือกพระภิกษุที่มีความรู้ความสามารถเข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองในระดับต่าง ๆ พร้อมทั้งได้กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการหรือปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นไว้อีกด้วย ซึ่งการจัดรูปแบบการปกครองดังเช่นที่กล่าวนี้ก็เพื่อกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังพระภิกษุรูปอื่น ๆ^{๓๗}

๘. โดยปกติ การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามสายการบังคับบัญชา ตามลำดับชั้น แต่ในบางกรณีเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพสูง จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นเพื่อปฏิบัติงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วย^{๓๘}

๙. การปกครองคณะสงฆ์ได้ใช้หลักการมีส่วนร่วม คือ เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วม ในการรับรู้และแสดงความคิดเห็น หรือร่วมตัดสินใจ ซึ่งเป็นแนวคิดในการเปิดโอกาสให้พระภิกษุผู้ทรงความรู้ความสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองคณะสงฆ์ หรือเรียกว่า การแต่งตั้งพระภิกษುದำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ นั่นเอง^{๓๙}

๑๐. ปัจจุบัน ตามหลักการของหลักความมีส่วนร่วม มีการให้ความสำคัญกับประชาชนหรือชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินงานของวัดด้วย^{๔๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม พบว่า มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ

^{๓๖}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๗}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๘}สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๓๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒.๕ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ มีดังนี้

๑. หลักความรับผิดชอบต่อธรรมาภิบาล ให้พิจารณาจากการที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอภิภะหรืออภิภักดิ์แก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวภิกษุฉนนะเข้าข้างพวกภิกษุฉนนะแล้ววิวาทกับพวกภิกษุ ชักชวนพวกภิกษุให้ไปเข้าข้างภิกษุฉนนะ โดยหลังจากที่ทรงสอบสวนและดำนิภิกษุฉนนะแล้ว จึงทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายถึง อภิภักดิ์ทั้ง ๔ ประเภท กล่าวคือ เมื่อเกิดอภิภักดิ์ขึ้นจะพึงระงับให้ดับหรือยุติลงในที่ประชุมสงฆ์นั้น ๆ หรือในกรณีในที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางอย่าง สงฆ์ก็จะเลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมสงฆ์นั้น ตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย^{๔๑}

๒. กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นผลจากการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันมากขึ้น จำเป็นจะต้องมีการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข หากไม่แล้ว จะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายแก่สังคมนั้น ๆ ได้ ในระยะแรกอาจจะเป็นกฎระเบียบกติกากฎของกลุ่ม ของหมู่บ้าน หรือชุมชน ก่อนพัฒนาขึ้นเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีและกฎหมายในที่สุด มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ เพื่อจัดสังคมให้มีระเบียบ ขณะเดียวกันระเบียบทางสังคมเหล่านี้ก็สร้างสังคมมนุษย์ให้สมบูรณ์แบบใดในที่สุด ไม่เว้นแม้แต่พระภิกษุสงฆ์ ก็ต้องมีกฎระเบียบให้ยึดถือปฏิบัติ ในสมัยพุทธกาล มาตรการทางวินัยที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับลงโทษพระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยนั้น เรียกว่า นิคหกรรม^{๔๒}

๓. ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบดำเนินการตามคุณลักษณะของผู้นำที่ดี^{๔๓}

๔. การวินิจฉัยลงนิคหกรรม เป็นความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของผู้ปกครองหมู่คณะ ที่จะต้องให้ความเอาใจใส่และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตามหลักแห่งความรับผิดชอบ นั่นเอง^{๔๔}

^{๔๑}สัมภาษณ์ พระราชวัลลภาจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๒}สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๓}สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธาณันทคุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๔}สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๕. ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ การกล่าวยอมรับผิดชอบในการกระทำของตน^{๔๕}

๖. ปัจจุบัน พบความขัดแย้งระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ซึ่งต่างกับอดีตที่อธิกรณ์สงฆ์จะเป็นเรื่องการทะเลาะกันระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์ ในประเด็นนี้ จึงเป็นความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองในการดำเนินการระงับข้อขัดแย้งด้วยสำนึกรับผิดชอบโดยไม่ทอดทิ้งปัญหาเอาใจใส่ กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น^{๔๖}

๗. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ รูปแบบความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของผู้ปกครองคณะสงฆ์^{๔๗}

๘. ความรับผิดชอบในธรรมาภิบาลเชิงพุทธ คือ การเอาใจใส่และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา^{๔๘}

๙. หลักความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครอง คือ รับผิดชอบต่อหน้าที่การงานได้อย่างทันท่วงที มีความเอาใจใส่ และกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา^{๔๙}

๑๐. ปัจจุบัน คือ ความมีส่วนร่วมดำเนินการและรับผิดชอบการบริหารจัดการวัดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องงบประมาณ^{๕๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และการวินิจฉัยลงนิคหกรรม

^{๔๕}สัมภาษณ์ พระครูธัญเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๖}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๗}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๘}สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๔๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒.๖ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า มีดังนี้

๑. สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์มาก ทรงมอบงานโดยจัดคนได้ตรงกับงาน ทรงแต่งตั้งสาวกทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นเอตทัคคะ คือ ผู้ชำนาญการที่รับภาระงานด้านต่าง ๆ เช่น พระมหากัสสปะเป็นผู้ชำนาญการด้านธุดงค์ พระปุลณะมนตานีบุตรเป็นผู้ชำนาญการด้านการแสดงธรรม ภิกษุณีปฐาจาราเป็นผู้ชำนาญด้านวินัย จิตตคหบดีเป็นผู้ชำนาญการด้านแสดงธรรม การแต่งตั้งเอตทัคคะนี้เป็นตัวอย่างของการกระจายอำนาจและการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา^{๕๑}

๒. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า นี้ ให้พิจารณาในหลักการเดียวกันกับพระพุทธเจ้า คือ มอบหมายงานให้แก่ผู้ที่มีความชำนาญ ผู้เป็นเอตทัคคะในด้านนั้น ๆ เป็นผู้รับภาระ เช่น การปราบพญาคูณผู้มิถุ์ทรงมอบให้พระโมคคัลลานะผู้เป็นเอตทัคคะด้านมีฤทธิ์เป็นผู้รับภาระ เป็นต้น^{๕๒}

๓. หลักความคุ้มค่า เน้นประสิทธิภาพในการบริหารงาน โดยใช้ทรัพยากรและงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้ง การบำรุงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและการดำรงวิถีชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนิกชนท้องถิ่นให้สมบูรณ์และยั่งยืน^{๕๓}

๔. ความคุ้มค่าของธรรมาภิบาลเชิงพุทธ คือ ใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา^{๕๔}

๕. ด้านความคุ้มค่า ศาสนจักรตระหนักถึงหลักความคุ้มค่าเพื่อให้มีการจัดกิจกรรมที่สำคัญถึงความพอเพียง หลักความคุ้มค่านี้ในทางปฏิบัติให้ยึดคำสำคัญว่า ประโยชน์สูง แต่ประหยัดสุด เป็นพื้นฐาน^{๕๕}

^{๕๑}สัมภาษณ์ พระราชวัลลภจารย์, เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๒}สัมภาษณ์ พระมหาประกอบ โชติปัญโญ, เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๓}สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิฐานันท์คุณ, เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๔}สัมภาษณ์ พระครูจริยธรรมานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๕}สัมภาษณ์ พระครูอริยเขตคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

๖. แนวคิดพื้นฐานของหลักความคุ้มค่าที่มีใช้ในการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ เป็นการนำหลักของความตระหนักถึงความจำกัดของทรัพยากร ยึดหลักความประหยัดและคุ้มค่าเพื่อประโยชน์โดยรวมมาเป็นแนวคิดหลัก โดยมีสาระสำคัญ คือ การใช้คนให้เหมาะสมกับงาน^{๕๖}

๗. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า คือ การใช้ทุกอย่างอย่างพอเพียง และต้องใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์^{๕๗}

๘. มนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสูงสุดขององค์การทุกองค์การ เพราะฉะนั้นผู้บริหารหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองที่ดีต้องสรรหาและคัดเลือกให้ได้บุคคลที่เหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่ที่ต้องการ^{๕๘}

๙. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า คือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยความคุ้มค่า^{๕๙}

๑๐. ทุกวันนี้ แต่ละวัดมีการจัดทำทะเบียนคุมวัดสุชัดเจนและเป็นปัจจุบัน และควบคุมการนำไปใช้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์และคุณลักษณะของอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้เหล่านั้น^{๖๐}

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี เกี่ยวกับรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า พบว่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

^{๕๖}สัมภาษณ์ พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์, รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๗}สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์ศิลปาคม, เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๙ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๘}สัมภาษณ์ พระครูชินวรานุวัตร, เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๕๙}สัมภาษณ์ พระครูพัฒนวิสิทธิ์, เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๖๐}สัมภาษณ์ นายมนตรี กลิ่นสักโก, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๒.

สรุปและวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ พบว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ตามรายด้านของการวิจัย ประกอบด้วย

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญสูงสุด รูปแบบการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรูปแบบการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม รูปแบบการใช้หลักธรรมะในการปกครอง และรูปแบบการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส พบว่า มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และรูปแบบการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม พบว่า มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และรูปแบบการวินิจฉัยลงนิคหกรรม

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า พบว่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

๑. พระมหาวิศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ตำแหน่ง ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. นายประดิษฐ์ มั่นนิม

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔. ว่าที่ร้อยตรี อธิภัทร หยวกจ้อย

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

๕. นายสมัย บัญมี

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๖. นายจิระเดช เต็มรัมย์

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗. นางวิณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๘. นายไชยันต์ ลิ้มมะ

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกนี้ เป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบ ด้วยผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ผู้จดบันทึก (Note Taker) ผู้ช่วยทั่วไป (Assistant) และผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งใช้หัวข้อสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับหัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ มีดังนี้

๑. พุทธธรรมาภิบาล ต้องมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน คือ ถือความถูกต้องชอบธรรมเป็นใหญ่ การปกครองที่เป็นธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างสงบสุข ตรงกันกับหลักการแห่งพระพุทธศาสนา ในประเด็นของคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ซึ่งมีจุดเริ่มต้นและแกนกลางจากคุณสมบัติภายในของผู้บริหารหรือผู้ปกครองที่ต้องมีธรรมะประจำใจ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันที่ธรรมาภิบาลฝ่ายโลกธรรม ที่ได้แยกคุณธรรมออกมาเป็นหลัก ๑ ใน ๖ ซึ่งมีความเป็นเอกเทศจากหลักอื่น ๆ ที่เหลือ แต่ในทางพระพุทธศาสนา คุณธรรมถือเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นของหลักการอื่น ๆ ทั้งหมด ^{๖๑}

๒. แม้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึง ทศนคติ ความเชื่อ แต่กลไกสำคัญของการปกครองที่สามารถทำให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข คือ การยึดถือความถูกต้องในกฎ ระเบียบ ความดีงาม ปลอดภัยจากประเพณีผิดศีลธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคม ไม่มีการทุจริต หรือไม่มีการแสวงหา ประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบ ปราศจากการคอร์รัปชัน สามารถตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอน และต้องเปิดโอกาสในการรับรู้และตัดสินใจด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียม มีความรับผิดชอบพร้อมปรับปรุงแก้ไข และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ^{๖๒}

^{๖๑}สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหาวิศักดิ์ คุณธมโม, ดร., ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

^{๖๒}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน, นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

๓. ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาลที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน จำเป็นต้องเป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นใหญ่ คือ ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมด้วย^{๖๓}

๔. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ มีวัฒนธรรมเป็นกุญแจสำคัญที่จะไข ประตูปัญหาอย่างแท้จริง การพัฒนาจะสำเร็จหรือล้มเหลว ล้วนเกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรมของตนหรือวิถีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งนี้ เพราะในแต่ละชุมชนชาติพันธุ์มีวิถีชีวิตและความเชื่อดั้งเดิมที่แตกต่างกันไป กล่าวได้ว่า หากเข้าใจวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์ได้มากเท่าใด ก็จะประสบความสำเร็จมากเท่านั้น^{๖๔}

๕. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติต้องเดินควบคู่ไปกับการพัฒนา คือ ต้องพัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ จะเห็นว่า สิ่งที่จะต้องทำการพัฒนาในชุมชนชาติพันธุ์นั้นมีเพียง ๒ ประการใหญ่ คือ เรื่องของวัตถุ และเรื่องของจิตใจ ในเรื่องของวัตถุนั้น ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุทุก ๆ ด้าน เช่น ถนนหนทาง ที่อยู่อาศัย สถานศึกษา สถานรักษาพยาบาล ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น และเมื่อสภาพแวดล้อมทางวัตถุเจริญก้าวหน้าดีแล้ว ก็ไม่ได้หมายความว่า สภาพจิตใจของชนกลุ่มชาติพันธุ์จะเจริญก้าวหน้าตามไปด้วยเสมอไป จำเป็นต้องส่งเสริมสภาพจิตใจให้แปรเปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องด้วย เช่น การให้การศึกษา ส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่ดีงามที่มีมาแต่ดั้งเดิมไปพร้อมกันไปด้วย^{๖๕}

๖. กลไกสำคัญเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชาติพันธุ์ คือ กระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น ค่านิยมถึงวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์เป็นหลัก สิ่งใดที่ขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีงาม ควรหลีกเลี่ยง แต่ถ้าเห็นว่าประเพณีหรือค่านิยมบางอย่างไม่ถูกไม่ควรก็ไม่ควรจะไปตำหนิติเตียนตรง ๆ แต่ควรชี้แนะ เสนอแนะ ให้ลูกให้หลานเห็นว่าดีและไม่ดีอย่างไรด้วยเหตุด้วยผล แล้วช่วยกันหาทางปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^{๖๖}

^{๖๓}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประดิษฐ์ มั่นนิ่ม, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

^{๖๔}สนทนากลุ่มเฉพาะ ว่าที่ร้อยตรี ธีรภัทร หยวกจ้อย, นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

^{๖๕}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมัย บัณฑิต, ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

^{๖๖}สนทนากลุ่มเฉพาะ นายจิระเดช เต็มรัมย์, ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

๗. กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ตามตัวแบบพุทธธรรม มาภิบาล ต้องให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะกลุ่มเครือญาติเท่านั้น และการวัดผลความสำเร็จก็ต้องวัดจากความอยู่ดีมีสุขของชาวบ้าน ซึ่งส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต มีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบรัฐกับชุมชนต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันนำชุมชนไปสู่สังคมอยู่ดีมีสุขอย่างเท่าเทียม^{๖๗}

๘. การดำเนินงานแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนชาติพันธุ์ ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน เริ่มด้วยการประชุมปรึกษาหารือกัน ร่วมกันคิดว่าจะทำอะไรเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ ทุกคนต้องสามารถแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ และเมื่อตกลงกันแล้วก็ต้องร่วมกันทำโดยกระจายความรับผิดชอบร่วมกัน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่เข้าไปมีส่วนร่วมต้องไม่ได้มาจากถูกสั่งให้กระทำ ต้องชักชวนให้เกิดความต้องการทำด้วยความเต็มใจ ด้วยความสมัครใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อชุมชน^{๖๘}

สรุปได้ว่า ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความร่วมมือร่วมใจ มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น

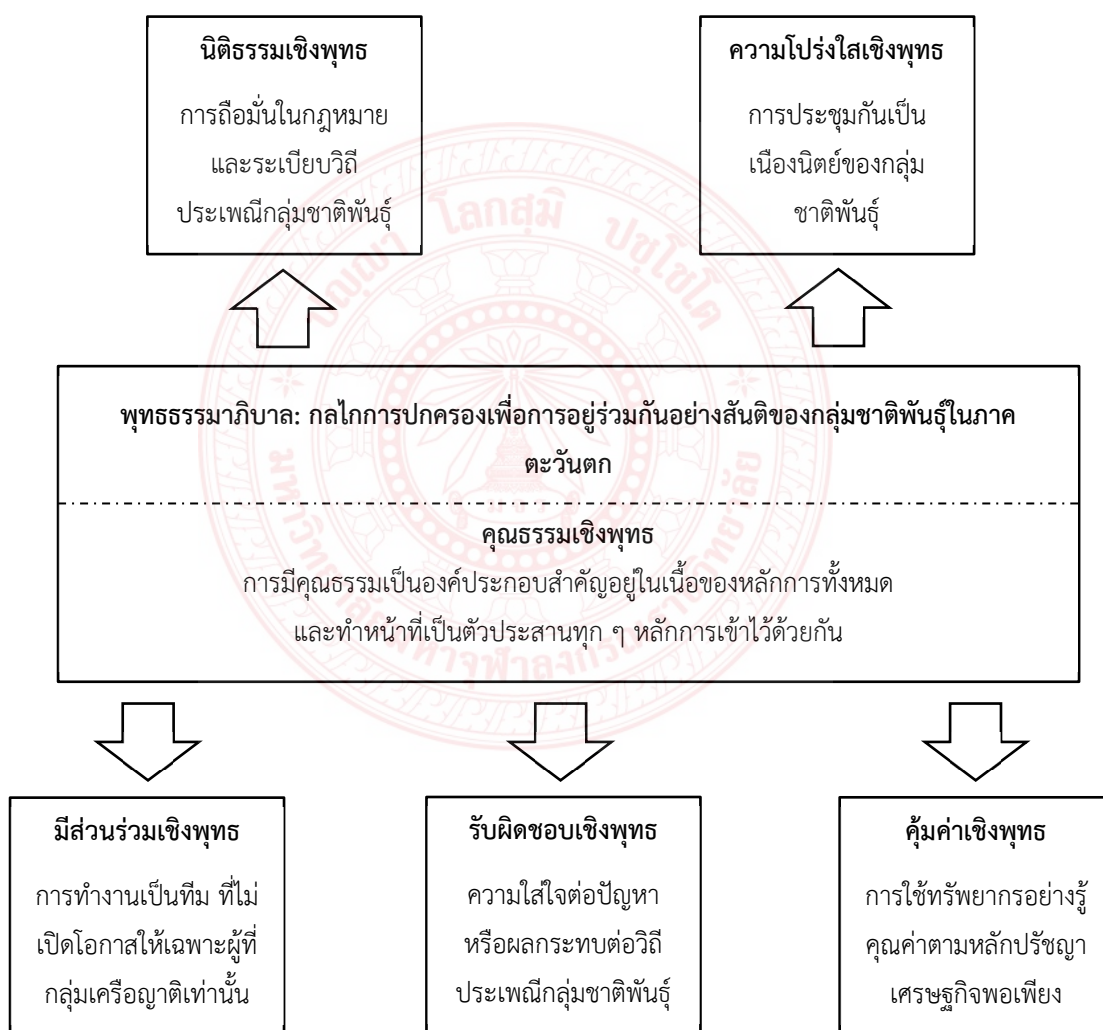
^{๖๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นางวิมา สุขอยู่, ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง ตำบลห้วยยางโพน อำเภอบางท้อ จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

^{๖๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นายไชยันต์ ลิ้มมะ, ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลื่อ อำเภอดงธารม จังหวัดราชบุรี, วันที่ ๒๖ กรกฎาคม เดือน ๒๕๖๓.

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” มีองค์ความรู้จากการวิจัยได้ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑
องค์ความรู้จากการวิจัย^{๒๙}



^{๒๙}สังเคราะห์โดยผู้วิจัย.

จากภาพที่ ๔.๑ พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก แสดงให้เห็น ตัวแบบธรรมาภิบาลเชิงพุทธหรือพุทธธรรมาภิบาล ดังนี้

๑. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรมเชิงพุทธ

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านนิติธรรมเชิงพุทธ ได้แก่ การถือนั่นในกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์

๒. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรมเชิงพุทธ

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านคุณธรรมเชิงพุทธ ได้แก่ การมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมดและทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน

๓. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านความโปร่งใส ได้แก่ การประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์

๔. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ได้แก่ การทำงานเป็นทีม ที่ไม่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่กลุ่มเครือญาติเท่านั้น

๕. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบเชิงพุทธ

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านความรับผิดชอบเชิงพุทธ ได้แก่ ความใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่อวิถีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์

๖. พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่าเชิงพุทธ

ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล ด้านความคุ้มค่าเชิงพุทธ ได้แก่ การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โดยนัยนี้ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล หรือธรรมาภิบาลเชิงพุทธ นี้ มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ อยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความร่วมมือร่วมใจ มีใช้เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็
พวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น

ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักใดหลักหนึ่งในพุทธธรรมาภิบาล แต่ตังเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการไว้ร่วมกัน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี (ชาติพันธุ์จีน, ชาติพันธุ์ยวน, ชาติพันธุ์มอญ, ชาติพันธุ์เขมร, ชาติพันธุ์ลาวเวียง, ชาติพันธุ์ลาวโซ่ง, ชาติพันธุ์กระเหรี่ยง) จำนวน ๔๐๐ คน โดยใช้แบบสำรวจ (Survey) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์และนักวิชาการศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๑๐ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ และนักวิชาการด้านศาสนา จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน ๘ ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ รวมทั้งปรับให้มีความชัดเจนทางการสื่อสารและความหมาย โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ตามลำดับ

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ตามลำดับ

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม และข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ตามลำดับ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการ กิจกรรม หรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ ตามลำดับ

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ และข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ตามลำดับ

๕.๑.๒ รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ พบว่า

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุด รูปแบบการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรูปแบบการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม รูปแบบการใช้หลักธรรมในการปกครอง และรูปแบบการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส พบว่า มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และรูปแบบการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม พบว่า มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และรูปแบบการวินิจฉัยลงนิคหกรรม

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า พบว่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

๕.๑.๓ ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงทัศนคติความเชื่อ แต่กลไกสำคัญของการปกครองที่สามารถทำให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขคือ ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ดังนี้

ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ หรือพุทธธรรมาภิบาล มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักใดหลักหนึ่งในพุทธธรรมาภิบาล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการไว้ร่วมกัน

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” บริบทเชิงพื้นที่ที่จังหวัดราชบุรี มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

สภาพการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่ที่จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล มีหลักคุณธรรมเชิงพุทธเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด มีคุณธรรมทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกันกับบริบทสำคัญทุกด้าน กล่าวคือ ด้านนิติธรรมเชิงพุทธ เป็นรูปแบบของการถ้อยมั่นในกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านความโปร่งใสเชิงพุทธ เป็นรูปแบบของการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้านความมีส่วนร่วมเชิงพุทธ เป็นรูปแบบของการทำงานเป็นทีม ที่ไม่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่กลุ่มเครือญาติเท่านั้น ด้านความรับผิดชอบเชิงพุทธ เป็นรูปแบบของความใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่อวิถีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์ และด้านความคุ้มค่าเชิงพุทธ เป็นรูปแบบของการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบของกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน ดังกล่าวนี้นี้ สอดคล้องกับที่ **พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมโสภณ**^๑ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน และสอดคล้องกับที่ **พระมหาสมพงษ์ ชนุตตโม**^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า มีการรณรงค์ให้ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างสำนึกให้

^๑พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมโสภณ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๘, หน้า ก.

^๒พระมหาสมพงษ์ ชนุตตโม, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนํานโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ การดำเนินงานต่าง ๆ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ สามารถพัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไปได้ และสอดคล้องกับที่ **พระปลัดอำนาจ ปญฺญารโ**^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ” ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้จริงจัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดอันจะมาซึ่งประโยชน์สุขของคนในตำบล มีมาตรการส่งเสริมการปลูกฝังเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมของคนในองค์กรและตำบลให้เกิดเป็นรูปธรรมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สร้างความสามัคคีปรองดองกันขึ้นในองค์กรและชุมชน ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมมือร่วมใจเป็นหนึ่งเดียว ประสานงานให้เป็นระบบให้ทันต่อเหตุการณ์ ส่งเสริมรายได้ให้เกิดขึ้นแก่คนในตำบลโดยการแนะนำส่งเสริมหาอาชีพที่เหมาะสมให้และแนะนำให้ประกอบอาชีพตามวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างมีระบบ ส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลมีส่วนร่วมในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่นโดยการเสนอปัญหาและความต้องการในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้บุคลากรและประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับที่ **พระไพฑูรย์ รตนโก**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุตรธานี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานใช้หลักกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ การให้เป็นที่ยอมรับของสังคมกำหนดกรอบการบริหารงานตามอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องทุกขั้นตอน มีการจัดระบบงานและข้อมูลข่าวสารเพื่อเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้เพื่อเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญและมีส่วนร่วมทุกมิติ มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานโดยการวางกรอบความรับผิดชอบให้มีขอบเขตที่ชัดเจนครอบคลุมทั้งระบบงาน เพิ่มผลผลิตของงานในทางบวกให้เกิดความคุ้มค่ากับต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับ และสอดคล้องกับที่ **พระจรรณ ธีรปญฺโญ**^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล

^๓พระปลัดอำนาจ ปญฺญารโ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอลำดวน จังหวัดบึงกาฬ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

^๔พระไพฑูรย์ รตนโก, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดงอำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุตรธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

^๕พระจรรณ ธีรปญฺโญ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

ลำพยนต์ อำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะมีการรณรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำไปปฏิบัติเป็นรูปธรรม มีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน และสอดคล้องกับที่ **พระมหาอุบล จรธมโม**^๒ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ปรัชญาการปกครองของนักปรัชญาตะวันตกให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องปรัชญาการปกครองเป็นหลักสำคัญ ขณะที่ปรัชญาการปกครองตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นธรรมชาติของมนุษย์เป็นสำคัญ พระพุทธเจ้าทรงวางรูปแบบการปกครองให้คณะสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม กล่าวคือ พระธรรมกับพระวินัย โดยคณะสงฆ์ทั้งหมดต้องยึดหลักพระธรรมวินัย อันเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติและสามารถครอบคลุมด้านการปกครองตามหลักทางพระพุทธศาสนาและหลักการปกครองด้วยสามัคคีธรรม แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง เป็นธรรมมีเหตุผล อันประกอบไปด้วย อำนาจในการปกครอง รูปแบบการปกครอง จริยธรรมการปกครอง และสอดคล้องกับที่ **ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์**^๓ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารรัฐกิจในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแบ่งเป็นสองรูปแบบ คือ แบบราชาธิปไตยและแบบสามัคคี ในขณะที่วิธีการบริหารรัฐกิจในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีสองวิธี คือ วิธีการบริหารรัฐกิจในส่วนข้าราชการ และวิธีการบริหารรัฐกิจในส่วนประชากรราษฎร์ ทั้งส่วนคฤหัสถ์ (ที่มีใช้ข้าราชการ) และส่วนสมณสงฆ์ และสอดคล้องกับที่ **พันตำรวจตรี สุรศักดิ์ ขำเนตร**^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ตามนโยบายที่กำหนดไว้ในโครงสร้างการบริหารแต่ก็เกิดปัญหาในภาพรวมไม่ว่าการวางแผน การจัดองค์การ การบังคับ

^๒พระมหาอุบล จรธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ก.

^๓ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์, “การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓, หน้า ก.

^๔พันตำรวจตรี สุรศักดิ์ ขำเนตร, “การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

ปัญหา การติดต่อประสานงาน และการควบคุมเกิดความไม่สมดุล จึงทำการบริหารงานตอบสนองความต้องการของประชาชนไม่ทั่วถึงและเกิดการร้องเรียนในหลาย ๆ แห่งซึ่งเกิดจากการบริหารงานไม่ชัดเจนตามภาระงาน ฉะนั้น ถ้านำหลักธรรมาธิปไตยมาบูรณาการและประยุกต์ใช้จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่สำหรับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งมีความซื่อสัตย์ ประชาชนก็เกิดศรัทธาและความเชื่อมั่นในการทำงาน และสอดคล้องกับที่ **นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง**^๙ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” จากผลการวิจัยพบว่า เมื่อจำแนกตามแนวคิดที่ปรากฏในอินเดีย รูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตยนั้นมีทั้งตามแบบพราหมณ์และแบบพุทธ และผู้ที่มีบทบาทสำคัญก็คือผู้ปกครองที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือพระราชา เนื่องจากการมีพระราชนาจอธิปไตยในการเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ แต่เพียงพระองค์เดียว สำหรับบุคคลอื่น ๆ มีข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งต่าง ๆ มีปุโรหิต อำมาตย์ และเสนาบดีเป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดถึงอาณาเขตของรัฐหรือแคว้น จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญซึ่งมีส่วนช่วยส่งเสริมให้ราชาธิปไตยในรัฐหรือแคว้นนั้น ๆ มีอำนาจหรือความเข้มแข็งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการมีอำนาจสิทธิ์ขาดของผู้ปกครองจะเป็นสิ่งที่โดดเด่นในการปกครองแบบราชาธิปไตย แต่สิ่งที่ทำให้ราชาธิปไตยดำรงมั่นคงอยู่ได้ นอกจากการมีอำนาจและความจงรักภักดีของข้าราชการแล้ว ยังต้องอาศัยการมีธรรมะด้วย ไม่ว่าจะเป็นธรรมะตามหลักคำสอนของศาสนาพราหมณ์หรือธรรมะตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็ตาม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้นำหรือผู้ปกครองในระบอบราชาธิปไตยได้รับการยอมรับและสามารถดำรงอยู่ในอำนาจได้อย่างยาวนาน และสอดคล้องกับที่ **พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต**^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมโม)” จากผลการวิจัยพบว่า การปกครองคณะสงฆ์ถือรูปแบบการปกครองโดยธรรม ถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่ ตามคติทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมเป็นใหญ่ กล่าวคือ ยึดถือความถูกต้องดีงามตามหลักคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา

^๙นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ก-ข.

^{๑๐}พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทตโต, “การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมโม)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ก-ข.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์ถ้อยมั่นในกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์

๒. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์ประชุมร่วมกันเป็นประจำ

๓. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์นำหลักการคุณธรรมไปเผยแพร่อย่างกว้างขวาง

๔. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์ทำงานเป็นทีม เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่กลุ่มเครือญาติเท่านั้น

๕. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่อวิถีประเพณีกลุ่มชาติพันธุ์

๖. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ควรส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับ ต้นแบบตัวชี้วัดพุทธธรรมาภิบาลเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์

๒. การวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับ นวัตกรรมการสร้างภูมิคุ้มกันวิถีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือทั่วไป:

กรมวิชาการ. ศัพท์บัญญัติทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย. การทวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๓.

_____. อินเดียอนุทวีปที่น่าทึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๓.

กัลยา วานิชย์บัญชา. สถิติสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

กীরติ บุญเจือ. จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๒.

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. พม่าผ่าเมือง: วิเคราะห์การเมืองพม่าได้อาณัติจัดการทหาร-ภาคแรก กลียุค-เผด็จการ. ม.ป.ท.: ม.ป.ป.

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. วิถีโลก. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๒.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____. สถิติเบื้องต้นและการวิจัย: Basic Statistics and Research, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

คณาจารย์เลี้ยงเชียงจางเจริญ. นวโกวาท ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง จางเจริญ, ๒๕๔๒.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร: เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖.

จิรัช วิระสย และคณะ. รัฐศาสตร์ทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เจริญ เจษฎาวัลย์. การตรวจสอบธรรมาภิบาล ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ (Governance Audit Theory and Practice). นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๔๗.

_____. ทางสู่ธรรมาภิบาล (Good Governance to Be). นนทบุรี: บริษัท พอดี จำกัด, ๒๕๕๒
ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

เชาวนะ ไตรมาศ. การนำระบบบริหารธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหาร มุ่งผลสัมฤทธิ์กับการบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นเลิศทางพิสัยสามารถของคนในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

ไชยวัฒน์ คำชู. การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: น้ำฝนการพิมพ์, ๒๕๔๘.

दनัย ไชยโยธา. วัฒนธรรมและอารยธรรมสัมพันธ์ของอนุทวีปอินเดียกับนานาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓.

เดโช สนวนานนท์. พจนานุกรมศัพท์การเมือง. กรุงเทพมหานคร: หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๕.

ทินพันธ์ นาคะตะ. รัฐศาสตร์ ทฤษฎีความคิด ปัญหาสำคัญและแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ทางการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์นิคดา, ๒๕๔๑.

เทวี วัฒนา และคนอื่น ๆ. กรณีศึกษาเพื่อการเรียนการสอนเวชจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ธีรยุทธ บุญมี. ๓ ยุทธศาสตร์ ๑๐ แนวทางสู่ธรรมรัฐ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด, ๒๕๔๑.

_____. ธรรมรัฐแห่งชาติยุทธศาสตร์สู่หายนะประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑.

ธีระพล อรุณกลสิกร. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๒.

นาธาเนี่ยล ฮาร์ริส. ระบอบการปกครอง: ราชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์ปาเจรา จำกัด, ๒๕๕๕.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๔๒.

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และบุญมี ลี. ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ประกอบ กรรณสูตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด้าน
สุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประเวศ วะสี. บทสัมภาษณ์ในประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๐.

_____ . ศานติเสรี: ๕๐ ปี สันติภาพไทย. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๘.

_____ . เศรษฐกิจพอเพียงบนรากฐานวัฒนธรรมชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์
ภาคีธรรม, ๒๕๔๔.

_____ . สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

ประสาร ทองภักดี. หลักการปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: นิติ, ๒๕๔๑.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. ทรรศนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ปรีชา ช้างขวัญยืน, ธรรมรัฐ ธรรมราชา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ปรีดี พนมยงค์. มหาราชและรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการดำเนินงาน
ฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส, ๒๕๔๓.

ปัญญา ฉายะจินดาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล. ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙.

พระญาณวโรดม (ประยูร สนตงกูรเณร). ศาสนาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตยาโณ). ศาสนากับสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแปดสิบเจ็ดจำกัด,
๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการ
ศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ . กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย,
๒๕๕๓.

_____ . นิติศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
ธนรัชการพิมพ์, ๒๕๕๓.
- พจนานุกรมศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การ
พิมพ์, ๒๕๕๓.
- พัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๕๓.
- พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม,
๒๕๕๕.
- พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙.
- สลายความขัดแย้ง-สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย
จำกัด, ๒๕๔๙.
- พระไพศาล วิสาโล. สันติวิธีบนวิถีแห่งอหิงสภาวะในสันติวิธีวิถีแห่งอารยะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
โกลดคีมทอง, ๒๕๔๙.
- พระมหาจรรยา สุทธิธนา. รัฐธรรม. เชียงใหม่: สถาบันปัญญานันทะ, ๒๕๔๑.
- พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพ-
มหานคร: หจก. เม็ดทรายพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.
- พระมหาอดิสร ธีรสีโล. คุณธรรมสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๐.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์,
๒๕๔๘.
- หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์. กรุงเทพมหานคร: ชัยมงคลพรินต์ติ้ง, ๒๕๔๘.
- พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). ปฏิภาณมูบปาทในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทตฤตา
พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๑.
- สันติภาพของโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ยวาทธาล เนห์รู. โฉมหน้าประวัติศาสตร์สากล. แปลโดย พระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาไล). กรุงเทพมหานคร: สภาเพื่อความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

ลิขิต อีระเวคิน. ประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาระบบการพิมพ์, ๒๕๔๖.

วรรณา เจียมศรีพจน์. การเมืองเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปาเจรา, ๒๕๔๖.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. พุทธโคดม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์, ๒๕๕๕.

วิรัช อธิพันธุ์เมธี. พุทธปรัชญาการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

วีระ สมบูรณ์. รัฐธรรมในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุ๊กส์, ๒๕๕๑.

วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์. คู่มือการกู้ชาติจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร: สถาบันสหัสวรรษ, ๒๕๔๔.

สถาบันพระปกเกล้า. ธรรมาภิบาล. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.

_____. วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๐.

สมบัติ อารังธัญวงศ์. การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เสมาธรรม, ๒๕๕๔.

สมพงษ์ ชุมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (ทศวรรษ ๑๙๙๐ และแนวโน้ม). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สมยศ นาวิการ. การบริหารโดยวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO). กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖.

สมาน รังสิโยภุชงค์. การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๓.

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. หลักสูตรการพัฒนาบุคลากรเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. สิงห์บุรี: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ. กรุงเทพมหานคร: กองกลาง สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

_____. รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. **คู่มือคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๔๖.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ และสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **รายงานผลการจัดการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ วันที่ ๑-๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๗.

สำนักนายกรัฐมนตรี. **ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๖**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.

สุจริต นิमितกุล. **การปกครองที่ดี**. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓.

สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. **ประชาชนและธรรมาภิบาล**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุด จอนเจดสิน. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สุรพล สุยะพรหม. **การเมืองกับการปกครองของไทย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาบรรณาการ, ๒๕๔๗.

สุวริย์ ศิริโกคาภิรมย์. **การวิจัยทางการศึกษา**. ลพบุรี: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๖.

เสฐียร พันธงชัย. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค ๑. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อานันท์ ปันยารชุน. ธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานงค์. การศึกษาระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดเพื่อข้อเสนอแนะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๐.

เอเจอร์ แซม. ธรรมาภิบาลการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์น้ำฝน, ๒๕๔๕.

๑.๒.๒ บทความ:

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. “การพัฒนาประชาคมเมืองเพื่อความเป็นเมืองน่าอยู่”, รัฐสภาสาร. ๔๙ (กันยายน ๒๕๔๑): ๑-๓.

เกษม วัฒนชัย. “สถาบันที่เข้มแข็งมั่นคง”, วารสาร มจร. ๔ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๓): ๔.

ธีรยุทธ บุญมี. “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้น ๒”, วารสารกรมประชาสัมพันธ์. (๘ มกราคม ๒๕๔๑): ๑๐.

นันทชาติ ศุภมงคล. “คำให้สัมภาษณ์เรื่องธรรมาภิบาลในองค์กร”, วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๑๖-๑๘.

พร้อมรินทร์ พรหมเกิด. “ธรรมรัฐกับการปฏิรูปสังคมและการเมือง”, รัฐสภาสาร. ๔๘ (มีนาคม ๒๕๔๓): ๒๗-๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “พระพุทธศาสนากับหลักธรรมาภิบาล”, พุทธจักร. ปีที่ ๖๑ ฉบับที่ ๙ (กันยายน ๒๕๕๐): ๑๑.

วนิดา แสงสารพันธ์. “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล”, วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๙-๔๒.

ศัลยา ประชาชาติ. “ทีดีอาร์ไอ ลอกคราบเจ้าสัวไทย บรรษัทภิบาลจอมปลอม เปิดรูปแบบโกงแหลกผู้ถือหุ้น”, มติชนสุดสัปดาห์. (๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔): ๑๒.

สมหมาย ปฐมวิชัยวัฒน์. “หลักการปกครองที่ดี (Good Governance) กับสภาวะแวดล้อมของระบบควบคุมภายใน (Internal Control Environment)”, วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๕๑-๕๓.

สุพล วังสินธุ์. “คุณธรรมสำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู”, ประชาศึกษา. ๔๑ (มิถุนายน ๒๕๓๔): ๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

โสมนัส ฌ บางช้าง. “Good Governance: การกำกับดูแลที่ดี”, วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๔๘-๕๐.

อัจฉรา โยมสินธุ์. “บริษัทภิบาลกลยุทธ์ธุรกิจแบบยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร. ๒๑ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๔๔): ๓๓-๓๘.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย/วิทยานิพนธ์:

นายนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์. การศึกษาวิเคราะห์การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยเหตุโต. การประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระจรรณ ชีรปณโณ. การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระจักรพงษ์ กิตติภทโท. การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระปลัดอำนาจ ปัญญาโร. การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจั้น อำเภอเขกา จังหวัดบึงกาฬ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระไพฑูรย์ รตนโก. การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแดง อำเภอพิบูลย์รักษ์ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาชินวัฒน์ ธมฺมเสฏฺโฐ. การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองสามพราณ
อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐ
ประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระมหาสมพงษ์ ชนุตโตโม. การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลใน
อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาอุบล จรธมฺโม. การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการปกครองในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พันตำรวจตรี สุรศักดิ์ ชำเนตร. การศึกษาวิเคราะห์การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามหลักธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๖.

๑.๒.๔ สัมภาษณ์:

- นายมนตรี กลิ่นสักโก. นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์ สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระครูจริยธรรมานุรักษ์. เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระครูชินวรานุวัตร. เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๒ ตุลาคม
๒๕๖๒.
- พระครูพัฒนวิสิทธิ์. เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑๔ ตุลาคม
๒๕๖๒.
- พระครูพิทักษ์ศิลปาคม. เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๙
ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์. รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระครูวิสุทธานันทคุณ. เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๙ ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระครูอรัญเขตคณารักษ์. เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๔ ตุลาคม ๒๕๖๒.
- พระมหาประกอบ โชติปัญโญ. เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑ ตุลาคม
๒๕๖๒.
- พระราชวัลภาจารย์. เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. สัมภาษณ์, ๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๑.๒.๕ สทนากลุ่มเฉพาะ:

นางวีณา สุขอยู่. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโสัง ตำบลห้วยยางโพน อำเภอกาบแก้ว จังหวัดราชบุรี.

สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

นายจิระเดช เต็มรัมย์. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.

สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน. นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖

กรกฎาคม ๒๕๖๓.

นายไชยันต์ ลิ้มมะ. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.

สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

นายประดิษฐ์ มั่นนิม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี. สทนากลุ่ม

เฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

นายสมัย บัณฑิต. ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. สทนากลุ่ม

เฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

พระมหาวิศักดิ์ คุณธมโม, ดร. ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด

ราชบุรี. สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ว่าที่ร้อยตรี ธีรภัทร หยวกจ้อย. นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี. สทนากลุ่มเฉพาะ, ๒๖

กรกฎาคม ๒๕๖๓.

๒. ภาษาอังกฤษ

Brooker P. **Non-Democratic Regimes**. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

Chenyang Li. **The Tao Encounters the West**. New York: State University of New York, 1999.

Ethridge M. and Handelman H. **Politics in a Changing World**. USA: Wadsworth Publishing, 2012.

Levitsky S. and Way L., **A Competitive Authoritarianism Hybrid Regimes after the Cold War**. UK: Cambridge University Press, 2010.

Phra Medhi Dhammaporn (Prayoon Mererk). **Buddhist Morality**. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press, 1994.

บรรณานุกรม (ต่อ)

Phra Phomkhunaphon (P.A. Payutto). **A Constitution for Living Buddhist Principles for a Fruitful and Harmonious Life**. Bangkok: Office of National Buddhism Pres, 1997.

Robert A. Dahl. **On Democracy**. London: Yale University Press, 2000.

Stefan Lorant. **The Life of Abraham Lincoln**. Bangkok: Duang Kramol, 1993.





ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ววจย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มีมุ่งสำรวจสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ และสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ

แบบสอบถามนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้ว กรุณาตรวจสอบอีกครั้งว่าได้ตอบแบบสอบถามครบทุกข้อแล้วหรือไม่ แบบสอบถามที่ตอบทุกข้อแล้วเท่านั้น จึงจะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ได้ ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จากท่านในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ โดยจะนำผลมาใช้ในการวิจัย เท่านั้น

ขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภณ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสำรวจ

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่แสดงปัจจัยส่วนบุคคลตามความเป็นจริง

๑. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐-๓๐ ปี

☐ ๓๑-๔๐ ปี

☐ ๔๑-๕๐ ปี

☐ ๕๑-๖๐ ปี

☐ มากกว่า ๖๐ ปี

๓. การศึกษา

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

☐ รับราชการ

☐ รัฐวิสาหกิจ

☐ เกษตรกรรม

☐ เจ้าของกิจการ

☐ ค้าขาย

☐ รับจ้าง

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

๕. รายได้ (เฉลี่ยต่อเดือน)

☐ ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท

☐ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

☐ มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท

ตอนที่ ๒ สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับ ที่ท่านเห็นว่า สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก อยู่ในระดับใด โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง อยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง อยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง อยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๑. ด้านนิติธรรม					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปรับปรุงกฎระเบียบให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ					
๕	กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง					

ข้อ	สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๒. ด้านคุณธรรม					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดมั่นในมาตรฐานวิชาชีพนิยมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพหรือคุณธรรมในอาชีพของตนอย่างเคร่งครัด					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในศีลธรรมและจริยธรรม					
๕	กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น					
	๓. ด้านความโปร่งใส					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ยกย่องบุคคลที่ควรค่าแก่การเชิดชูอย่างสมเหตุสมผล					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ					
๕	ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เผยแพร่ต่อสาธารณชนมีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริง					

ข้อ	สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	๔. ด้านความมีส่วนร่วม					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตรวจสอบหรือประเมินผลการดำเนินงานต่าง ๆ ในชุมชน					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ					
๕	กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน					
	๕. ด้านความรับผิดชอบ					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์มีการกำหนดวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการดำเนินงานต่าง ๆ ร่วมกันอย่างชัดเจน					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการกิจกรรมหรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ					

ข้อ	สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ระดับ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
๕	กลุ่มชาติพันธุ์ให้ความสำคัญกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาเร่งด่วนของชุมชน					
	๖. ด้านความคุ้มค่า					
๑	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด					
๒	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ					
๓	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน					
๔	กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด					
๕	กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน
ภาคตะวันตก

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เพื่อเป็น
ฐานคิดสำคัญนำไปสู่การสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้ง
ประชาชน ชุมชน และประเทศชาติ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล

ตำแหน่ง

วัน/เวลาที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านนิติธรรม หรือนิติธรรมเชิง
พุทธ เป็นอย่างไร
๒. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านคุณธรรม หรือคุณธรรมเชิง
พุทธ เป็นอย่างไร
๓. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความโปร่งใส หรือความ
โปร่งใสเชิงพุทธ เป็นอย่างไร
๔. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความร่วมมือ หรือความมี
ส่วนร่วมเชิงพุทธ เป็นอย่างไร
๕. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความรับผิดชอบ หรือความ
รับผิดชอบต่อเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

๖. ท่านเห็นว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธด้านความคุ้มค่า หรือความคุ้มค่าเชิงพุทธ เป็นอย่างไร

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ

พระสมุทรขรริโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภโณ)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

(ผู้วิจัย)



ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ, รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย และอื่น ๆ



รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

๑. พระมหากษัตริย์ ธีรธมโม, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รพีพรรณ เทียมเดช คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑. พระราชวัลลภอาจารย์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

๒. พระมหาประกอบ โชติปัญโญ

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. พระครูวิสุทธาณันทคุณ

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๔. พระครูจริยธรรมานุรักษ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

๕. พระครูอรัญเขตคนารักษ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

๖. พระครูพิพัฒน์จริยาภรณ์

ตำแหน่ง รองเจ้าคณะอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๗. พระครูพิทักษ์ศิลปาคม

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลสร้อยฟ้า-ชำแระ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๘. พระครูชินวรานุวัตร

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๙. พระครูพัฒนวิสิทธิ์

ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลบ่อกระดาน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

๑๐. นายมนตรี กลิ่นสักโก

ตำแหน่ง นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ กลุ่มอำนวยการและกิจการคณะสงฆ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัยโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระมหาทวีศักดิ์ คุณธมโม, ดร.

ตำแหน่ง ผู้จัดการโรงเรียนบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

๒. นายชัชณิษฐ์ ประจวบวัน

ตำแหน่ง นายอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๓. นายประดิษฐ์ มั่นนิม

ตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดอนคลัง ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๔. ว่าที่ร้อยตรี อธิภัทร หยวกจ้อย

ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี

๕. นายสมัย บุญมี

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ยวน ตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี

๖. นายจิระเดช เต็มรัมย์

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์มอญ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

๗. นางวีณา สุขอยู่

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวโซ่ง ตำบลห้วยยางโทน อำเภอปากท่อ จังหวัด

ราชบุรี

๘. นายไชยันต์ ลิ้มมะ

ตำแหน่ง ผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลบ้านเลื่อ อำเภอโพธาราม จังหวัด

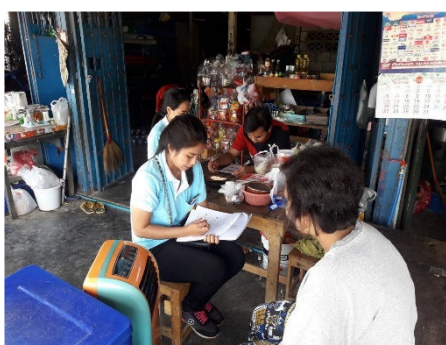
ราชบุรี



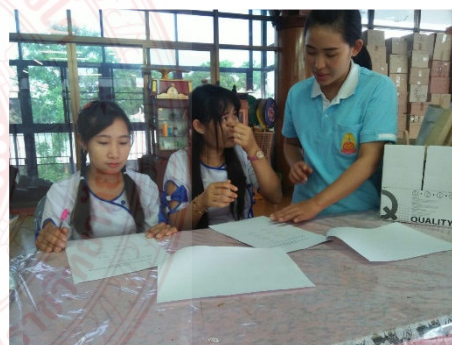
การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย โดยคณะยุววิจัย



การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย โดยคณะผู้วิจัย (ต่อ)



การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย โดยคณะยุววิจัย





ภาคผนวก ง
การรับรองการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

แบบฟอร์มการนำผลงานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

งานวิจัย หรืองานสร้างสรรค์ เรื่อง

พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ชื่อหน่วยงานที่นำผลงานไปใช้

อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

การนำไปใช้ประโยชน์

หน่วยงาน/บุคคล ได้นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ทางด้านใน (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

☒ ๑. เชิงสาธารณะ (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานภาครัฐนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารราชการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งถือเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ และเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเพื่อการพัฒนาประเทศ

☒ ๒. เชิงนโยบาย (โปรดระบุรายละเอียด)

นำไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ สำหรับจัดทำ/ทบทวน/ปรับปรุง แผนปฏิบัติการให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี และประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวม

☐ ๓. เชิงพาณิชย์ (โปรดระบุรายละเอียด)

.....

.....

โปรดระบุถึงหลักฐานการนำไปใช้ประโยชน์ พร้อมแนบหลักฐานประกอบ (ถ้ามี)

.....

.....

(นายชัชณัฐ ประจวบวัน)

ผู้ให้ข้อมูล

นายอำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๓

หมายเหตุ: ให้ประทับตราตำแหน่ง/หน่วยงานที่นำผลงานไปใช้ประโยชน์ (ถ้ามี)



ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๑. ผลวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ของการปกครองตามหลัก ธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติ พันธุ์ในภาคตะวันตก	ข้อมูลเชิงประจักษ์ของ สภาพปัจจุบันของการ ปกครองตามหลักธรร มาภิบาลของกลุ่มชาติ พันธุ์ในภาคตะวันตกซึ่ง เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ เชิงปริมาณ/สถิติ/วิเคราะห์	ข้อที่ ๑	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ มีฐานข้อมูลสารสนเทศ สภาพปัจจุบันของการ ปกครองตามหลักธรร มาภิบาลของกลุ่มชาติ พันธุ์ในภาคตะวันตกที่ เป็นปัจจุบัน
๒. ผลวิเคราะห์รูปแบบการ ปกครองตามหลักธรรมาภิ บาลเชิงพุทธ	ข้อมูลผลการวิเคราะห์ รูปแบบการปกครองตาม หลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ในเชิงคุณภาพ	ข้อที่ ๒	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ มีฐานข้อมูลรูปแบบการ ปกครองตามหลักธรรมาภิ บาลเชิงพุทธที่สอดคล้อง กับบริบทของสังคมพหุ วัฒนธรรม
๓. ผลสังเคราะห์ตัวแบบ พุทธธรรมาภิบาล: กลไก การปกครองเพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก	ตัวแบบพุทธธรรมาภิ บาล: กลไกการปกครอง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตกที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท ชุมชนชาติพันธุ์	ข้อที่ ๓	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ ประสานเครือข่ายร่วมกัน ขับเคลื่อนกลไกปกครอง ตามตัวแบบพุทธธรร มาภิบาลเพื่อเสถียรภาพ และเข้มแข็งของชุมชน ชาติพันธุ์ในระดับจุลภาค

ผลลัพธ์	ผลผลิต	การบรรลุ วัตถุประสงค์	ผลกระทบ
๔. รายงานการวิจัยฉบับ สมบูรณ์	ได้รายงานการวิจัยตาม เป้าหมายของผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด และความ คุ้มค่าตามที่กำหนดไว้	ข้อที่ ๑-๓	ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และ สถาบันการศึกษาในพื้นที่ นำตัวแบบพุทธธรรมมาภิ บาล: กลไกการปกครอง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่าง สันติของกลุ่มชาติพันธุ์ใน ภาคตะวันตกไปประยุกต์ ใช้ในการสร้างสังคมสันติ สุขที่เหมาะสมสอดคล้อง กับบริบทของสังคมพหุ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน



แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๒๙๗/๒๕๖๑ MCU RS 610761297
ชื่อโครงการ	พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
หัวหน้าโครงการ	พระสมุทรวชิโรโสภณ, ดร. (โสภณ ธมฺมโสภณ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ในยุคโลกาภิวัตน์สังคมมีปัญหามากมาย นับตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานไปจนถึงปัญหาระดับโครงสร้าง ตัวอย่างของปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนขยายตัวไปในวงกว้าง ปัญหาด้านสังคมปัญหาด้านการเมืองปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ปัญหาข้อพิพาทระหว่างพรมแดน หลายประเทศประสบปัญหาเพราะไม่สามารถสร้างสันติภาพภายในประเทศของตนได้ ปัญหาดังกล่าวกำลังรบกวนแนวทางการแก้ไข ในแวดวงวิชาการปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพัน (Engage) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม มีความพยายามที่จะตีความพุทธธรรมให้ครอบคลุมปัญหาใหม่ ๆ เนื่องจากพุทธศาสนาแบบจารีตที่เน้นการแก้ปัญหาแบบปัจเจกบุคคลไม่เพียงพอต่อการตอบปัญหาของสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ การแก้ปัญหาความทุกข์ของปัจเจกบุคคลและสังคมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความขัดแย้งน้อยที่สุด พระพุทธองค์สามารถสร้างสังคมสงฆ์ขึ้นมาให้เป็นแบบอย่างของรูปแบบการปกครองหรือรูปแบบการบริหารจัดการในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี พระธรรมของพระพุทธองค์ก็ยังคงอยู่และสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัยได้ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า “เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเรา ผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใครในโลก สิ่งที่ยึดติดสมมุติว่าไม่มีในโลก แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นไม่มี สิ่งใดที่ยึดติดสมมุติว่ามีในโลก แม้เราก็บอกว่าสิ่งนั้นมี. อุบล ปทุม บุณทริก เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ เติบโตในน้ำ ตั้งอยู่ในน้ำแต่ไม่ติดน้ำ แม้ฉันทิ ตถาคตเกิดในโลก เติบโตในโลก ครอบงำโลก โลกอาบทาไม่ได้ ฉันทันนั้นเหมือนกัน” พุทธดำรัสที่ยกมาจากปุพผสูตรดังกล่าวข้างต้น ตีความได้ว่า คำว่า“ตถาคต” หมายถึง “ธรรม” หรือ “ธรรม” หมายถึง “ตถาคต” ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต” ดังนั้น พระธรรมของพระองค์หากรู้จักประยุกต์ใช้ย่อมสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในโลกได้อย่างแท้จริง มีเพียงกิเลสของมนุษย์เท่านั้นที่เห็นว่าธรรมของพระพุทธองค์ล้ำสมัย	

ภายใต้สถานการณ์ความท้าทายและเงื่อนไขที่ประเทศต้องเผชิญและปรับตัวเพื่อพัฒนาไปสู่สังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อมุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพเสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังกล่าวนี้อธิบายถึงความเป็นเครื่องมือสำคัญในการไปสู่จุดหมายร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคที่ปัญหาต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนอย่างยิ่งดังเช่นปัจจุบันที่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้ง

แนวคิดทางการบริหารจัดการที่ดี เรียกว่า Good Governance หรือ ธรรมาภิบาล หรือธรรมรัฐ มีกำเนิดมาจากพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในเรื่องเจตนาซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำ เรื่องความสุขของมนุษย์อันถือว่าเป็นเป้าหมายของมนุษย์ทั้งที่เป็นปัจจุบันและอนาคต พระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นถึงอำนาจหรือความยิ่งใหญ่ของผู้ปกครองเป็นเป้าหมายที่สูงที่สุดของการมีอำนาจ แต่กลับถือว่าเป็นเป้าหมายของการมีอำนาจก็คือการสร้างสรรค์ประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม เน้นย้ำให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารใช้ธรรมมาเป็นอำนาจมากกว่าใช้อำนาจมาเป็นธรรม และในขณะเดียวกัน ก็มีหลักธรรมสำหรับผู้ใต้ปกครองพึงยึดถือปฏิบัติด้วย

การบริหารจัดการที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการการบริหารที่มุ่งเน้นหลักการ โดยมีใช้หลักการที่เป็นรูปแบบทฤษฎีการบริการงาน แต่เป็นหลักการทำงาน ซึ่งหากมีการนำมาใช้เพื่อบริหารงานแล้ว จะเกิดความเชื่อมั่นว่าจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่ดีที่สุด การนำหลักธรรมาภิบาลไปปฏิบัติให้เป็นผล จำเป็นต้องมีเครื่องชี้วัดที่เหมาะสมและเชื่อถือได้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานได้พยายามสร้างตัวชี้วัดธรรมาภิบาลและใช้ในหน่วยงานของตน แต่ตัวชี้วัดนั้น ๆ ยังเป็นที่ถกเถียงและไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นตัวชี้วัดกลาง เนื่องจาก ความหลากหลายของตัวชี้วัดและมิติที่แตกต่าง ซึ่งมิติเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจ และกรอบการรับรู้ของผู้นำเสนอแต่ละบุคคลหรือองค์กร

ธรรมาภิบาลนี้เมื่อกระจายเป็นข้อวัตรปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสำหรับพระราชามหากษัตริย์ทรงใช้ปกครองพระราชอาณาจักร ให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุข ชื่อว่า ทศพิธราชธรรม และนอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมอื่น ๆ อันโบราณบัณฑิตได้กล่าวแสดงไว้โดยปริยายอีก ได้แก่ ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร และพละ คือ กำลังของพระมหากษัตริราชเจ้า เป็นต้น เหล่านี้ก็นับรวมอยู่ในหลักธรรมาภิบาล อันผู้ปกครอง/ผู้บริหารประเทศชาติ ทุกระดับและแม้ผู้บริหารองค์กรอื่น ๆ ได้แก่ องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรทางศาสนาและสังคมต่าง ๆ พึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี

ดี ดังในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ (หนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับทั่วไป เล่ม ๑๑๖ ตอน ๖๓ ง วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒) ระบุว่า ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย ๖ ประการ คือ (๑) หลักนิติธรรม (๒) หลักคุณธรรม (๓) หลักความโปร่งใส (๔) หลักความมีส่วนร่วม (๕) หลักความรับผิดชอบ และ (๖) หลักความคุ้มค่า

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภาคตะวันตกของประเทศไทยซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึง ทักษะ ความเชื่อ ในลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายชาติพันธุ์นี้ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้งและเหตุการณ์ความรุนแรงต่าง ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ คือ กลไกทางสังคมที่ยังคงความเข้มแข็ง และการมีพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาแห่งสันติภาพเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของหมู่ชน ซึ่งถือเป็นศักยภาพและทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งที่จำเป็นต้องศึกษา พัฒนา และรักษาให้ยั่งยืนสืบไป

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงควรมีการศึกษากลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษา “พุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก” เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก เพื่อเป็นฐานคิดสำคัญนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ และสังเคราะห์ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ซึ่งจะเป็นกรณีศึกษาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งประชาชน ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก
๒. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ
๓. เพื่อนำเสนอตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

สรุปผลการวิจัย

- ก. สภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

ผลการวิจัยพบว่า การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านนิติธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ และข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ได้รับทราบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับใช้กับชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีพฤติกรรมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ กลุ่มชาติพันธุ์มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามกฎระเบียบและข้อบังคับของทางราชการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านคุณธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเที่ยงธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมและเสมอภาค อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์มีกระบวนการปลูกฝังค่านิยมสุจริตจากรุ่นสู่รุ่น อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ตามลำดับ

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์มีความโปร่งใสในการกล่าวโทษผู้อื่นหรือให้ข้อมูลในเชิงลบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการตรวจสอบติดตามการทำงานโครงการต่าง ๆ ในชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารแก่สาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๔ ตามลำดับ

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีเวทีประชาคมในการรับฟังความต้องการของคนในชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม และข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้มีการเสนอหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงสาธารณะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔ ตามลำดับ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์นำโครงการ กิจกรรม หรือแผนงานที่ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดไว้ไปดำเนินงานให้เป็นรูปธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ใส่ใจต่อปัญหาหรือผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๕ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์มีความรับผิดชอบต่อปัญหาสาธารณะของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๐ ตามลำดับ

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก ด้านความคุ้มค่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓ อันดับแรก ได้แก่ ข้อ ๒ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่ทันสมัยเพื่อลดต้นทุนหรือลดขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ และข้อ ๕ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗ อันดับสอง ได้แก่ ข้อ ๑ กลุ่มชาติพันธุ์ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และข้อ ๓ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้คนให้เหมาะสมกับงาน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๑ และอันดับสาม ได้แก่ ข้อ ๔ กลุ่มชาติพันธุ์ส่งเสริมการประเมินผลการใช้ทรัพยากรในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ ตามลำดับ

ข. รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ

จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ พบว่า

๑. ด้านนิติธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านนิติธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญสูงสุด รูปแบบการปกครองโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และรูปแบบการไม่มีการกำหนดโทษโดยปราศจากพระธรรมวินัยและกฎหมายรองรับ

๒. ด้านคุณธรรม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านคุณธรรม พบว่า มีรูปแบบของการปกครองโดยธรรม รูปแบบการใช้หลักธรรมะในการปกครอง และรูปแบบการรณรงค์ให้นำหลักคุณธรรมไปเผยแพร่

๓. ด้านความโปร่งใส

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความโปร่งใส พบว่า มีรูปแบบของการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ตรงไปตรงมา ทันการณ์และครบถ้วนสมบูรณ์ และรูปแบบการประชุมกันเป็นเนืองนิตย์

๔. ด้านความมีส่วนร่วม

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความมีส่วนร่วม พบว่า มีรูปแบบของการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไปยังผู้มีความรู้ความสามารถ

๕. ด้านความรับผิดชอบ

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความรับผิดชอบ พบว่า มีรูปแบบของการระงับอธิกรณ์ และรูปแบบการวินิจฉัยลงนิคหกรรม

๖. ด้านความคุ้มค่า

การปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ด้านความคุ้มค่า พบว่า มีรูปแบบการใช้คนให้เหมาะสมกับงานในพระพุทธศาสนา และรูปแบบการใช้ทรัพยากรด้วยความพอเพียงบนทางสายกลาง

ค. ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก

จากผลการวิจัยพบว่า ตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก บริบทเชิงพื้นที่จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงทัศนคติ ความเชื่อ แต่กลไกสำคัญของการปกครองที่สามารถทำให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข คือ ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ โดยธรรมาภิบาลเชิงพุทธหรือพุทธธรรมาภิบาลนี้มีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ ตัวแบบกลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกตามหลักพุทธธรรมาภิบาล เป็นรูปแบบของการปกครองกันโดยถือกฎหมายและระเบียบวิธีประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นใหญ่ แต่ยังคงยึดความถูกต้องดีงามด้วยคุณธรรม ไม่เอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมตามหลักการของความมีส่วนร่วม มิใช่เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้ที่เป็นพวกพ้องหรือกลุ่มเครือญาติเท่านั้น เป็นต้น ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่หลักใดหลักหนึ่งในพุทธธรรมาภิบาล แต่เป็นองค์ประกอบสำคัญอยู่ในเนื้อหาของหลักการทั้งหมด และทำหน้าที่เป็นตัวประสานทุก ๆ หลักการไว้ร่วมกัน

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่มีฐานข้อมูลสารสนเทศสภาพปัจจุบันของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกที่เป็นปัจจุบัน

๒. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่มีฐานข้อมูลรูปแบบการปกครองตามหลักธรรมาภิบาลเชิงพุทธที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม

๓. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ ประสานเครือข่ายร่วมกันขับเคลื่อนกลไกปกครองตามตัวแบบพุทธธรรมาภิบาลเพื่อเสถียรภาพและเข้มแข็งของชุมชนชาติพันธุ์ในระดับจุลภาค

๔. ชุมชนชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ นำตัวแบบพุทธธรรมาภิบาล: กลไกการปกครองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตกไปประยุกต์ ใช้ในการสร้างสังคมสันติสุขที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

มีการประชาสัมพันธ์ทางวารสารที่อยู่ในฐาน TCI



ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย)	พระสมุทรวชิรโสภณ (โสภณ ธนโมโสภณ)
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)	Phrasamutrawachirasophon (Sophon Dhammasobhano)
ประวัติการศึกษา	พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
หน่วยงาน/สถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม หมู่ที่ ๗ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๓๐